

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií

Marianna Karcolová

**Diskurz slovenských politických strán o
európskej integrácii v období 2002 - 2012**

Diplomová práce

Praha 2015

Autor práce: **Bc. Marianna Karcolová**

Vedúci práce: **Doc. PhDr. Jan Karlas, MA., Ph.D.**

Rok obhajoby: **2015**

Bibliografický záznam

KARCOLOVÁ, Marianna. *Diskurz slovenských politických strán o európskej integrácii v období 2002 - 2012*. Praha, 2015. 101 s. Diplomová práca (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut politologických študií. Katedra mezinárodných vzťahů, Vedúci diplomovej práce Doc. PhDr. Jan Karlas, MA., Ph.D.

Abstrakt

Cieľom tejto práce je interpretovať, akým spôsobom bola Európska únia konštruovaná v diskurze slovenských politických strán v období 2002 – 2012. Práca vychádza zo sociálno-konstruktivistického predpokladu vzájomného konštituovania štruktúr a aktérov. Upriamením sa na rolu ideí v európskej integrácii, práca aplikuje koncept ústavných ideí, resp. normatívnych ideí o legitímnom politickom poriadku, ktorý vytvoril Markus Jachtenfuchs. Pomocou diskurzívnej analýzy politických programov sú výroky strán o európskej integrácii, konkrétne o povahe demokracie, práv a vnútornej bezpečnosti, zahraničnej politike a bezpečnosti, ekonomickej prosperite a identite, priradené k štyrom ideálnym typom ústavných ideí: *Federálny štát, Medzivládna spolupráca, Ekonomické spoločenstvo a Sieť*. Pre účely výskumu sú analyzované programy troch slovenských politických strán: Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Smer – sociálna demokracia (Smer-SD) a Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana (SDKÚ-DS). Výskum ukázal, že slovenské politické strany nemajú ucelenú víziu o budúcnosti európskej integrácie. V programoch sa nachádza vysoký počet výrokov popisnej povahy. Okrem toho predstavy strán o demokracii, právach a vnútornej bezpečnosti, zahraničnej politike a bezpečnosti, ekonomickej prosperite a identite nemožno interpretovať v zmysle jedného ideálneho typu.

Abstract

The aim of this thesis is to interpret how the European Union was constructed in discourse of Slovak political parties from 2002 to 2012. The thesis departs from the social constructivist assumption of mutual constitutiveness of structures and agents. Focusing on the role of ideas in European integration, a concept of polity ideas or normative ideas about

the legitimate political order, as defined by Markus Jachtenfuchs, is applied. Applying discursive analysis to political programmes, political parties' utterances about European integration, in particular about democracy, rights and internal security, foreign policy and security, welfare and identity are assigned to four ideal types: *Federal state*, *Intergovernmental cooperation*, *Economic community and Network*. For the research purposes political programmes of three Slovak political parties are analysed: Christian Democratic Movement, Direction – Social Democracy and The Slovak Democratic and Christian Union – Democratic Party. The analysis of the political programmes showed that the Slovak political parties do not have a consistent vision of the future of European integration. A high number of descriptive utterances was found in the programmes. Moreover, beliefs about democracy, rights and internal security, foreign policy and security, welfare and identity were not interpreted in terms of a single ideal type.

Kľúčové slová

Sociálny konštruktivizmus, ústavné idey, Európska únia, politické strany, KDH, SDKÚ-DS, Smer-SD

Keywords

Social constructivism, polity ideas, European union, political parties, KDH, SDKÚ-DS, Smer-SD

Rozsah práce: 22 984 slov, 165 110 znakov vrátane medzier od úvodu po záver

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15.5.2015

Marianna Karcolová

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala Doc. PhDr. Janu Karlasovi, M.A., Ph.D za odborné vedenie, cenné rady a pripomienky, ktoré mi poskytoval pri písaní tejto práce.

Obsah

Bibliografický záznam.....	3
Zoznam skratiek.....	9
Zoznam tabuliek	11
Úvod.....	1
1 Teoretické a metodologické východiská	4
1.1 Sociálny konštruktivizmus vo výskume európskej integrácie	4
1.2 Jachtenfuchsov model ústavných ideí.....	9
1.3 Metodológia	14
1.3.1 Cieľ práce a výskumná otázka.....	14
1.3.2 Metóda	14
1.3.3 Operacionalizácia.....	15
1.3.4 Časové vymedzenie	21
1.3.5 Zdroje.....	21
2 Politický kontext.....	23
2.1 Stranícky systém	23
2.2 Politický vývoj vo vzťahu k európskej integrácii v období 1989 - 2012.....	26
3 Kresťanskodemokratické hnutie.....	32
3.1 Konštrukcia európskej integrácie v programových dokumentoch KDH	35
3.2 Demokracia	38
3.3 Práva a vnútorná bezpečnosť	39
3.4 Zahraničná politika a bezpečnosť	41
3.5 Ekonomická prosperita.....	42
3.6 Identita.....	43
3.7 Záver	44
4 Smer – Sociálna demokracia	47
4.1 Konštrukcia európskej integrácie v programových dokumentoch strany Smer – sociálna demokracia.....	50
4.2 Demokracia	53

4.3	Práva a vnútorná bezpečnosť	54
4.4	Zahraničná politika a bezpečnosť	55
4.5	Ekonomická prosperita.....	56
4.6	Identita.....	57
4.7	Záver	58
5	Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana.....	61
5.1	Konštrukcia európskej integrácie v programových dokumentoch SDKÚ-DS	63
5.2	Demokracia	67
5.3	Práva a vnútorná bezpečnosť	68
5.4	Zahraničná politika a bezpečnosť	70
5.5	Ekonomická prosperita.....	71
5.6	Identita.....	72
5.7	Záver	72
	Záver	75
	Summary	79
	Použitá literatúra	81
	Monografie a odborné články	81
	Primárne pramene a ďalšie zdroje.....	85

Zoznam skratiek

ANO	Aliancia nového občana
ČSFR	Česká a Slovenská Federatívna Republika
DS	Demokratická strana
DÚ	Demokratická únia
EBOP	Európska bezpečnostná a obranná politika
EK	Európska komisia
EP	Európsky parlament
ER	Európska rada
ES	Ekonomické spoločenstvo (ideálny typ)
ESLP	Európsky súd pre ľudské práva
EFSF	Európsky finančný a stabilizačný nástroj
EPP	Európska ľudová strana
EÚ	Európska únia
FŠ	Federálny štát
HZDS	Hnutie za demokratické Slovensko
KDH	Kresťanskodemokratické hnutie
KSS	Komunistická strana Slovenska
LZ	Lisabonská zmluva
ES-HZDS	Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko
EÚ	Ľudová únia
MKDH	Maďarské kresťanskodemokratické hnutie
MKM-EGY	Koalícia MKDH a strany Spoluzitie
MNI	Maďarská nezávislá iniciatíva
MOS	Maďarská občianska strana
MS	Medzivládna spolupráca
MZVaEZ	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí
NATO	Severoatlantická aliancia
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
OECD	Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj

ODÚ	Občianska demokratická únia
OKS	Občianska konzervatívna strana
OLaNO	Obyčajní Ľudia a nezávislé osobnosti
PES	Strana európskych socialistov
PSNS	Pravá Slovenská národná strana
SaS	Sloboda a Solidarita
SDK	Slovenská demokratická koalícia
SDKÚ-DS	Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana
SDL	Strana demokratickej ľavice
SDSS	Sociálnodemokratická strana Slovenska
Smer-SD	Smer – sociálna demokracia
SMK	Strana maďarskej koalície
SNR	Slovenská národná rada
SNS	Slovenská národná strana
SOP	Strana občianskeho porozumenia
SR	Slovenská republika
SZBP	Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika
SZS	Strana zelených na Slovensku
VPN	Verejnosť proti násiliu
ZRS	Združenie robotníkov Slovenska
ZZÚE	Zmluva zakladajúca Ústavu pre Európu (známa ako Ústavná zmluva)

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Typy ústavných ideí	13
Tabuľka 2: Ideálne typy	20
Tabuľka 3: Priradenie výrokov KDĽ k jednotlivým ideálnym typom	37
Tabuľka 4: Priradenie výrokov strany Smer-SD k jednotlivým ideálnym typom	52
Tabuľka 5: Priradenie výrokov SDKÚ-DS k jednotlivým ideálnym typom	66

Úvod

Členstvo v európskych integračných štruktúrach bolo cieľom slovenskej politickej reprezentácie ešte pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky (SR) a o jeho potrebe vládol konsenzus naprieč politického spektra. 16. decembra 1991 bola podpísaná Európska dohoda o pridružení ČSFR k Európskym spoločenstvám, známa aj ako asociačná dohoda. Vzhľadom na rozpad spoločného štátu Čechov a Slovákov táto dohoda nevstúpila v platnosť, ale nahradila ju Európska dohoda o pridružení SR k Európskym spoločenstvám zo 4. októbra 1993. Hoci sa proces integrácie počas 90. rokov na chvíľu zastavil, dôvodom nebolo odmietavé stanovisko voči členstvu zo strany vtedajšej vládnej garnitúry, ale nedostatočné plnenie demokratických kritérií pre vstup. Rok 1998 znamenal obrat v domácej politike a tiež jasný signál partnerom v EÚ, že zahraničnopolitickou prioritou SR je vstup do Únie.

1. mája 2004 sa SR stala členskou krajinou EÚ, ale proces prehĺbovania európskej integrácie sa neskončil. Naopak, v čase vstupu Slovenska do EÚ v európskom diskurze dominovala problematika konštitucionalizácie, ktorú možno rozdeliť na obdobie spojené s prijímaním Ústavnej zmluvy a obdobie schvaľovania Lisabonskej zmluvy. Slovenské politické strany ako sprostredkovatelia medzi vládncimi a ovládanými mali úlohu komunikovať svoje predstavy o európskej integrácii slovenským voličom. Vychádzajúc zo sociálno-konstruktivistického smeru, štruktúra, ktorú v tomto prípade predstavuje EÚ, vplýva na identity a záujmy aktérov. Zároveň aktéri ovplyvňujú podobu štruktúry. Primárnym cieľom tejto práce bude práve hľadanie ideí, ktoré slovenské politické strany používali v súvislosti s európskou integráciou. Inými slovami, práca sa pokúsi identifikovať spôsob, akým bola EÚ konštruovaná v diskurze slovenských politických strán.

Predstavy slovenských politických strán o európskej integrácii budú analyzované prostredníctvom konceptu ideálnych typov ústavných ideí Markusa Jachtenfuchsa (1999). EÚ predstavuje špecifickú formu politického usporiadania, ktorá môže byť v diskurze politických strán legitimizovaná na základe participácie, výstupu alebo identity. Na základe predstáv o ideálnom politickom poriadku v EÚ bude k politickým stranám priradený jeden zo štyroch ideálnych typov: *Federálny štát (FŠ)*, *Medzivládna spolupráca (MS)*, *Ekonomické spoločenstvo (ES)* a *Sieť*. Prvé dva typy spadajú do chápania politického

usporiadania v rozmedzí štátnosti. Naopak, ES a Siet' vybočujú zo štátneho poňatia politického poriadku.

Na troch slovenských politických stranách, Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Smer – sociálna demokracia (Smer-SD) a Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana (SDKÚ-DS), sa bude skúmať, ktorý ideálny typ najlepšie zodpovedá ich predstave o žiaducom politickom usporiadaní na európskej úrovni. Výsledkom by malo byť zodpovedanie otázky: *Ako slovenské politické strany vnímali európsku integráciu v období rokov 2002 až 2012, resp. ktoré ideálne typy ústavných ideí je možné identifikovať v diskurze slovenských politických strán v tomto období?*

Metódou, ktorá bude slúžiť na zodpovedanie výskumnej otázky, je diskurzívna analýza. Práca sa teda nezameriava na vysvetlenie, ale na interpretáciu a pochopenie spôsobu, akým bola EÚ konštruovaná vo výrokoch strán. Kvalitatívnu analýzu diskurzu bude predchádzať kvantitatívna časť, v ktorej sa k stranám priradia ideálne typy na základe počtu výrokov k piatim kategóriám: demokracia, práva a vnútorná bezpečnosť, zahraničná politika a bezpečnosť, ekonomická prosperita a identita. Pri výbere týchto kategórií sa vychádzalo z analytického rámca vytvoreného M. Jachtenfuchsom (1999).

Zdrojom dát pre analýzu budú programové dokumenty KDH, Smer-SD a SDKÚ-DS, ktoré vznikli v období 2002 - 2012. Prostredníctvom programov politickej strany artikulujú svoje postoje o európskej integrácii voličom a zdôvodňujú aj kroky podniknuté vo vzťahu k EÚ. Skúmané obdobie je ohraničené jednak voľbami do Národnej rady SR (NR SR), jednak európskym rozmerom v podobe Konventu o budúcnosti Európy (2002) a vznikom Európskeho stabilizačného mechanizmu (2012). Desiatročný rámec je ďalej rozdelený na tri približne rovnako dlhé obdobia v závislosti od dominantných tém európskeho diskurzu (2002 – 2005 – konštitucionalizácia, 2006 – 2009 - debata o reformnej zmluve, 2010 – 2012 – riešenie hospodárskej a menovej krízy). Rozčlenenie na tri fázy umožní sledovanie prípadných zmien v predstavách strán o európskej integrácii.

Oproti pôvodnému projektu sa došlo k dvom zmenám týkajúcich sa rozsahu práce. Na miesto štyroch politických strán sa budú analyzovať výroky len troch. Dôvodom na vylúčenie Slovenskej národnej strany (SNS) bolo obmedzenie z hľadiska rozsahu práce. Uprednostnenie strán KDH, Smeru-SD a SDKÚ-DS oproti SNS tkvie v ich zastúpení v NR SR. Kým tieto strany mali poslancov v každom volebnom období od roku 2002 po rok

2012, SNS sa po voľbách do NR SR v roku 2002 do parlamentu nedostala. Kvôli rozsahu práce sa ustúpilo aj z pôvodného zámeru analyzovať popri programových dokumentoch strán aj vystúpenia predsedov strán v NR SR.

Hlavnou motiváciou výskumu je absencia prác aplikujúcich sociálno-konstruktivistický prístup na prípade integračného procesu Slovenskej republiky. Na porovnanie, diskurz českých politických strán vo vzťahu k európskej integrácii skúmal Jan Váška (2008) a Mats Braun (2008). Empirické práce zaoberajúce sa začleňovaním SR do EÚ (napr. Figel', 2005; Leška, 2006) kladú dôraz na integráciu v zmysle napĺňania národných záujmov, ale opomínajú dôležitosť ideí v integračnom procese. Vychádzajúc z literatúry o europeizácii, Vladimír Bilčík a Aneta Világi (2007) skúmali povahu preferencií SR k EÚ. Iní autori sa zaoberali europeizáciou slovenských politických strán (Henderson, 2005; Havlík, Ondroušek, 2009) alebo špecificky len europeizáciou ich volebných programov do volieb do Európskeho parlamentu (EP) (Kovář, 2014). Predmetom skúmania tejto práce však nie je skúmanie, či a ako ovplyvnila EÚ národných aktérov¹, ale interpretácia ideí o európskej integrácii, ktoré boli prítomné v diskurze slovenských politických strán v období 2002 až 2012.

Z hľadiska štruktúry sa práca skladá z piatich kapitol. Najskôr bude predstavený teoretický a metodologický rámec práce, ktorý pozostáva z priblíženia sociálneho konstruktivizmu, vysvetlenia konceptu M. Jachtenfuchsa a metodologického ukotvenia práce. Druhá kapitola sa venuje politickému kontextu SR, zahŕňajúc stranický systém a politický vývoj vo vzťahu k európskej integrácii v období 1989 – 2012. Nasledujúce tri kapitoly sa týkajú analýzy slovenských politických strán KDĽ, Smer-SD a SDKÚ-DS. V rámci výskumu každej strany sa bude postupovať od predstavenia strany z hľadiska vývoja, ideológie a postoja k EÚ. Potom bude nasledovať najdôležitejšia časť, diskurzívna analýza programových dokumentov z obdobia 2002 – 2012, výsledkom ktorej bude priradenie niektorého ideálneho typu.

¹ Vychádzajúc z definície Roberta Ladrecha (2010, 2), ktorý chápe europeizáciu ako zmenu v rámci členského štátu, ktorá bola motivovaná politikou alebo rozhodovacím procesom EÚ.

1 Teoretické a metodologické východiská

1.1 Sociálny konštruktivismus vo výskume európskej integrácie

Na to, aby sme mohli aplikovať sociálny konštruktivismus vo výskume diskurzu slovenských politických strán k EÚ, je potrebné načrtnúť základné východiská tohto smeru. Kým začiatky sociálneho konštruktivismu v medzinárodných vzťahoch siahajú do osemdesiatych rokov dvadsiateho storočia (Jackson, Sørensen, 2007, 162), vo výskume európskej integrácie sa začal uplatňovať pomerne nedávno. Nástup sociálneho konštruktivismu možno chápať ako vyústenie vážnych pochybností odborníkov o úzkom zameraní diskusií medzi neofunkcionalistami a zástupcami medzivládneho prístupu (Risse, 2004,159). Dôležitým príspevkom v tomto smere bolo špeciálne vydanie *Journal of European Public Policy* (1999), na základe ktorého bola v roku 2001 vydaná publikácia *The Social Construction of Europe* editovaná Thomasom Christiansenom, Knudom Erikom Jørgensenom a Antje Wiener (Fiala a kol., 2007). Pred tým, ako sa priblíži sociálny konštruktivismus ako výskumný program pre analýzu európskej integrácie, pozornosť sa upriami na konštruktivismus ako osobitný smer v medzinárodných vzťahoch.

Predstavitelia sociálneho konštruktivismu sa nesnažia povýšiť sociálny konštruktivismus na úroveň teórie medzinárodných vzťahov, akými sú realizmus alebo idealizmus. Nicholas Greenwood Onuf (2013, 3) definuje sociálny konštruktivismus ako „*spôsob štúdia*“ akýchkoľvek sociálnych vzťahov. Uznáva, že konštruktivismus nie je teóriou, pretože neponúka všeobecné vysvetlenia ľudského konania, rozdielov spoločností alebo zmien vo svete. Na miesto toho umožňuje teoretizovanie o zdanlivo nesúvisiacich skutočnostiach, lebo koncepty a tézy bežne využívané pri diskusiách o týchto skutočnostiach tiež nesúvisia. N. G. Onuf (2013, 3) je presvedčený, že v prípade systematického využitia, môže mať sociálny konštruktivismus harmonizačný efekt: „*Nájde hodnotu v odlišných materiáloch a vytvára putá, kde sa žiadne nezdarí možné.*“ Zatiaľ čo sa podľa N.G. Onufa v prípade sociálneho konštruktivismu jedná o spôsob štúdia, T. Christiansen, K. E. Jørgensen a A. Wiener (2001, 3) hovoria o chápaní sociálneho konštruktivismu ako „*špecifickej pozícii vo filozofii spoločenských vied*“. Preto podľa nich nemôže byť zaradený ako samostatná teória.

Vzhľadom na to, že sa konštruktivisti neusilujú o zaradenie konštruktivismu medzi teórie, nevnímajú ho ani ako konkurenčný smer k hlavným teóriám európskej integrácie. Či už ide o medzivládny prístup, neofunkcionalizmus alebo viacúrovňové vládnutie, konštruktivismus môže doplniť ďalšiu dimenziu výskumu. Konštruktivisti poukazujú na záujmy aktérov, ktoré nie sú dané, ale závisia od politickej kultúry, diskurzu a sociálnej konštrukcie záujmov a preferencií (Risse, 2004, 161).

Sociálny konštruktivismus možno považovať za meta-teóriu alebo ontologický smer (Risse, 2004, 174-175). Na rozdiel od realistov konštruktivisti vyžívajú systematickú komunitárnu ontológiu², v ktorej sú identity a záujmy konštituované intersubjektívnym poznaním (Wendt, 1994, 424). Na druhej strane konštruktivisti nevenovali dosť pozornosti epistemologickým otázkam. V tejto súvislosti Alexander Wendt poukazuje na rôzne vedecké metódy skúmania, ktoré nedokážu vysvetliť medzinárodné vzťahy: „...*existuje len málo dôvodov prisudzovať tak veľký význam epistemológii. Ani pozitivizmus, ani vedecký realizmus, ani postštrukturalizmus nám nehovorí o štruktúre a dynamike medzinárodného života.*“ (Wendt, 1992, 425)

Prednosť ontológie pred epistemológiou patrí medzi tri faktory definujúce sociálny konštruktivismus ako tzv. stredovú pozíciu³ medzi racionalizmom a reflekcionizmom. Táto stredová pozícia je ďalej definovaná vyhranením sa voči nezlučiteľnosti racionalistov a reflektivistov a využívaním rozdielnych metodologických nástrojov, ako napr. identita, rečový akt, učenie, presvedčovanie, diskurz (Christiansen, Jørgensen, Wiener, 2001, 9). Sledujúc interpretatívny prístup konštruktivisti prijímajú pozíciu sprostredkovateľa medzi materialistickým a idealistickým stanoviskom. Na jednej strane akceptujú existenciu reálneho sveta, na druhej strane hmotná realita ho neurčuje sama, ale je aj sociálne podmienený (Adler, 1997, 324). Konštruktivismus zaujíma stredovú pozíciu, pretože sa snaží pochopiť vzájomné pôsobenie materiálneho, subjektívneho a intersubjektívneho sveta v sociálnej konštrukcii reality. A zároveň na prvom mieste nie je skúmanie vplyvu štruktúr na formovanie identít a záujmov aktérov, ale ako sú tieto štruktúry konštruované individuálnymi aktérmi (Adler, 1997, 330).

² Z angl. *systematic communitarian ontology*

³ Z angl. *middle ground*

Práve fakt, že intersubjektívne poznanie je ontologickou realitou, ktorá má aj epistemologické a metodologické dopady, je podľa Emmanuela Adlera (1997, 322) pridanou hodnotou sociálneho konštruktivismu. Aktéri a štruktúra nie sú od seba nezávislí, ale dochádza k vzájomnému konštituovaniu. Inými slovami, správanie, preferencie a identity aktérov sú definované prostredím, v ktorom sú títo situovaní. Zároveň aktéri prostredníctvom ich konania ovplyvňujú sociálne komunity, do ktorých patria. Sociálna realita neexistuje nezávisle od jednotlivcov, ale je produktom ich konania: „*Sociálna realita nespadá z neba, ale ľudské bytosti ju vytvárajú a reprodukovujú prostredníctvom ich každodenných činností.*“ (Risse, 2004, 160)

Ako sa ľudia správajú voči iným objektom, vrátane iných aktérov, závisí od významov, ktoré tieto objekty pre nich majú (Wendt, 1992, 396-397). Zdieľané významy sú kľúčové pri konštituovaní sociálneho sveta a jeho štruktúr: „*Intersubjektívne systémové štruktúry pozostávajú zo zdieľaných významov, očakávaní, a sociálneho poznania ukotveného v medzinárodných inštitúciách a súborov hrozieb, v rámci ktorých štáty definujú niektoré z ich identít a záujmov.*“ (Wendt, 1994, 389) Intersubjektívne štruktúry nie sú len tvorené zdieľanými významami, ale samy dávajú významy materiálnym štruktúram (Wendt, 1994, 389).

Aktéri nekonajú len v duchu maximalizácie vlastných záujmov a preferencií („logika následkov“), ale ich konanie ovplyvňuje aj „logika vhodnosti“. Logika očakávaných následkov predpokladá racionálnych aktérov, ktorí vyhodnocujú možné alternatívy vzhľadom na možné dôsledky v snahe dosiahnuť naplnenie svojich záujmov (March, Olsen, 1998, 949). James G. March a Johann P. Olsen (1998, 951) namietajú, že ľudské konanie sa nedá vysvetliť len touto logikou, ktorá neberie do úvahy vplyv identít, pravidiel a inštitúcií na konanie človeka. Ľudia dodržiavajú pravidlá, ktoré predpokladajú určité identity pre určité situácie.

Politickí aktéri majú tiež určitú identitu, a preto sa správajú podľa sociálne konštruovaných, verejne známych, očakávaných a prijatých pravidiel a praktík. Medzinárodná spoločnosť je vykreslená ako spoločenstvo tých, ktorí sa riadia pravidlami a hrajú určité roly (March, Olsen, 1998, 952). Obe logiky sa tým vzájomne nevylučujú, naopak, pôsobia často simultánne. Aj politické konanie nie je možné vysvetliť len na základe logiky následkov.

Podľa Thomasa Risse (2004, 163) EÚ nielenže obmedzuje škálu možností, ktoré majú aktéri na výber pri rozhodovaní, ale EÚ ako *polity* má význam pri definovaní záujmov a identít aktérov. Ako príklad uvádza Nemecko, Francúzsko, Taliansko, Holandsko, ktoré nie sú len európskymi štátmi, ale štátmi EÚ v zmysle vplyvu ich členstva na štátnosť. Do popredia sa dostáva koncept identity, pri ktorom sú dôležité najmä idey určujúce členstvo jednotlivca v sociálnej skupine (Risse, 1998, 154). Tak ako pri jednotlivcoch, aj pri členských štátoch možno hovoriť o identite, v prípade identifikácie s Európou o tzv. kolektívnej identite. Štáty, ktorých kolektívne chápanie národného štátu bolo kompatibilné s predstavami o európskom poriadku, dokážu jednoduchšie zakotviť tieto vízie do svojich národných identít. Nemecko, presnejšie jeho elity, sa vyznačuje najsilnejšou európskou identitou, pretože v povojnovej histórii sa stal tzv. európsky patriotizmus súčasťou národnej identity (Risse, 1998, 176).

Konstruktivisti prispievajú k integračným teóriám kladením dôrazu na sociálne konanie, do ktorého patrí dodržiavanie pravidiel či vytváranie významov prostredníctvom odôvodňovania (Risse, 2004, 174-175). EÚ ovplyvňuje diskurz a správanie aktérov, t.j. má socializačný efekt. Podľa Jeffrey T. Checkela (1999, 53) záujmy a identity európskych aktérov sa formujú vo vzájomnej interakcii. Významnú úlohu pripisuje komunikácii, ktorá je chápaná v zmysle presvedčania a argumentácie. Cez kognitívny proces presvedčania je možné sociálne učenie, ktoré vedie k zmene záujmov a identít (Checkel, 1999, 54). Tento smer sociálneho konstruktivismu síce vychádza z predpokladu, že význam je konštruovaný symbolickou interakciou, zároveň trvá na existencii sociálnej reality nezávislej od autora. Preto sa často využíva empirický prístup, ktorým sa teoretici usilujú spoznať svet okolo (Christiansen, Jørgensen, Wiener, 2001, 535).

Druhá skupina autorov je z epistemologického hľadiska radikálnejšia a odmieta možnosť objektívneho poznania sveta. Autor je súčasťou sveta, preto nie je možné oddeliť jeho subjektívny pohľad. Cieľom je len pochopiť, ako je svet konštruovaný. Jazyk už neplní len argumentačnú úlohu, ale v určitých kontextoch konštituuje význam, čo následne vedie k dodržiavaniu pravidiel (Christiansen, Jørgensen, Wiener, 2001, 535). Prostredníctvom komunikácie je možné skúmať, ako je Európa a EÚ diskurzívne konštituovaná a ako aktéri vnímajú význam európskej integrácie (Risse, 2004, 166). Do popredia výskumu sa dostáva diskurz.

Diskurz je chápaný ako nástroj konštituovania intersubjektívnych významov, noriem, pravidiel a identít, a tým je prostriedkom formovania sociálnej reality (Váška, 2008, 111). Na vysvetlenie sociálneho správania je nevyhnutné brať do úvahy vyjadrenia, slová a jazyk. Aktéri môžu práve prostredníctvom diskurzu pochopiť svet a dať význam ich činnostiam. Predovšetkým reflektivistický prístup sociálneho konštruktivizmu poníma diskurz ako „*proces konštrukcie významov dovoľujúci určité interpretácie a vylučujúci iné*“ (Risse, 2004, 164-165).

Objekty nemajú význam samy o sebe, ale získavajú ho vďaka diskurzu. O objektoch poznania sa možno hovorí, že sú nezávislé na jazyku, ako náhle sa stanú zmysluplnou súčasťou sociálneho života, táto súčasť nie je bezmennou a bezforemnou objektivitou, ale „niečím“. To znamená, že sú kategorizované a konceptualizované (Wæver, 2004, 198).

Thomas Diez (1999,1) tvrdí, že idey a inštitúcie nemôžu existovať mimo diskurzu a realitu môžeme poznať len cez lingvistickú konštrukciu. Napriek množstvu rôznych výkladov obsahu „EÚ“, Európska únia je neuchopiteľná našim politickým poznaním. Pokusy o pomenovanie a kategorizáciu sú často predstavené ako popis a zobrazenie reality. Naše poznanie o nej a jej existencia sú v rozpore, čo je dôkazom problematikosti poznania reality. Aby sme mohli poznať realitu, potrebujeme jazyk, ktorý nemá len popisnú funkciu.

Okrem odmietnutia čisto deskriptívnej úlohy jazyka je podstatné ukotvenie našich vyjadrení v diskurzoch a vplyv neustále sa meniaceho diskurzívneho kontextu na význam slov: „...*jazyk robí viac ako popisuje; ...všetky naše výroky o svete (a tým o európskom vládnutí) sú zapustené v určitých diskurzoch; ...význam slov je závislý na ich diskurzívnom kontexte; ...tento kontext nie je stabilný, ale v stálom, hoci iba pomalom, toku...*“ (Diez, 1999,10).

Ako uvádza Vlastimil Fiala a kol. (2007), do popredia sa čoraz viac dostáva úloha ideí v procese európskej integrácie. Ideami sa v sociálnom konštruktivizme zaoberá napr. M. Jachtenfuchs (1998, 2002) a Craig Parsons (2002). M. Jachtenfuchs je zástupca tzv. Školy vládnutia, ktorá skúma európsky integračný proces pomocou analýzy diskurzu. Vzhľadom na využitie tejto metódy pri výskume predstáv slovenských politických strán o európskej integrácii, práve jeho koncept bude kľúčový pre vytvorenie analytického rámca práce.

1.2 Jachtenfuchsov model ústavných ideí⁴

Pri skúmaní výrokov slovenských politických strán o európskej integrácii aplikujem koncept „ústavných ideí“, resp. normatívnych ideí o legitímnom politickom poriadku, ktorý vo svojej práci uplatnil M. Jachtenfuchs, T. Diez a Sabine Jung (1998). Reprezentujú Školu vládnutia, ktorá považuje EÚ za politický systém, v ktorom sa rozhoduje bez existencie jedného rozhodovacieho centra, centrálnou otázkou je legitimizácia tejto formy vládnutia. Diskurz určuje spôsob legitimizácie, pričom sa vychádza z kombinácie troch kritérií: participácie, výstupu a identity. Vlády vstupujú do rokovaní s určitou štruktúrou preferencií, ktorá je výsledkom diskurzívne dostupnej škály budúcich predstáv európskeho vládnutia (Diez, 2001,10).

Podľa M. Jachtenfuchsa (1995, 125) na vývoj európskej inštitucionalizácie nevplyvajú len záujmy aktérov, ale aj systémy významov a symbolické štruktúry. Idey o inštitúciách, ich efektívite, demokratickosti, legitimitate patria do symbolických štruktúr a môžu byť samostatne analyzované. Ich analýza môže prispieť k určeniu stability existujúceho poriadku a zároveň naznačiť možnú zmenu a ďalší vývoj. Medzi inštitúciami a ideami nie je možné vyvodiť priamy deterministický vzťah: „*Zmeny v jednej z nich nie sú automaticky reflektované v druhej.*“ (Jachtenfuchs, 1995, 125)

Ako už bolo spomenuté, otázka legitimacy je v popredí výskumu európskeho vládnutia. Je dôležitá z hľadiska zaistenia stabilného a fungujúceho politického systému. Presvedčenia o legitimitate politického poriadku vznikajú len prostredníctvom ich reprodukovania v štruktúrach významov. Na základe toho sú ústavné idey definované ako „*normatívne poriadky, v ktorých sú špecifické konštrukcie legitimacy politického poriadku (re)produkované prostredníctvom pripisovania účelu a významu*“ (Jachtenfuchs et al., 1998, 413). Tento proces reprodukcie legitimacy autori nazývajú legitimizácia.

Koncept legitimacy a vývoj národného štátu je úzko prepojený, preto sa autori snažili vytvoriť ideálne typy ústavných ideí, ktoré by neboli len odlišnými formami štátu (Jachtenfuchs et al., 1998, 417). Štát, resp. jeho ideálny model, je často východiskom pre formovanie európskych inštitúcií. S tým súvisí aj hlavný rozpor v integračnej teórii. Jedna

⁴ Z nemeckého *Verfassungsideen*.

skupina považuje EÚ len za koordinátora štátnych záujmov, ale druhá prisudzuje EÚ vlastné kvality nachádzajúce sa za hranicou národného štátu (Jachtenfuchs, 1995, 120). Hoci ústavné idey odrážajú predstavy o ideálnom politickom poriadku v EÚ, autori zdôrazňujú, že nimi vytvorené pojmy označujúce ústavné idey sú vnímané ako heuristické modely, čiže podobnosť s typmi politického zriadenia je len zdanlivá (Jachtenfuchs et al., 1998, 418).

Na to, aby sa autori vyhli uvažovaniu v dimenzii štátu, v politických dokumentoch hľadali elementy ústavných ideí a nie samotné ústavné idey. Celkovo určili 180 elementov, ktoré predstavovali najnižšiu úroveň v štvorstupňovej hierarchii, pričom na vrchu pyramídy vystupovali tri fundamentálne rozmery legitimacy – participácia, výstup a identita (Jachtenfuchs et al., 1998, 417). Pomocou hľadania elementov v straníckych dokumentoch mohli definovať štyri ideálne typy ústavných ideí *Federálny štát, Medzivládna spolupráca, Ekonomické spoločenstvo a Sieť*, a to na základe relevantných znakov jednotlivých kategórií⁵ (Jachtenfuchs, 1999, 131). Tieto ideálne typy v druhej časti výskumu aplikovali na skúmanie diskurzu politických strán vo Francúzsku, Nemecku a Veľkej Británii.

Práve politické strany sa javia ako vhodní adepti pre inštrumentálne využitie konceptu ideí (Jachtenfuchs, 2002, 55). Vhodnosť politických strán je daná ich sprostredkovacou funkciou medzi vládou a obyvateľstvom, a to v oboch smeroch: „*Politické strany tým predstavujú čiastkovú verejnosť, v ktorej sú artikulované pre legitimizáciu relevantné politické predstavy. Sú bezprostredne zapojené do politického procesu ako aj zakorenené v širokých spoločenských myšlienkových tradíciách.*“ (Jachtenfuchs, 2002, 57).

Ideálne typy možno rozdeliť podľa toho, či odrážajú určité znaky moderného teritoriálneho štátu alebo nie. Prvé dva ideálne typy, FŠ a MS, spadajú do sféry tradičného poňatia štátnosti. Druhé dve, naopak, nemajú základ v unitárnom politickom systéme, ale v zložitých systémoch vládnutia. Napriek podobnosti, iný spôsob legitimizácie stojí za odlišnými politickými poriadkami, ktoré ES a Sieť reprezentujú (Jachtenfuchs, 1998, 420).

Prvým typom ústavnej idey je *Federálny štát*. Jeho základným štrukturálnym princípom je teritoriálna zhoda medzi vládnucimi a ovládanými. Je oprávnený regulovať všetky oblasti, pre ktoré je to politicky potrebné. Nevylučuje sa existencia

⁵ Tabuľka 1: Typy ústavných ideí.

decentralizovaných jednotiek ani silne federalizovaného centra. Suverenita ľudu je princípom legitimizácie FŠ. Ľud si vládne v zmysle politického spoločenstva sám, resp. nepriamo ako dôsledok vzniku masových demokracií. Prostredníctvom všeobecných volieb do zákonodarného orgánu je uskutočnený princíp suverenity ľudu. Napriek tomu, že parlament zodpovedá v podstate za všetky oblasti, v demokraciách môžu existovať inštitúcie nepatriace pod jeho kontrolu, a to napr. centrálna banka (Jachtenfuchs, 1999, 132).

Vo FŠ existuje rozsiahly a jednotný právny poriadok. Okrem ochrany základných práv zahŕňa spôsob hierarchizácie právnych noriem a rozdelenia kompetencií. Vplyv rôznych ekonomických združení, záujmových skupín a expertov nie je v tomto type veľmi významný. Do istej miery závisí ich účasť na politickom rozhodovaní od tradícií v jednotlivých členských štátoch (Jachtenfuchs, 1999, 132).

Jedným z konštitutívnych znakov FŠ je zaistenie vnútornej a vonkajšej bezpečnosti. Európska úroveň hrá podstatnú rolu, hoci úloha členských štátov v oblasti bezpečnosti sa nevyklučuje a môže sa podstatne líšiť (Jachtenfuchs, 1999, 132).

Pre legitimitu FŠ je dôležitá hospodárska výkonnosť, ktorú možno označiť jednotiacim pojmom „prosperita“. Do tejto sféry patria rôzne opatrenia, ako napr. zabezpečenie jednotlivca pred ekonomickými rizikami prostredníctvom právnych regulácií a priamych platieb, ale aj sprostredkovanie voľného obchodu, či jeho protikladná merkantilistická obchodná politika. Súčasťou legitimizácie cez prosperitu je aj existencia spoločnej meny (Jachtenfuchs, 1999, 133).

FŠ sa vyznačuje existenciou spoločnej európskej identity. Popri nej naďalej pretrvávajú národné identity, čiže európska identita nie je prekážkou ich existencie, ale doplnením. Obsah európskej identity nie je všeobecne daný a jednotlivé politické strany sú jednotné len v jej potrebe (Jachtenfuchs, 1999, 133).

Druhým ideálnym typom je *Medzivládna spolupráca*. Podobne ako pri FŠ aj MS je založená na princípe štátnosti. Štrukturálnym princípom je koordinácia medzi štátmi, ktorú je možné odvolať. Nadnárodná úroveň nemá charakter štátu, ktorý zostáva výlučne pre členské štáty, ale plní funkciu koordinátora pri rokovaniach. Legitimitu získava zo štátnej suverenity a práva na európskej úrovni sú právami danými od členských štátov. Demokracia je v prenesenom význame prítomná v rovnom postavení suverénnych štátov.

Z tohto hľadiska je účasť záujmových skupín na politickom procese irelevantná. Hoci zaistenie ekonomickej prosperity je v kompetencii štátov, táto otázka je zdôrazňovaná na spoločnej úrovni. Štáty sa stavajú kriticky aj k preneseniu zodpovednosti za vonkajšiu a vnútornú bezpečnosť na nadnárodnú úroveň a neexistuje potreba spoločnej európskej identity (Jachtenfuchs, 1999, 133).

Pre *Ekonomické spoločenstvo* je príznačné oddelenie trhu od štátu. Inými slovami, samostatné štáty existujú popri jednotnom celoeurópskom trhu a ekonomickú integráciu nenasleduje integrácia v politickej oblasti. Ekonomická efektivita a individuálna sloboda v ekonomickom zmysle sú východiskom pre legitimizáciu. Ekonomická integrácia je politicky cieleným procesom s inštitucionálnym zakotvením v ústave. Najefektívnejším poriadkom sa javí trhovú ekonomiku, ktorá zaisťuje ako ochranu slobody individua, tak aj ekonomickú efektivitu. Kvôli existencii aktérov, ktorí sa usilujú presadiť vlastné záujmy na úkor verejného blaha, trhovú ekonomiku nadobúda ústavnú formu (Jachtenfuchs, 1999, 134). M. Jachtenfuchs (1999, 134) zdôrazňuje, že ES nemožno zamieňať so samoregulovaným trhom: „*Jedná sa o normatívny poriadok, ktorý je konštituovaný cez určité právne inštitúty a musí byť chránený proti prvkom rozkladu (vznikajúcim) tiež z dôvodu interakcie účastníkov trhu*“. Ostrý predel sa javí medzi demokratickou sférou *politického*, ktoré zostáva doménou štátov a *ekonomickým*, kde absentuje politické a demokratické razenie (Jachtenfuchs, 1999, 134).

Právny systém v ES je nevyhnutné budovať prostredníctvom ekonomicko-právneho poriadku. Vylučuje sa účasť záujmových skupín aj demokraticky zvolených zástupcov, pretože zastávajú vlastné záujmy a ich spolupráca neprináša žiadne prínosy pre spoločný blahobyt. Fungovanie ekonomického poriadku, najmä konkurencie, zabezpečujú experti a nie demokratická kontrola. Vonkajšia a vnútorná bezpečnosť sú štátnou kompetenciou a na rozdiel od FŠ, legitimizácia cez ekonomický výkon neobsahuje rôzne druhy plnení, ale viaže sa na daný inštitucionálny poriadok. Taktiež ES nevyžaduje nadnárodnú európsku identitu (Jachtenfuchs, 1999, 135).

Pluralita vystupuje ako štrukturálny prvok posledného ideálneho typu – *Siete*. Charakteristickým pre tento ideálny typ je čiastočné prekryvanie inštitúcií, foriem participácie, skupín aktérov a identít. Sieť sa legitimizuje prostredníctvom rozsiahlej participácie. Autor zdôrazňuje, že na rozdiel od využitia pojmu sieť v analýze politík, kde

sa zdôrazňuje riadiaci potenciál, sieť ako ústavná idea má základ v jej demokratickom charaktere. Sieť predstavuje sama o sebe politický poriadok legitimizovaný rozsiahlou účasťou. Demokracia sa uskutočňuje nielen prostredníctvom volených zástupcov, ale jednotlivci a skupiny sa v rôznej miere zúčastňujú na rozhodovacom procese. Práva politickej účasti sú spolu s právami ochrany zakotvené aj v právnom systéme. Spolky a záujmové skupiny majú možnosť účasti a ich prítomnosť sa vníma pozitívne. Aktéri nemajú vyhradené identity, ale niekoľko menších a presahujúcich identít (Jachtenfuchs, 1999, 137).

Tabuľka 1: Typy ústavných ideí				
	Federálny štát	Medzivládna spolupráca	Ekonomické spoločenstvo	Sieť
Štrukturálny princíp	Jednotnosť, kongruencia	Spätne odvolateľná koordinácia medzi štátmi	Oddelenie trhu a štátu	Pluralita
Legitimita	Suverenita ľudu	Štátna suverenita	Ekonomická efektívnosť a sloboda	Účasť
Právny systém	Univerzálny, hierarchický	Práva štátov	Presahujúce ekonomické právo	Asymetrické presahovanie
Demokracia	Parlamentarizmus	Rovnosť štátov	Demokracia sa nevyžaduje, ani nie je možná	Rôznorodá účasť
Účasť záujmových skupín			Negatívne hodnotená	Sociálne hnutia atď.
Expertíza		Kľúčová		
Vonkajšia bezpečnosť	Kľúčová			
Vnútoraná bezpečnosť	Kľúčová			
Ekonomická prosperita	Rôzne formy		Dôležitá, špecifická forma	Rôzne formy
Identita	Možná aj európska	Iba národná	<i>Irelevantné</i>	Presahujúce, drobné
Zdroj: Jachtenfuchs, Markus (1999). <i>Ideen und Integration. Verfassungsideen in Deutschland, Frankreich, und Großbritannien und die Entwicklung der EU</i> . Mannheim: Habilitationsschrift, Universität Mannheim. s. 130.				

1.3 Metodológia

1.3.1 Cieľ práce a výskumná otázka

Cieľom práce je pochopiť, akým spôsobom bola EÚ konštruovaná v diskurze slovenských politických strán. Nebudú sa teda hľadať kauzálne vzťahy, ale primárnou snahou je porozumenie predstáv ukrytých v diskurze. Základným východiskom práce je sociálny konštruktivizmus, ktorý poukazuje na význam noriem a ideí pri formovaní identít aktérov. Z tohto dôvodu sa práca zameria na hľadanie ideí, ktoré slovenské politické strany spájali s európskou integráciou.

Práca sa pokúsi zodpovedať otázku: *Ako slovenské politické strany vnímali európsku integráciu v období rokov 2002 až 2012, resp. ktoré ideálne typy ústavných ideí je možné identifikovať v diskurze slovenských politických strán v tomto období?*

1.3.2 Metóda

Diskurzívne prístupy možno poňať ako metodológiu, vtedy sa jedná o diskurzívnu analýzu; alebo teoretický prístup, ktorý má korene v iných disciplínach a našiel využitie v štúdiu európskej integrácie. Prvé uplatnenie je podľa O. Wæver (2004, 198) kompatibilné s inými teoretickými prístupmi. To nám v prípade výskumu ideí slovenských politických strán o EÚ umožní použiť teoretické východisko sociálneho konštruktivizmu spolu s aplikovaním diskurzívnej analýzy. Cieľom nášho výskumu nebude vysvetlenie, ale pochopenie a interpretácia.

Na rozdiel od tradičného, historického prístupu, diskurzívna analýza neskúma príčiny a motivácie, ale dopady vyjadrení, ako je Európa konštruovaná a ako to ovplyvňuje diskusiu (Diez, 2001, 7). Aj slovenské politické strany v diskurze o EÚ používajú určité pomenovania, ktoré sú predstavené ako popis reality, EÚ takej aká je. Vychádzajúc z tvrdenia T. Dieza (1999,1), že politické poznanie o EÚ je nedokonalé, zástupcovia slovenských politických strán nie sú objektívnymi pozorovateľmi reality, ale súčasťou jej formovania. Ich vyjadrenia nemajú len popisnú funkciu, ale konštitutívny charakter. Diplomová práca sa nebude sústreďovať na SR ako jednotný priestor, pretože z diskurzívneho hľadiska je tento priestor sporný (Diez, 2001, 6). Pozornosť sa bude venovať skúmaniu

výrokov politických strán v snahe identifikovať, ako bola EÚ konštruovaná v ich politickom diskurze.

1.3.3 Operacionalizácia

Zaradenie politických strán do jednotlivých ideálnych typov prebehne prostredníctvom kvantitatívnej analýzy, ktorú bude nasledovať analýza kvalitatívna. Východiskom pre kvantitatívnu analýzu bude počítanie výrokov, pričom výrok je definovaný ako obsahovo ucelené vyjadrenie o európskej integrácii. Pre účely výskumu je zohľadnenie obsahového hľadiska presnejšie ako definícia „výrok – veta“, keďže v jednej vete môžu byť prítomné viaceré výroky, resp. niekedy celý odsek môže formovať jeden výrok (Kubíni, Kučerová, 2010,10).

Z tematického hľadiska sa budú skúmať výroky strán k piatim kategóriám: demokracia, práva a vnútorná bezpečnosť, zahraničná politika a bezpečnosť, ekonomická prosperita a identita. Následne bude výrokom priradený jeden zo štyroch ideálnych typov normatívnych ideí o politickom poriadku v EÚ: FŠ, MS, ES a Sieť. Dôležitým rozlišovacím kritériom bude štrukturálny princíp, t.j. či aktéri presadzujú poňatie štátu ako teritoriálne jednotného a hierarchicky organizovaného, viac-menej centralizovaného systému vládnutia (Jachtenfuchs et al., 1998, 417). Ak áno, tak ďalším rozlišovacím kritériom bude, kde aktéri vidia ťažisko takejto formy vládnutia. Preferencia národnej úrovne bude indikátorom MS a uprednostnenie nadnárodnej európskej úrovne FŠ. Už názov prvého ideálneho typu ústavnej idey naznačuje jeho štátny charakter a existenciu spoločného riadiaceho centra s rôznou mierou delegovania kompetencií na členské jednotky. Naopak, pri MS má nadnárodná úroveň len funkciu koordinátora pri rokovaniach národných štátov, t.j. nenadobúda štátny charakter. Ak strany nevyjadria podporu teritoriálnej jednotnosti, ich zaradenie do ústavných modelov bude založené na ich dôraze na ekonomickom výstupe (ES) alebo participácii a identite (Sieť)⁶ (Jachtenfuchs et al., 1998, 419). Štrukturálnym princípom v ES je dôrazné oddelenie sfér trhu a štátu, preto otázka štátnosti na nadnárodnej úrovni nie je relevantná. Kým v ES štátnosť zostala aspoň na úrovni členov zoskupenia,

⁶ Schéma: Kritériá pre vytvorenie ideálnych typov ústavných ideí.

v prípade Siete sa hovorí už len o pluralite rôznych typov aktérov a inštitúcií ako základu jej štrukturálneho usporiadania.

Demokracia. V súvislosti s touto kategóriou si budeme všímať, ako si strana predstavuje deľbu politickej moci, či požaduje uplatňovanie demokratického princípu v EÚ.

- FŠ – výroky požadujúce posilnenie princípu demokracie na európskej úrovni, napr. cez rozširovanie právomocí EP.
- MS – výroky odmietajúce posilnenie princípu demokracie na európskej úrovni a zároveň zdôrazňujúce rolu národných štátov v procese rozhodovania v EÚ. Okrem rovnosti a aktívneho zapojenia štátov je príkladom aj požiadavka zapojenia národných parlamentov.
- ES – výroky odmietajúce uplatnenie princípu demokracie na európskej úrovni. ES je legitimizované ekonomickou efektivitou a individuálnou slobodou, pričom demokracia sa vzhľadom na oddelenie ekonomickej a politickej sféry stáva na európskej úrovni irelevantnou. Európsky ekonomický rámec je riadený expertmi, nie demokraticky zvolenými zástupcami.
- Sieť – výroky požadujúce zapojenie rôznych typov aktérov do procesu rozhodovania, napr. záujmové skupiny, spolky. Preferovaná forma zapojenia je často priama demokracia.

Práva a vnútorná bezpečnosť. Táto kategória sa zameria na výroky o európskom právnom poriadku, individuálnych právach, kompetenciách európskych inštitúcií a oblasti justičnej, policajnej spolupráce, migrácii a azyle.

- FŠ – výroky požadujúce prehĺbenie a rozšírenie európskej integrácie týkajúcej sa právneho poriadku, individuálnych práv, kompetencií inštitúcií EÚ, oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Príkladom je podpora ZZÚE, LZ, Charty základných práv EÚ či spoločnej politiky azylu.
- MS – výroky odmietajúce ďalšiu integráciu v tejto oblasti. V ideálnom type MS sa odmietajú kompetencie EÚ pri určovaní individuálnych práv jednotlivca, ktoré sú vnímané ako suverénna sféra národného štátu. Na európskej úrovni sa hovorí len o právach štátov a normy EÚ majú nanajvyšš

odporúčací charakter. EÚ hrá len úlohu koordinátora v otázkach vnútornej bezpečnosti, ktorá je taktiež doménou národného štátu.

- ES – výroky požadujúce ekonomický právny poriadok v podobe trhovej ekonomiky, individuálne práva sú poňaté ako štyri ekonomické slobody – sloboda pohybu tovarov, služieb, osôb a kapitálu.
- Sieť – výroky zdôrazňujúce garanciu práv politickej participácie a ochrany individua. Zdôrazňuje sa presahujúca záväznosť rôznych systémov práva v európskom priestore, najmä záväznosť noriem prijatých medzinárodnými organizáciami (napr. na pôde OSN) v EÚ.

Zahraničná politika a bezpečnosť. V tejto kategórii sa bude pozornosť venovať inštitucionalizácii na európskej úrovni.

- FŠ – výroky v zmysle posilňovania zahraničnopolitického vplyvu EÚ vo svete spolu s vytváraním spoločných orgánov reprezentujúcich EÚ vo vzťahu k tretím štátom a medzinárodným organizáciám, konkrétnym príkladom je aj požiadavka posilňovania spoločnej obrannej politiky vrátane budovania európskej armády.
- MS – výroky odmietajúce prehlbovanie a rozširovanie európskej integrácie, konkrétne zdôrazňovanie koordinačnej funkcie EÚ v otázkach zahraničnej politiky a bezpečnosti.
- ES – výroky odmietajúce integráciu zahraničnej politiky a bezpečnosti v EÚ a požadujúce návrat k ekonomickej integrácii.
- Sieť – vzhľadom na zapojenie rôznych typov aktérov sa nevyžaduje inštitucionalizácia SZBP na európskej úrovni.

Ekonomická prosperita. V tejto kategórii sa budú analyzovať výroky zamerané na ekonomický poriadok v EÚ, zaistenie ekonomickej prosperity jednotlivcov, spoločná mena, ale aj daňová a sociálna politika.

- FŠ – výroky požadujúce hlbšiu a širšiu integráciu v ekonomickej sfére. Európske regulácie upravujú nielen fungovanie trhu, ale aj regionálnu, daňovú, menovú, sociálnu a i. politiku.
- MS – výroky zdôrazňujúce úlohu členských štátov v rozhodovaní o ekonomických otázkach. Jedine členské štáty môžu politicky rozhodnúť,

ktoré oblasti sú ochotné prenechať EÚ. Výroky odkazujúce na čerpanie eurofondov bez ďalšieho vyzdvihnutia európskej (FŠ) alebo národnej (MS) úrovne budú hodnotené ako neutrálny výrok (kategória „nezaradené“).

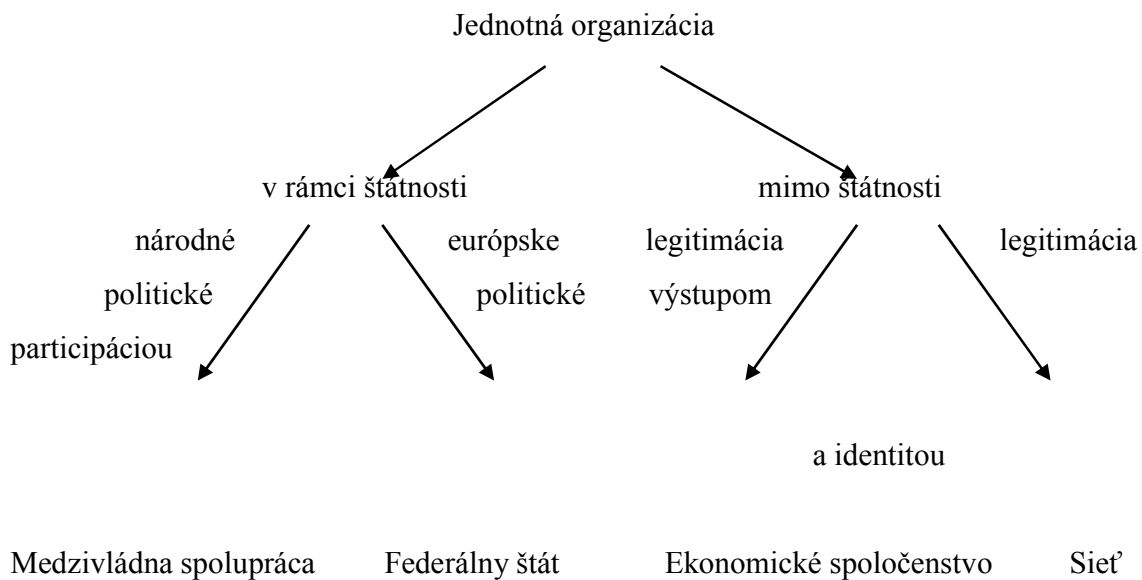
- ES – výroky požadujúce ekonomický poriadok v podobe slobodného trhu zabezpečujúceho ekonomické slobody. Zdôrazňuje oddelenie politickej a ekonomickej sféry, ktorá by mala fungovať len na základe prijatého rámca, kontrolovaného expertmi. Patrí tu aj negatívny postoj k eurofondom, zdôrazňujúci ich deformujúci vplyv na slobodný trh.
- Sieť – výroky požadujúce aktívnu úlohu rôznych aktérov v zaistení ekonomickej prosperity. Príkladom je vplyv rôznych záujmových skupín a korporácií nielen na určovanie ekonomických pravidiel, ale aj na prerozdeľovanie statkov.

Poslednou kategóriu výskumu bude *identita*. V tejto súvislosti sa budú analyzovať výroky o identite a hodnotách.

- FŠ – výroky pripúšťajúce existenciu európskej identity, ktorá zároveň nevyklučuje existenciu národnej identity. Európska identita môže byť definovaná pozitívne (spoločné hodnoty), ale aj vyhranením sa voči identitám „tých druhých“ (mimoeurópske kultúrne celky).
- MS – vznik spoločnej identity neprichádza do úvahy a členovia sa stotožňujú len s národnou identitou.
- ES – otázku identity a hodnôt na nadnárodnej úrovni vôbec nerieši.
- Sieť – existujú čiastkové identity, ktoré sa vzájomne prekrývajú.

Okrem piatich kategórií sa budú rátať a následne analyzovať aj neutrálne výroky. Tie sú definované ako všeobecné vyjadrenia o európskej integrácii, vyzývajúce na zmenu bez konkretizovania cieľov zmeny a deskriptívne výroky. Tieto výroky budú v kategórii „nezaradené“.

Schéma: Kritériá pre vytvorenie ideálnych typov ústavných ideí

Zdroj: Jachtenfuchs, Markus; Diez, Thomas; Jung, Sabine (1998). Which Europe? Conflicting Models of a Legitimate European Political Order. In *European Journal of International Relations*. 4(4): s. 409-445

Tabuľka 2: Ideálne typy

	Federálny štát	Medzivládna spolupráca	Ekonomické spoločenstvo	Sieť
Demokracia	Parlamentarizmus – EP	Parlamentarizmus – NŠ Rovnosť štátov	Nevyžaduje demokraciu na eur. úrovni	Rozmanitá participácia aktérov
Práva a vnútorná bezpečnosť	Univerzálny, hierarchický systém Individuálne eur. práva (ek.,soc.,politic.,občianske) Právomoci EÚ – rozsiahle Záväznosť eur. noriem Európsky súdny dvor Vnútorná bezpečnosť – eur.úroveň	Systém práva - NŠ Práva štátov, individuálne práva – NŠ Právomoci EÚ – podľa záujmov NŠ, koordinačné Odporúčací charakter eur.noriem Primát národných súdov Vnútorná bezpečnosť – NŠ, koordinácia v EÚ	Prenikavé ekonomické právo Ekonomické práva jednotlivcov – ek. slobody Právomoci EÚ – vopred určený ekonom. rámec Vnútorná bezpečnosť – <i>nie je relevantná</i>	Asymetrické presahovanie Práva jednotlivcov – ochranné, práva účasti Vnútorná bezpečnosť – <i>nie je relevantná</i>
Zahraničná politika a bezpečnosť	Podstatná na eur. úrovni	Národná úroveň Koordinačia medzi štátmi	<i>Nie je relevantná</i>	<i>Nie je relevantná</i>
Ekonomická prosperita	Spoločný eur. trh Spoločná mena Regionálna, daňová, soc. politika	Koordinačia národných ekonomík, spoločný trh neprekračujúci národný záujem	Spoločný eur.trh	Účasť rozličných aktérov na zabezpečovaní ek.prosperity
Identita	Možná aj európska	Iba národná	<i>Nie je relevantná</i>	Presahujúce, drobné
Zdroj: Vlastné zostavenie na základe kategorizácie M. Jachtenfuchsa. Jachtenfuchs, Markus (1999). <i>Ideen und Integration. Verfassungsideen in Deutschland, Frankreich, und Großbritannien und die Entwicklung der EU.</i> Mannheim: Habilitationsschrift, Universität Mannheim. s. 130, 411-416.				

1.3.4 Časové vymedzenie

Berúc do úvahy prevládajúce debaty na úrovni EÚ, pre účely tejto práce bude obdobie výskumu 2002 – 2012 rozdelené na tri fázy:

1. Fáza konštitucionalizácie EÚ (2002 – 2005) – toto obdobie zahŕňa debaty o budúcnosti EÚ počnúc Konventom o budúcnosti Európy (2002) po odmietnutie ZZÚE (2005) (Rovná, Wessels, eds., 2006). Na národnej úrovni diskurz ovplyvňovali prípravy na vstup a samotný vstup do EÚ.
2. Fáza reflexie a Lisabonská zmluva (2006 – 2009) – po neúspechu ZZÚE prebehla diskusia o „reformnej zmluve“, ktorej výsledkom bol podpis a ratifikácia LZ. Od roku 2008 sa do popredia dostáva otázka finančnej krízy. Medzníkom pre SR bolo zavedenie eura v roku 2009.
3. Dlhová kríza Eurozóny (2010 – 2012) – debata o príčinách krízy a nástrojoch jej riešenia. Podpísaný bol tzv. fiškálny pakt a vznikol Európsky stabilizačný mechanizmus.

Zameranie sa na tri obdobia možno odôvodniť myšlienkou Petra G. Kielmansegga (1971), ktorý tvrdí, že normatívne modely legitimizácie politického poriadku sú väčšinou mobilizované v období krízy existujúceho poriadku. Okrem toho rozdelenie na tieto približne rovnako dlhé fázy nám pomôže identifikovať prípadnú zmenu v predstavách slovenských politických strán o európskej integrácii. Vzhľadom na to, že predstavy môžu byť v krátkom časovom rámci prispôbené aktuálnej politickej diskusii, a tým nadobudnúť formu oportunistických výrokov, ktoré sledujú len rétorickú podporu určitým cieľom (Jachtenfuchs, 1999, 117), budem skúmať diskurz zahrňujúci jednu dekádu a nie len výroky vzťahujúce sa k jednému volebnému obdobiu.

1.3.5 Zdroje

Jachtenfuchs et al. (1998, 414) považuje za najlepší zdroj pre výskum rekonštrukcie legitímneho politického poriadku dokumenty z prostredia politických strán. Prostredníctvom nich politické strany artikulujú ústavné idey prítomné v spoločnosti ako aj zdôvodnenia svojej zahranično-politickej činnosti týkajúcej sa vytvárania európskych inštitúcií. Politické a volebné programy sú navyše ľahko dostupné, dobre zdokumentované,

komplexné a podrobné. Podobne sa vyjadril aj T. Diez (2001, 8), ktorý argumentuje, že vlády členských štátov sú nútené ospravedlňovať ich politiky vlastným občanom, a to v parlamentných vystúpeniach, volebných programoch, rozhovoroch, brožúrach a i.

Pre účely tejto práce boli vybrané programové a volebné dokumenty politických strán KDĽ, Smeru-SD a SDKÚ-DS. Kritériom pre výber strán bolo ich zastúpenie v NR SR po štyroch parlamentných voľbách medzi rokmi 2002 a 2012. Vzhľadom na pomerne nestabilnú politickú scénu SR a relatívne veľké množstvo politických subjektov, ktoré v tomto období prekročili päťpercentné kvórum, sústredím sa na tri politické strany, ktoré boli prítomné v slovenskom parlamente vo všetkých volebných obdobiach.

Tak ako v prípade Francúzska, Nemecka a Veľkej Británie, aj pri analýze diskurzu slovenských politických strán sa budem opierať o nimi vytvorený analytický koncept. Najskôr predstavím slovenský politický a spoločenský kontext. Zameriam sa predovšetkým na štruktúru stranického systému, prevládajúce svetonázory, významné medzníky vo vývoji a v neposlednom rade aj ukotvenie systému v medzinárodnom kontexte. Kľúčovou časťou výskumu bude zaradenie strán podľa jednotlivých ideálnych typov ústavných ideí (Jachtenfuchs, 1999, 143).

2 Politický kontext

2.1 Stranícky systém

Dôležitým znakom slovenského stranického systému, ktorý sa objavil po vzniku SR bola fragmentácia a nestabilita politického spektra. Množstvo strán vznikalo na základe odtrhnutia sa od materských strán, či následným zlúčením s inými subjektmi. Niektoré z novovzniknutých strán sa dostali do NR SR, ale ich zotrvanie bolo v mnohých prípadoch otázkou len jedného volebného obdobia.

Po prvých ponovembrových parlamentných voľbách do Slovenskej národnej rady (SNR) v roku 1990 vládu sformovali Verejnosc' proti násiliu (VPN) – Maďarská nezávislá iniciatíva (MNI), KDH a Demokratická strana (DS) a opozíciu tvorili Slovenská národná strana (SNS), Komunistická strana Slovenska (KSS), Maďarské kresťanskodemokratické hnutie (MKDH) v koalícii so Spolužitím a Strana zelených. Po nezhodách medzi predsedom VPN Vladimírom Mečiarom a časťou vedenia strany sa VPN rozpadla a vznikli Mečiarom vedené Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS) a Občianska demokratická únia (ODÚ). Predčasné voľby v roku 1992 znamenali jednoznačné víťazstvo HZDS s 37,3% hlasov. Tento výsledok Mečiarovi umožnil vytvoriť menšinovú vládu s tichou podporou opozičnej SNS (Kopeček, 2007, 106-107). Do NR SR sa dostala na druhom mieste Strana demokratickej ľavice (SDL) ako nástupkyňa KSS, ďalej KDH a koalícia MKDH a Spolužitia (MKM-EGY). Odchod poslancov neobišiel ani HZDS, keď stranu opustili dve skupiny poslancov pod vedením Milana Kňažka a Jozefa Moravčíka (Leška, 2013, 75).

V plnej miere sa stranický systém polarizoval po predčasných parlamentných voľbách v roku 1994. HZDS opäť zvíťazilo len s dvojpercentnou stratou oproti predchádzajúcim voľbám. Koalíciu vytvorilo s SNS a Združením robotníkov Slovenska (ZRS), ktoré vzniklo odštiepením od SDL (Leška, 2013, 76). Opozičný protipól bol značne roztrieštený medzi KDH, koalíciu Slobodná voľba zloženú zo štyroch politických subjektov, Demokratickú úniu (DÚ) založenú odídencami z HZDS a SNS; a koalíciu troch maďarských strán MKDH, Spolužitie a Maďarská občianska strana (MOS) (Kopeček, 2007, 108). V poradí tretej Mečiarovej vláde sa podarilo ukončiť štvorročné volebné obdobie, hoci na úkor polarizácie spoločnosti.

Po voľbách v roku 1998 tvorilo vládnu koalíciu fakticky 10 politických zoskupení, ktoré pochádzali ako z ľavice, tak aj z pravice. V snahe poraziť HZDS sa v roku 1997 zjednotilo päť opozičných strán (KDH, DÚ, DS, Sociálnodemokratická strana Slovenska (SDSS), Strana zelených na Slovensku (SZS)) v Slovenskú demokratickú koalíciu (SDK). SDK sa z dôvodu nového volebného zákona pretransformovalo na tzv. volebnú politickú stranu, ktorej predsedom sa stal Mikuláš Dzurinda (Just, 2004, 19-21). Keďže HZDS s tesným volebným prvenstvom (27%) nedokázalo nájsť koaličných partnerov, vládu vytvorila druhá v poradí SDK (26,3%) spolu s novovzniknutou Stranou maďarskej koalície (SMK), SĎĽ a Stranou občianskeho porozumenia (SOP) (Kopeček, 2007, 111). Neschopnosť nájsť kompromis o budúcnosti SDK viedol k rozpadu koaličnej strany do pôvodných zoskupení, pričom poslanci odmietajúci návrat k materským stranám sa pod vedením Dzurindu rozhodli vytvoriť stranu SDKÚ. Rok pred vznikom SDKÚ, v roku 1999, založil bývalý poslanec SĎĽ, Robert Fico, stranu Smer, ktorej preferencia sa už počas prvej polovice roka 2000 vyšplhali na 20% (Kopeček, 2000).

Rozdrobenosť stranického systému sa prejavila výrazne taktiež po parlamentných voľbách v roku 2002. Prvýkrát od vzniku SR nemohli dve politické strany vytvoriť väčšinu v NR SR. Výsledkom rokovaní bola stredo-pravá koalícia novo založenej Aliancie nového občana (ANO), KDH, SDKÚ a SMK. V opozícii sa ocitlo slabnúce HZDS, Smer a znovu obnovená KSS. Prekvapením bolo, že do parlamentu sa nedostali ani SNS, ani SĎĽ. Vládna koalícia nebola jednotná a už v druhom roku vládnutia po odchode troch poslancov ANO do opozície stratila parlamentnú väčšinu (Just, 2004, 24). Vnútorň rozpor s KDH nakoniec vyústil do predčasných parlamentných volieb, v ktorých došlo k úplnej výmene vládnej garnitúry. Strane Smer – sociálna demokracia (Smer-SD) sa podarilo sformovať vládnu koalíciu spolu s SNS a Ľudovou stranou – HZDS (ĽS-HZDS). Bývalé vládne strany SDKÚ-DS, KDH a SMK po dvoch funkčných obdobiach obsadili opozičné kreslá. Po voľbách v roku 2010 Smer-SD napriek najvyššiemu percentuálnemu výsledku (34,8%) nedokázal sformovať koalíciu. K tomu prispel aj nízky volebný výsledok jeho bývalých koaličných partnerov⁷. SDKÚ-DS, KDH vytvorili koalíciu s novou maďarskou stranou Most-Híd a nedávno sformovanou stranou Sloboda a Solidarita (SaS). Zjednotenie strán na

⁷ ĽS-HZDS s výsledkom 4,32% neprekročila parlamentné kvórum a SNS ho s výsledkom 5,07% dosiahla len tesne (ŠÚ SR, 2010).

pravo od stredy nemalo dlhé trvanie a už po necelých dvoch rokoch boli vyhlásené predčasné parlamentné voľby, v ktorých strana Smer-SD získala parlamentnú väčšinu (44,4%). Okrem strán bývalej vládnej koalície sa do NR SR dostalo zoskupenie Obyčajní Ľudia a nezávislé osobnosti (OĽaNO), ktoré sa usiluje o posilnenie priamej demokracie a upustenie od systému štandardných politických strán (Mesežnikov, Bútorová, Kollár, 2014, 41). Z hľadiska stranického systému má zloženie NR SR po voľbách 2012 podobu jednotnej ľavice tvoriacej vládu SR (Smer-SD) a fragmentovanej opozičnej pravice.

Do roku 2010 vznikali koalície strán bez ohľadu na svetonázorové začlenenie na škále ľavica – pravica. Zjednocujúcim prvkom vlády v roku 1998 bolo odmietnutie mocenskej politiky, ktorú predstavovala predchádzajúca koalícia, ktorá spôsobila medzinárodnú izoláciu a pozastavenie procesu integrácie do EÚ a NATO. Pravicová koalícia vládla v rokoch 2002 - 2006, ale po voľbách 2006 sa opäť sformovala koalícia združujúca strany z oboch ideologických razení a ich spolupráca bola založená viac na názoroch k národným témam a poňatí demokracie (Henderson, 2006, 152).

Aj programové zameranie jednotlivých strán ukázalo, že politické témy sa nesústredujú ideologicky. Už HZDS sa stavalo do role hnutia stredy. V skutočnosti strana svojou nevyhranenosťou kalkulovala s populistickým oslovením čo najväčšieho počtu voličov (Leška, 2013, 76). SMK možno označiť ako etnickú stranu, ktorá do odštiepenia časti poslancov a sformovania strany Most-Híd, zastupovala až 90% etnických Maďarov. Jej programové zameranie je mixom ľavicovejších ekonomických názorov získavajúcich podobu väčších štátnych subvencií; a zdôrazňovaním pravicových hodnôt ako národ, rodina, tradícia. ANO sa síce profilovala ako stredo-pravá liberálna strana, ale jej úspech vo voľbách 2002 tkvel v jej novosti a nezaťažnosti politikou 90. rokov (Haughton, Rybář, 2004, 116).

Keďže je hlavnou témou práce je výskum postojov strán k európskej integrácii, v nasledujúcej časti budú zhrnuté najdôležitejšie etapy v procese integrácie SR do EÚ. Dôraz bude kladený na rolu KDĽ, SDKÚ-DS a Smer-SD v integračnom procese.

2.2 Politický vývoj vo vzťahu k európskej integrácii v období 1989 - 2012

Vývoj slovenských ideí o ideálnom politickom poriadku v EÚ začal už v období existencie spoločného štátu Čechov a Slovákov. Vstup do EÚ sa po roku 1989 chápal ako symbolický návrat do Európy: „*V súlade s úsilím o návrat nášho štátu do Európy sme rozhodnutí zabezpečiť, aby v spoločenstve Európskych národov mohli Česi a Slováci vystupovať ako svojbytné a rovnoprávne subjekty.*“ (Programové vyhlásenie vlády SR, 1990) Tento návrat znamenal odmietnutie politického, ekonomického a sociálneho dedičstva komunizmu (Henderson, 2001, 5). Symbol návratu má súvis s myšlienkou Milana Kundery (1984, 33), ktorý sa zmienil, že Stredná Európa je súčasť Západu a Západ bol „*unesený, presunutý a násilne presvedčený*“ Východom.

Transformačný proces zahrňujúci etablovanie demokracie na Slovensku bol skomplikovaný formovaním samostatného štátu. Slovensko nemalo historickú skúsenosť so štátnosťou (nerátajúc vojnový štát) a zažilo len veľmi krátke obdobie demokracie (počas ČSR). Navyše sa novovznikajúci štát vyznačoval etnicko-kultúrnou rôznorodosťou, konfliktami subkultúr a nekonsenzuálnymi elitami, t.j. podmienkami nepriaznivými pre demokratický vývoj (Szomolányi, 2004, 14).

Celé 90. roky sú poznačené vplyvom osoby V. Mečiara na politický vývoj SR a jej začleňovania do európskych integračných štruktúr. Mečiar stál na čele slovenskej vlády celkovo štyrikrát, z toho dva razy ešte ako predseda Slovenskej národnej rady (SNR) a následne ako predseda NR SR v rámci samostatného Slovenska. HZDS založil v roku 1991 a už v parlamentných voľbách v roku 1992 dokázal získať 37,26% (ŠÚ SR, 1992). HZDS za podpory SNS a SDL prijalo Deklaráciu o zvrchovanosti SR 17.7.1992 a následne Ústavu SR 1.9.1992. Oba dokumenty boli prijaté bez hlasov dvoch opozičných parlamentných strán KDĽ a MKDĽ (SME, 2009).

Po voľbách v roku 1994 vytvoril Mečiar koalíciu vo formáte HZDS/Roľnícka strana Slovenska (RSS), SNS a ZRS, strán často označovaných ako „neštandardné“ z dôvodu ich príklonu k nacionalistickým a extrémistickým pozíciám. Zvlášť SNS po vzniku SR zamerala svoj program na nepriateľské výstupy voči maďarskej menšine. Toto obdobie sa spája s nerešpektovaním demokratických pravidiel, ovládnutím všetkých sfér štátnej moci,

autoritárstvom, klientelizmom, ovplyvňovaním verejnoprávnych médií, nacionalizmom a obmedzovaním práv národnostných menšín, ako aj útokom voči odporcom za pomoci tajných služieb a polície (Just, 2004, 16-18).

Postoje vlády v zahraničnej politike, zvlášť vo vzťahu k EÚ boli rozporuplné a vykazujúce znaky izolacionizmu (Just, 2004, 18). Na jednej strane SR formálne usilovala o vstup do EÚ: „*Prioritou je cieľavedomé približovanie sa k Európskej únii so zámerom získať plné členstvo v horizonte roku 2000.*“ (Programové vyhlásenie vlády SR, 1994) V októbri 1993 bola podpísaná Európska dohoda o pridružení SR k Európskym spoločenstvám s účinnosťou od februára 1995 (MZVaEZ SR, 2006) a v júni 1995 podal Mečiar žiadosť o členstvo na rokovaní ER v Cannes. Na druhej strane vláda príliš spoliehala na to, že Západ nás v EÚ potrebuje: „*Vláda vychádza z presvedčenia, že rozšírenie Európskej únie o reformujúce sa krajiny strednej a východnej Európy bude výhodné z hľadiska celého európskeho kontinentu, pretože prinesie rozšírenie oblasti stability a bude pôsobiť pozitívne i na jeho budúci ekonomický vývoj.*“ (Programové vyhlásenie vlády SR, 1994) Mečiar preto nedbal na protesty zo strany európskych inštitúcií týkajúcich sa demokratického vývoja na Slovensku⁸.

Dôsledky Mečiarovej politiky sa dostavili v plnej miere v roku 1997. Európska komisia (EK) vydala zamietavé stanovisko k žiadosti o členstvo, podľa ktorého SR neplnila politické kritériá stanovené v roku 1993 v Kodani. Na základe kritiky fungovania ústavných inštitúcií a demokracie na Slovensku Európska rada (ER) v Luxemburgu v decembri 1997 neodporučila otvoriť prístupové rokovania (Figel', Adamiš, 2003, 11). Vážnosť tohto rozhodnutia umocňoval fakt, že susedné krajiny ČR, Poľsko a Maďarsko k rokovaniam o vstupe prizvané boli.

Slovensku v tomto období hrozil prepád do autoritárskeho režimu. Vďaka konštitucionálnemu rámcu položenému počas ČSFR demokracia na Slovensku pretrvala. K tomu prispela aj silná podpora verejnosti pre vstup do EÚ, a tá spolu s vonkajším tlakom európskych inštitúcií dávala odhodlanie opozičným elitám prevziať zodpovednosť za demokratickú konsolidáciu (Szomolányi, 2004, 18).

⁸ Z EÚ prišli dve demarše kritizujúce nedemokratické tendencie na Slovensku, ale obe boli premiérom odignorované (SME, 2014).

Výsledok parlamentných volieb, ktoré sa konali 25. a 26. septembra 1998, znamenal obrat v smerovaní Slovenska. Vládu pod vedením premiéra M. Dzurindu vytvorila koaličná strana SDK, SMK, SDE a SOP. Spokojnosť s výsledkom volieb bola vyjadrená aj na summite ER vo Viedni v roku 1998. Nová koalícia dávala nádej, že by mohlo dôjsť k splneniu politických kritérií na otvorenie rokovaní o vstupe. Vďaka opatreniam, ktoré boli podniknuté novou koalíciou⁹ Slovensko začalo plniť politické kritériá (Figeľ, Adamiš, 2003, 11-13).

Dzurindova vláda si svojimi politickými reformami rýchlo vytvorila priaznivý obraz v zahraničí, ktorý sa premietol do konkrétnych úspechov. Priaznivé stanovisko odznelo v pravidelnej správe EK, na základe ktorého ER na summite v Helsinkách 1999 rozhodla o začatí prístupových rokovaní so SR. Výhodu pre Slovensko predstavovalo zrušenie kandidátskych skupín¹⁰ a zavedenie systému regaty, podľa ktorého mali byť kandidátske krajiny hodnotené individuálne (Leška, 2006, 185). Okrem integrácie do EÚ sa Slovensko v tomto období zbližilo aj s ďalšími medzinárodnými organizáciami. V septembri 2000 minister zahraničia Eduard Kukan podpísal Dohodu o pristúpení Slovenska k OECD a na summite NATO vo Washingtone v roku 1999 bola SR zaradená medzi kandidátske krajiny (Leška, 2006, 175).

Celonárodný konsenzus o vstupe do EÚ zabraňoval vzniku klasických euroskeptických strán. Začlenenie sa do integračných štruktúr bolo politickými elitami prezentované ako jediná možnosť bez akejkoľvek alternatívy. Kritické hlasy sa objavili, ale týkali sa skôr strachu o stratu národnej identity (Miháliková, 2004, 125). K. Henderson (2001,13) hovorí o tzv. eurofóbii, ktorá je typická pre postkomunistické krajiny. Strach z neznámeho, v tomto prípade EÚ, nemal korene v rozdelení strán na ľavicové alebo pravicové, ale v ich zameraní na budúcnosť alebo minulosť. Významnú úlohu hral nacionalizmus a otázka národnej identity. Časť politického spektra vynaložila úsilie o

⁹ Bol prijatý zákon o používaní jazykov národnostných menšín, uskutočnili sa voľby do samosprávnych orgánov na základe priamych volieb bol obsadený post hlavy štátu, vláda prijala ekonomické opatrenia smerujúce k makroekonomickej stabilizácii a finančnej disciplíne (Figeľ, Adamiš, 2003, 11-13).

¹⁰ Luxemburská skupina dostala názov podľa prizvania na rokovanie o vstupe na summite ER v Luxemburgu (1997). Patrili tu Cyprus, ČR, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko, Estónsko. Do Helsinskej skupiny boli zaradené Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Malta, Rumunsko, Slovensko, čiže štáty pozvané na prístupové rokovania na summite ER v Helsinkách (1999).

dosiahnutie suverenity Slovenska a EÚ z tohto hľadiska vnímali ako potenciálne ohrozenie pre novo formujúcu sa štátnosť.

Kým na začiatku 90. rokov v integračnom diskurze dominoval symbolický prvok „*návratu do Európy*“, na prelome tisícročia sa verejná mienka, a tým aj politický diskurz, posúvali do ekonomických tém. Členstvo v EÚ sa považovalo za ekonomicky výhodné a prinášajúce benefity v podobe lepšieho vývoja ekonomiky, finančných príspevkov od ostatných členských krajín či výhľadu na zvýšenie zamestnanosti (Henderson, 2001, 10-11). Témy spoločnej politiky a bezpečnosti, reprezentácie SR v inštitúciách EÚ boli stále v úzadí (Miháliková, 2004, 126).

T. Haughton (2003, 85) pripisuje zmenu v diskusii o EÚ pred voľbami 2002 nepravdepodobnosťou Mečiarovho návratu do riadenia krajiny. Kým pred rokom 2002 otázka EÚ vyvolávala ostré útoky medzi polarizovanými stranami, po oslabení Mečiarovho vplyvu sa diskusia presunula z otázky „*či EÚ chce Slovensko*“ k otázke „*čo chce každá strana získať členstvom Slovenska v EÚ*“. Vláda, ktorá vznikla po parlamentných voľbách v roku 2002 mohla pokračovať v začatých reformách a dovŕšení integračného procesu. To sa jej aj podarilo, keďže na jeseň roku 2002 EK vo svojej každoročnej správe odporučila ukončiť rokovania o vstupe s desiatimi krajinami, medzi ktorými bola aj SR. Na zasadnutí ER v Kodani 2002 boli rokovania ukončené. Tento krok otvoril cestu pre podpis Zmluvy o pristúpení v Aténach 16. apríla 2003.

Vzťah SR k európskej integrácii sa vyvíjal od jedného paradoxu k druhému. Ako bolo spomenuté, Mečiarova vláda (1994-1998) sa síce oficiálne usilovala o vstup do EÚ, ale na druhej strane odmietala napomenutia EK, čo viedlo k nespĺneniu demokratických kritérií na vstup do EÚ. Po prebraní moci opozičnými silami v roku 1998 sa začal ukazovať ďalší paradox v súvislosti s postojom slovenskej verejnosti k EÚ. Postoj občanov SR bol zmesou súhlasu a apatie (Henderson, 2006, 149-150). Príkladom tohto prístupu bolo referendum o vstupe 16. a 17. mája 2003. Až 92,46% zúčastnených hlasovalo za vstup do EÚ, ale záujem o referendum premietnutý vo voličskú účasť len tesne presiahol nadpolovičnú väčšinu oprávnených voličov (52,15%) (ŠÚ SR, 2003).

Postoje vtedajšej vlády k európskej integrácii najlepšie vyjadrujú *Stanoviská Slovenskej republiky na Medzivládnej konferencii Európskej únie v rokoch 2003 – 2004*. S textom ZZÚE vláda súhlasila, len jej názov navrhla zmeniť na Ústavnú zmluvu EÚ.

Pripomienky sa týkali zachovania počtu komisárov, ktorý mal zodpovedať počtu členských krajín a do preambuly sa mala zahrnúť zmienka o kresťanských hodnotách. SR trvala na zachovaní jednomyselnosti v daňovej, sociálnej a obrannej politike, ale aj v súdnej a policajnej spolupráci, migračnej a kultúrnej politike (MZV SR, 2003). ZZÚE bola v máji 2005 Národnou radou ratifikovaná. Zo 150-členného parlamentu hlasovalo 116 poslancov za, 27 proti a 4 sa zdržali (NR SR, 2005).

Rok 2008 bol pre novú vládu Smeru-SD, ĽS-HZDS a SNS významný nielen z hľadiska prípravy na prijatie eura, ale aj kvôli ratifikácii LZ. Smer-SD sa usiloval o čo najrýchlejšiu ratifikáciu, avšak zmluvu podporujúca opozícia spojila jej ratifikáciu s hlasovaním o vládnom tlačovom zákone. Kríza skončila, keď opozičná SMK hlasovala spolu s koalíčnými stranami (Bilčík, 2014, 170).

V parlamentných voľbách 2010 zvíťazil síce Smer-SD, ale vládu vytvorili SDKÚ-DS, KDH, SaS a Most-Híd na čele s premiérkou Ivetou Radičovou. Kým Most-Híd predstavuje proeurópsku politickú stranu so snahou o pokojné spolunažívanie Maďarov a Slovákov (Mesežnikov, Bútorová, Kollár, 2014, 40), SaS do politickej diskusie prináša euroskeptické názory. Do politickej kampane pred týmito voľbami sa po prvýkrát vniesli európske otázky, a to v súvislosti s finančnou podporou krachujúceho Grécka. Vrchol debaty nastal na jeseň 2011, keď koalíčný partner SaS hlasoval proti navýšeniu Európskeho finančného a stabilizačného nástroja (EFSF), s ktorým bolo spojené hlasovanie o dôvere vláde (Gyárfášová, 2014, 144).

Do pádu vlády v roku 2011 sa európske témy vyskytovali v slovenskom politickom diskurze zriedka. Výnimkou boli len niektoré euroskeptické postoje KDH na adresu európskej ústavy a rozšírenie EÚ o Turecko. Dve podoby euroskepticizmu zastupovala SNS (radikálno-pravicový s pripustením možnosti vystúpenia) a SaS, ktorá poukazovala na ohrozenie slobodného trhu nadmernou reguláciou a stratu suverenity prehlbujúcou sa integráciou (Gyárfášová, 2014, 149).

Smer-SD vyhral voľby v roku 2012 a získal väčšinovú podporu v NR SR. Pozíciu SR v EÚ snaží zlepšiť konsolidovaním verejných financií, podporou strategických cieľov EÚ a vystupovaním ako „zodpovedný a konštruktívny aktér“. V symbolickej rovine Smer-SD presadil premenovanie Ministerstva zahraničných vecí na Ministerstvo zahraničných a európskych záležitostí SR. MZVaEZ prevzalo vládne kompetencie za európske záležitosti

a koordinuje prípravy na predsedníctvo SR v Rade EÚ v roku 2016 (Bilčík, 2014, 172-173).

V nasledujúcej časti bude predmetom výskumu diskurz troch slovenských politických strán KDH, SDKÚ-DS a Smer-SD vo vzťahu k európskej integrácii. Najprv predstavíme vývoj každej skúmanej strany, potom budeme pokračovať kvantitatívnym a kvalitatívnym výskumom programových dokumentov. Priradenie ideálnych typov bude závisieť od postojov strán k demokracii, právam a vnútornej bezpečnosti, zahraničnej politike a bezpečnosti, ekonomickej prosperite a identite. Okrem toho sa bude pozorovať potenciálna zmena postojov v závislosti od časového obdobia.

3 Kresťanskodemokratické hnutie

KDH patrí medzi najstaršie politické strany samostatnej SR. Sformovalo sa z kresťanského disentu v roku 1990. Na ustanovujúcom sneme v Nitre bol za predsedu zvolený Ján Čarnogurský, ktorý bol do prevratu aktívnym disidentom. V čase vzniku KDH bol Čarnogurský prvý podpredseda federálnej vlády a zástupcovia KDH boli kooptovaní vo Federálnom zhromaždení a v SNR. Po parlamentnom odvolaní Mečiara z postu predsedu vlády v roku 1991 jeho miesto nahradil práve Čarnogurský. Jeho predstava o ČSFR mala federatívnu formu, pričom nevylučoval budúce rozdelenie (Bobula, 2000, 3).

Nepriaznivý vnútropolitický vývoj zapríčinený vládou Mečiara podnietil umiernených zástupcov v KDH sformovať opozičnú koalíciu, ktorá by vo voľbách 1998 dokázala poraziť HZDS. Vedúcimi politikmi v tejto snahe boli Mikuláš Dzurinda a Ivan Šimko, ktorým sa už v roku 1996 podarilo presvedčiť DÚ a DS, aby spolu s KDH vytvorili tzv. Modrú koalíciu. Po stupňujúcom sa tlaku na demokratické inštitúcie v krajine sa ku koalícii pridali aj SZS a SDSS. Vyústilo to aj do zmeny názvu na Slovenská demokratická koalícia (SDK). SDK sa po zmene volebného zákona pretransformovala na volebnú stranu, keďže v rámci koalície strán by každá musela získať 5% na prekročenie prahu zvoliteľnosti (Haughton, Rybář, 2004, 124).

Po voľbách v roku 1998 a následnom zostavení koalíčnej vlády SDK, SMK, SDE a SOP sa medzi konzervatívnym a umierneným krídlom KDH postupne zvyšovalo napätie súvisiace so snahami o zachovanie SDK na úkor návratu k zakladajúcim stranám. Konzervatívci z KDH po voľbách požadovali návrat k pôvodnej päťčlennej koalícii. S touto požiadavkou nesúhlasil Dzurinda, ktorý sa rozhodol pre vytvorenie vlastnej strany SDKÚ. Výsledkom bol odchod časti poslancov KDH do novej strany SDKÚ. Zvyšní poslanci KDH, ktorí boli zvolení na kandidátke SDK, následne vytvorili vlastný parlamentný klub s členstvom v koalícii (Leška, 2006, 148).

Po tom, ako Čarnogurský po dekáde vedenia strany odmietol znovu kandidovať na post predsedu, do vedenia KDH bol v roku 2000 zvolený Pavol Hrušovský. Jeho vyzývateľom bol Ján Figel', ktorý bol od vzniku KDH zodpovedný za zahraničnú politiku. Úloha Figel'a bola kľúčová práve v rámci prípravy Slovenska na vstup do EÚ. Kým post podpredsedu vlády pre európsku integráciu obsadila strana SOP, KDH navrhlo Figel'a ako

štátneho tajomníka MZV zodpovedného za problematiku integrácie, známeho aj ako vyjednávač SR s EÚ. Figeľ bol spolu s ďalšími relevantnými ministrami členom Ministerskej rady vlády SR pre európsku integráciu (Leška, 2006, 180). V rokoch 2002 – 2003 zastupoval NR SR v Konvente o budúcnosti Európy a po vstupe do Únie sa stal prvým slovenským eurokomisárom. V rámci portfólia pre vzdelávanie, odbornú prípravu, kultúru a mnohojazyčnosť podporil budovanie silných nadnárodných inštitúcií (Bilčík, Világi, 2007, 9). Jeho podpora hlbšej integrácie v EÚ nezapadala do skôr euroskeptickej orientácie vtedajšieho vedenia KDH.

Postoj k EÚ síce nevybočoval zo „slovenského konsenzu“ o potrebe členstva v európskych integračných štruktúrach, strana jasne deklarovala oblasti, v ktorých nemieni postúpiť právomoci z národnej na európsku úroveň. Žiadala zachovanie suverenity v oblasti eticko-kultúrnej, ktorá sa týkala zachovania kresťanských morálnych hodnôt. Po voľbách do EP v roku 2004 ako jediná slovenská strana získala miesto predsedu výboru EP pre svoju poslankyňu Annu Záborskú¹¹. Záborská spolu s ďalšími dvoma poslancami posilnila klub Európskej strany ľudovej (EPP¹²), ktorej členom bolo KDH už od roku 2002. Otázky, ktoré KDH riešila v súvislosti s EÚ doma, boli prostredníctvom poslancov EP často prenášané aj na európsku úroveň¹³. V roku 2002 KDH predložilo návrh deklarácie, ktorá by chránila zvrchovanosť členských a kandidátskych krajín EÚ pred integráciou v kultúrno-etickej oblasti. Deklarácia bola prijatá vďaka hlasom poslancov koalície (KDH, SDKÚ, DS, Občianska konzervatívna strana (OKS)) ako aj opozície (HZDS, SNS a Pravá SNS (PSNS)) (Bilčík, 2014, 169).

Najvýraznejšie sa KDH vymedzilo voči Únii pri ratifikácii ZZÚE. Spolu s Ľudovou úniou (ĽÚ)¹⁴ KDH hlasovalo proti jej prijatiu, pretože argumentovali potrebou usporiadania referenda. Obrátili sa aj na Ústavný súd SR s odôvodnením, že ZZÚE prisudzuje EÚ štátne znaky Slovenský konštitučný systém v takomto prípade vyžaduje referendum (Haughton, Rybář, 2009, 558). V čase schvaľovania LZ bolo KDH spolu so

¹¹ V roku 2004 boli za KDH zvolení Ján Hudacký, Miroslav Mikolášik a Anna Záborská (ŠÚ SR, 2004), o päť rokov neskôr už len Miroslav Mikolášik a Anna Záborská (ŠÚ SR, 2009).

¹² Z angl. *European People's Party*.

¹³ Príkladom je hlasovanie Záborskej proti návrhu smernice Rady o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na náboženské vyznanie alebo vieru, zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálnu orientáciu. Svoje stanovisko odôvodnila odmietnutím zasahovania EÚ do záležitostí, ktoré nie sú súčasťou žiadneho dokumentu EÚ (Záborská, 2009).

¹⁴ ĽÚ vznikla po odchode niekoľkých poslancov z HZDS.

svojimi bývalými koalíčnými partnermi (SDKÚ-DS a SMK) v opozícii. Diskurzu o reformnej zmluve dominoval domáci politický spor o tlačovom zákone, zmenu ktorého opozícia kládla ako podmienku ratifikácie LZ. Hrušovský podobne ako pri Ústavnej zmluve požadoval schválenie LZ v referende (Hrušovský, 2008). Poslanci KDH sa nezúčastnili hlasovania o LZ, krok, ktorým vyjadrili nesúhlas primárne s neústupným postojom vlády k otázke tlačového zákona.

V roku 2010 sa KDH vrátilo do vlády už pod vedením Figeľa, ktorý prevzal post ministra dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja. Na rozdiel od pravicovej vlády z roku 2002 – 2006, v novovzniknutej koalícii tvorenej piatimi stredo-pravými politickými subjektmi, rolu kritika EÚ nehralo KDH, ale nová politická strana SaS. V otázke tzv. eurovalu¹⁵, ktorý znamenal pád pravicovej vlády, hlasovalo KDH v prospech navýšenia (Figeľ, 2011). Od predčasných volieb v roku 2012 je KDH spolu s ostatnými stredo-pravými politickými stranami v opozícii.

Na hodnotách založený postoj, ktorý v strane zaviedol Čarnogurský a jeho stúpenci, sa mal pretaviť do charakteru strany ako spoločenstva podobne zmýšľajúcich kresťanských osobností, ktoré nebudú klásť na prvé miesto získavanie hlasov. V prvých voľbách roku 1990 strana získala 19,1%. Postupne sa od nej odštíepili nacionálne¹⁶ a umiernené názorové prúdy¹⁷. Odchody členov ovplyvnili voličskú základňu strany, ktorá sa odvtedy stabilne pohybuje na úrovni 8-10% (Haughton, Rybář, 2004, 119-120). Napriek pomerne nízkej percentuálnej podpore, KDH bola ako jediná slovenská politická strana zastúpená v NR SR v každom volebnom období¹⁸. Strana od začiatku stavia na kresťanskom svetonázore,

¹⁵ Člen koalície SaS odmietol hlasovať za rozšírenie tzv. eurovalu (EFSF). Radičová spojila hlasovanie o navýšení EFSF s hlasovaním o dôvere vláde. Keďže SaS euroval nepodporilo, vláda padla (TREND, 2011).

¹⁶ Radikálne nacionalistické hlasy v strane predstavoval Ján Klepáč, ktorý požadoval konfederatívne usporiadanie. Predsedníctvo strany neustúpilo zo svojej pozície, výsledkom čoho bol odchod Klepáča a ďalších poslancov a následné založenie Slovenského kresťanskodemokratického hnutia (SKDH) v roku 1991 (Bobula, 2000, 15).

¹⁷ Okrem odchodu M. Dzurindu, ktorý spolu s ďalšími kresťanskými demokratmi vytvoril SDKÚ, strana postupne strácala ďalšie osobnosti. V roku 2008 po konflikte spustenom súhlasom väčšiny KDH vytvoril vládu so Smerom po voľbách v roku 2006, zo strany odišiel Vladimír Palko, František Mikloško, Rudolf Bauer a Pavol Minárik (Palko, 2010). Títo poslanci následne vytvorili stranu Konzervatívni demokrati Slovenska (KDS). V roku 2012 stranu opustil Daniel Lipšic a Jana Žiňanská a v tom istom roku založili stranu Nová väčšina (NOVA). Zatiaľ poslednou stranou, ktorá bola založená odídencom z KDH, je Sieť (2014) s predsedom Radoslavom Procházkom. Členstvo v KDH ukončil v roku 2013.

¹⁸ Výnimkou boli voľby v roku 1998, v ktorých boli poslanci KDH zvolení na spoločnej kandidátke SDK.

dodržiavanie ľudských práv, podpore súkromného podnikania a rovnoprávnosti rôznych foriem vlastníctva, sociálnom cítení a rodine (Bobula, 2000, 1).

V nasledujúcej časti budú analyzované programy KDH do parlamentných volieb a volieb do EP v období 2002 – 2012. Najskôr zhodnotíme dokumenty z hľadiska počtu výrokov o európskej integrácii a ich zaradenia do piatich kategórií. Potom bude nasledovať kvalitatívna diskurzívna analýza výrokov o povahe demokracie, práv a vnútornej bezpečnosti, zahraničnej politiky a bezpečnosti, ekonomickej prosperite a identite v EÚ. Výsledkom bude priradenie strany k niektorému zo štyroch ideálnych typov politického usporiadania v EÚ.

Pre účely práce budú skúmané nasledujúce dokumenty:

- Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia (2002)
- Volebný program KDH do volieb do Európskeho parlamentu – 2004 (2004)
- Volebný program KDH Za slušný život na Slovensku (2006)
- Volebný program KDH do Európskeho parlamentu 2009 (2009)
- Volebný program KDH 2010 Cesta pre Slovensko (2010)
- Volebný program KDH 2012 Silnejšie Slovensko. Začína to prácou. Cesta pre Slovensko (2012)

3.1 Konštrukcia európskej integrácie v programových dokumentoch

KDH

Počet výrokov priradených ku kategórii demokracia, práva a vnútorná bezpečnosť, zahraničná politika a bezpečnosť, ekonomická prosperita a identita je nízky na to, aby sme na ich základe mohli jednoznačne k strane priradiť jeden zo štyroch ideálnych typov. Okrem toho viac ako tretina výrokov nezodpovedala charakteristike ani jednej skúmanej kategórie. V kategórii demokracia a kategórii práva a vnútorná bezpečnosť prevládajú síce výroky, ktoré možno zaradiť do MS, ale v kategórii identita je najviac výrokov v ideálnom type FŠ. Zvyšné dve kategórie zahraničná politika a bezpečnosť a ekonomická prosperita sa tesne prikláňajú k ideálnemu typu FŠ, avšak rozdiel v počte výrokov v prospech MS je zanedbateľný. Počet výrokov v piatich kategóriách sa podstatne nelíši. Najmenej sa KDH

vyjadrovalo k forme demokratickeho usporiadania v EÚ. Berúc do úvahy časové rozdelenie, v kategóriách zahraničná politika a bezpečnosť, ekonomická prosperita a identita došlo k zmene ideálneho typu. Počet výrokov je natoľko nízky, že na potvrdenie týchto zistení je potrebné zohľadniť kvalitatívnu analýzu výrokov.

KDH bolo presvedčené, že SR nemá lepšiu alternatívu ako vstup do EÚ. Nielen vstúpiť, ale aj obstať bolo jedno z hesiel, ktorým KDH podporovalo členstvo v integračnom zoskupení (KDH, 2002, 2). Samotný vstup bol prezentovaný symbolicky ako zaradenie Slovenska medzi demokratické a ekonomicky rozvinuté štáty. Členstvo bolo vnímané ako prostriedok k dosiahnutiu medzinárodnej prestíže, bezpečnosti štátu a blahobytu občanov (KDH, 2002, 2). Hlavný cieľ zahraničnej politiky SR bol pristúpením k EÚ splnený. Slovensko sa stalo demokratickým, slobodným a bezpečným štátom (KDH, 2009, 1). To však neznamená, že sa vzdalo práva na rozhodovanie o vlastnej budúcnosti. Naopak, budúci vývoj má Slovensko vo vlastných rukách: „*Slovenská spoločnosť vďaka slobodnému a demokratickému zriadeniu rozhoduje o svojej budúcnosti sama.*“ (KDH, 2006, 3)

EÚ bola v diskurze konštruovaná ako „*špecifické spoločenstvo členských štátov s kombináciou komunitárnej a medzivládnej formy spolupráce*“ (KDH, 2002, 3). Nadnárodná dimenzia nebola tým odmietnutá, ale čo presne jej kombinácia s medzivládnu spoluprácou predstavuje, KDH ďalej nevysvetľuje. V ďalších vyjadreniach o európskej integrácii dominuje skôr predstava o politickom usporiadaní EÚ na základe koordinácie suverénnych štátov. KDH predstavuje EÚ ako „*zmluvu medzi štátmi*“ (KDH, 2006, 10). Dôraz sa kladie na princípy subsidiarity a proporcionality so zásadným odmietnutím politickej centralizácie (KDH, 2002, 3). ZZÚE smerovala Úniu k vytváraniu európskeho štátu, ktorý KDH vníma ako hrozbu pre národné a ekonomické záujmy SR. Lisabonská zmluva je len pokračovaním federalistických tendencií, preto k nej kresťanskí demokrati zaujali rovnako kritické stanovisko (KDH, 2006, 10). Ani v poslednom období 2010 – 2012 sa z diskurzu KDH nestratil dôraz na štátnu suverenitu SR, ktorá musí byť vo vzťahu k EÚ zachovaná (KDH, 2012, 6).

Po nahliadnutí do predstáv o štruktúrnom usporiadaní EÚ bude nasledovať detailnejší rozbor výrokov KDH k piatim tematickým kategóriám.

Tabuľka 3: Priradenie výrokov KDH k jednotlivým ideálnym typom						
		FŠ	MS	ES	S	Ideálny Typ
Demokracia	Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia Volebný program KDH do volieb do Európskeho parlamentu 2004	2	5			
	Volebný program KDH Za slušný život na Slovensku Volebný program KDH do Európskeho parlamentu 2009		3			
	Volebný program KDH 2010 Cesta pre Slovensko Volebný program KDH 2012 Silnejšie Slovensko. Začína to prácou. Cesta pre Slovensko		5		1	
	Súčet výrokov	2	13		1	MS
Práva a vnútorná bezpečnosť	Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia Volebný program KDH do volieb do Európskeho parlamentu 2004	5	7			
	Volebný program KDH Za slušný život na Slovensku Volebný program KDH do Európskeho parlamentu 2009	2	9	2	1	
	Volebný program KDH 2010 Cesta pre Slovensko Volebný program KDH 2012 Silnejšie Slovensko. Začína to prácou. Cesta pre Slovensko	1	9			
	Súčet výrokov	8	25	2	1	MS
Zahraničná politika a bezpečnosť	Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia Volebný program KDH do volieb do Európskeho parlamentu 2004	3	4			
	Volebný program KDH Za slušný život na Slovensku Volebný program KDH do Európskeho parlamentu 2009	3	3			
	Volebný program KDH 2010 Cesta pre Slovensko Volebný program KDH 2012 Silnejšie Slovensko. Začína to prácou. Cesta pre Slovensko	4	2			
	Súčet výrokov	10	9			FŠ (MS)
Ekonomická prosperita	Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia Volebný program KDH do volieb do Európskeho parlamentu 2004	6	3	2		
	Volebný program KDH Za slušný život na Slovensku Volebný program KDH do Európskeho parlamentu 2009	3	6	2		
	Volebný program KDH 2010 Cesta pre Slovensko Volebný program KDH 2012 Silnejšie Slovensko. Začína to prácou. Cesta pre Slovensko	9	8			
	Súčet výrokov	18	17	4		FŠ
Identita	Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia Volebný program KDH do volieb do Európskeho parlamentu 2004	3	5			
	Volebný program KDH Za slušný život na Slovensku Volebný program KDH do Európskeho parlamentu 2009	5	3			
	Volebný program KDH 2010 Cesta pre Slovensko Volebný program KDH 2012 Silnejšie Slovensko. Začína to prácou. Cesta pre Slovensko	12				
	Súčet výrokov	20	8			FŠ
Nezaradené	Súčet nezaradených výrokov / súčet všetkých výrokov					79/215

3.2 Demokracia

Demokratický princíp je vyjadrený aktívnou účasťou štátu na rozhodovaní v medzinárodných inštitúciách, a to tak, aby boli zabezpečené národné záujmy a suverenita SR (KDH, 2006, 10). KDH zdôrazňovalo rolu Slovenska v rozhodovaní o princípoch spolunažívania členských štátov EÚ (KDH, 2009, 1). Aktívny prístup znamená vnášanie vlastných národných pozícií do rozhodovacieho procesu na európskej úrovni (KDH, 2010, 61). Predstava KDH o povahe demokracie mala skôr tendenciu jej zachovania na národnej úrovni: „KDH bolo od svojho vzniku presvedčené o vízii a potrebe realizácie demokratickej perspektívy pre Slovensko v zjednotenej Európe.“ (KDH, 2002, 2) Členstvo v EÚ malo zabezpečiť, že sa Slovensko stane demokratickým štátom západného typu. Parlamentarizmus sa v diskurze KDH spája s národnou úrovňou. Národné parlamenty majú byť vykonávateľmi demokratickej kontroly a strážcami princípu subsidiarity a proporcionality na európskej úrovni (KDH, 2004, 5; 2006, 10; 2010, 61). NR SR by sa mala viac angažovať v rozhodovaní o európskych záležitostiach, a to v úzkej spolupráci s vládou SR (KDH, 2010, 61). Berúc na vedomie reformovaný legislatívny proces EÚ je potrebné podrobné sledovanie návrhov EK za účelom efektívneho využívania posilneného postavenia slovenského parlamentu v tvorbe európskych rozhodnutí (KDH, 2010, 62). Úloha EP nie je v programoch špecifikovaná a kresťanskí demokrati sa obmedzujú na zmienku o slovenských reprezentantoch v EÚ, ktorí majú presadzovať „oprávnené záujmy“ a „osvedčené hodnoty“ (KDH, 2002, 2).

V programe do volieb do NR SR z roku 2012 bola nastolená požiadavka zapojenia mimovládnych neziskových organizácií (MNO) do tvorby verejných politík. Slovenské MNO majú byť aktívne v európskych sieťach, aby mali možnosť ovplyvňovať rozhodovanie a politiky EÚ (KDH, 2012, 38). Princíp legitimizácie prostredníctvom rovnosti členských štátov v rozhodovacom procese EÚ sa posúva k legitimizácii cez participáciu rôznych typov aktérov. Rozmanitá účasť na rozhodovacom procese zahŕňajúca volených aj nevolených zástupcov je charakteristická pre ideálny typ Sieť. Treba však podotknúť, že výroky zodpovedajúce tomuto typu sú skôr výnimkou.

3.3 Práva a vnútorná bezpečnosť

Rozhodovanie o individuálnych právach je prezentované ako výsostná kompetencia národného štátu. V súvislosti s presunom ľudsko-právnej agendy v prospech európskej úrovne bola vyjadrená obava nad ohrozením konzervatívnych hodnôt. Rodina založená na zväzku muža a ženy zvykla byť základným kameňom Európy (KDH, 2009, 1) a trend priznávania práv homosexuálom, ktorý sa začal v EÚ objavovať, podkopáva postavenie tradičnej rodiny. KDH odmietlo prijatie Charty základných práv EÚ a vyjadrilo presvedčenie, že definovanie základných práv a ich jurisdikcia má byť ponechané členským štátom. Ich úprava na úrovni EÚ môže totiž vyústiť k dvojakému výkladu a uplatňovaniu (KDH, 2004, 5). Jedinou oblasťou, v ktorej je európsky rámec ochrany práv jednotlivca žiaduci, sú ekonomické práva. Konkrétne sa spomína garancia práv spotrebiteľa: „*Budeme presadzovať, aby spotrebiteľ ako konečný príjemca úžitku tovarov a služieb mal právo na ochranu a najvyššiu možnú spokojnosť.*“ (KDH, 2009, 6) Čo sa týka dohľadu nad dodržiavaním ľudských práv, v rámci novonadobudnutej právnej subjektivity by mala EÚ pristúpiť k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a jurisdikcii Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP). Aby bol nadnárodný prístup k ochrane ľudských práv uvedený na pravú mieru, KDH zdôrazňuje princípy subsidiarity a proporcionality, ktoré tieto inštitúcie musia rešpektovať a zároveň sa vyvarovať súdnemu aktivizmu (KDH, 2010, 62; 2012, 75). Tým pádom nedôjde k rozšíreniu existujúceho regionálneho rámca ochrany ľudských práv a členské štáty si udržia primárnu úlohu v určovaní katalógu práv, ako aj kontrolu nad jeho dodržiavaním.

Reforma EÚ by mala priniesť zjednodušenie zmlúv, transparentnosť rozhodovacích procedúr, zvýšenie efektívnosti a legitimacy (KDH, 2002, 3; 2004, 5). ZZÚE je prezentovaná v zmysle obmedzenia národnej štátnosti, ktoré je symbolizované aj v samotnom názve, preto ho KDH navrhuje zmeniť na „*Ústavnú zmluvu Európskej únie*“ (KDH, 2004, 5). Prijatie „európskej ústavy“ a neskôr aj schválenie Lisabonskej zmluvy KDH podmienilo ľudovým hlasovaním, keďže významným spôsobom ovplyvní ďalšiu generáciu Európanov (KDH, 2004, 5). Kresťanskí demokrati spájali Ústavnú zmluvu s federalizáciou EÚ, a to je v rozpore s predstavami KDH o usporiadaní európskej integrácie. Možno hovoriť len o právach jednotlivých členských štátov, ktoré sledujú svoje národné záujmy a v prípade nesúhlasu majú právo veta. Budúcnosť európskej integrácie neznamená

prenos kompetencií štátov na inštitúcie EÚ, ale zefektívnenie ich fungovania v súčasnej podobe (KDH, 2006, 10).

Rozhodujúcim kritériom pri rozhodovaní o reforme inštitúcií je výhodnosť pre Slovensko a jemu demograficky a ekonomicky podobné štáty (KDH, 2002, 3). V Európskej rade by mal byť zachovaný systém rotujúceho predsedníctva, ktorého koordinácia a efektívnosť by sa mohla zlepšiť jeho rozšírením na štyri štáty na dva roky. Pozíciu prezidenta by v tomto prípade mohol vykonávať zástupca z jednej krajiny skupinového predsedníctva. KDH sa tiež vyslovilo za zachovanie počtu komisárov podľa počtu členských štátov (KDH, 2004, 5). Princíp hlasovania dvojtitou kvalifikovanou väčšinou KDH ako taký neodmietlo, navrhlo len jeho mierne pozmenenie v zmysle dvojitej 60-percentnej väčšiny. Dvojtretinová väčšina štátov a obyvateľstva mala zabezpečiť vyššiu podporu pre konkrétne rozhodnutie, a navyše, aj posilnenie hlasu malých štátov (KDH, 2004, 5).

Po prijatí LZ a jej vstúpení v platnosť sa KDH v podstatne nižšej miere zaoberalo otázkami právneho systému v EÚ. V programoch je zmienka o občianskom práve, v ktorom by mal byť uplatňovaný princíp subsidiarity a o trestnom práve, v ktorom sa má zachovať jednomyseľnosť (KDH, 2010, 61). Ideálny typ MS je potvrdený postojom konzervatívcov v hájení ústavných systémov členských štátov, ktoré by mali byť rešpektované európskymi inštitúciami konajúcimi výhradne v rámci stanovených kompetencií (KDH, 2010, 61; 2012, 74).

V súvislosti s vnútornou bezpečnosťou bolo „*prioritu národného záujmu*“ členstvo v Schengenskom priestore, s ktorým súvisela zodpovednosť SR za zabezpečenie východnej hranice EÚ s Ukrajinou. Ako hlavný cieľ ochrany vonkajšej hranice bol prezentovaný boj proti nelegálnej migrácii (KDH, 2002, 5; 2004, 1; 2006, 8). Azyl a migrácia mali však zostať na úrovni koordinácie medzi štátmi so zachovaním princípu jednomyseľnosti, pričom na európskej úrovni by mohli byť v tejto oblasti prijaté len minimálne štandardy (KDH, 2004, 1; 2009, 6; 2010, 43). Európa musí reagovať na globálne problémy a súčasné hrozby, akými sú terorizmus, organizovaný zločin a ilegálna migrácia, ktoré predstavujú nebezpečenstvo pre európsku bezpečnosť a stabilitu (KDH, 2004, 1; 2010, 61; 2012, 73). Jednotný postup EÚ je však konštruovaný ako výsledok koordinácie členských štátov. S uvedomením si neschopnosti vlastného štátu čeliť globálnym hrozbám samostatne sa

diskurz garancie vnútornej bezpečnosti presúva z národnej na nadnárodnú úroveň. Heslo v programe do volieb do EP z roku 2004, „*Silné Slovensko v bezpečnej Európe*“, je konkrétnym príkladom predstavy KDĽ, že európska bezpečnosť je nevyhnutným predpokladom pre bezpečnú pozíciu Slovenska. V tomto zmysle treba chápať aj výzvu na väčšiu akcieschopnosť EÚ v otázke migrácie (KDĽ, 2010, 61; 2012, 74). Kresťanskí demokrati nerezignovali na primárne postavenie členského štátu v rozhodovaní o vnútornej bezpečnosti, ale aplikovaním princípu subsidiarity prenechávajú časť kompetencií európskej úrovni, ktorá dokáže reagovať efektívnejšie.

3.4 Zahraničná politika a bezpečnosť

V diskurze KDĽ je stále prítomná predstava EÚ ako externého aktéra a členstvo v integračnom celku je prezentované ako nástroj na posilnenie bezpečnosti a medzinárodného postavenia SR (KDĽ, 2002, 2). Oblasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP) by mala byť koordinovaná medzi jednotlivými členskými štátmi, čomu zodpovedá aj požiadavka zachovať jednohlasnosť v rozhodovaní o SZBP (KDĽ, 2004, 5). Kresťanskí demokrati si prajú, aby hlas SR pri tvorbe zahraničnej politiky EÚ bolo počuť (KDĽ, 2009, 3), lebo len silná pozícia členských štátov je predpokladom silnej zjednotenej Európy (KDĽ, 2010, 61).

Európska bezpečnostná a obranná politika (EBOP) je potrebná, ale len ako rozhodnutie štátov EÚ prevziať zodpovednosť za bezpečnosť v Európe (KDĽ, 2002, 3; 2006, 12). EÚ by mala udržiavať úzku spoluprácu so Severoatlantickou alianciou ako aj inými medzinárodnými organizáciami, pretože je to dôležité z hľadiska globálnej bezpečnosti (KDĽ, 2004, 2; 2006, 11; 2009, 3). Hoci sa KDĽ nebránilo budovaniu funkčnej EBOP a aj jej ozbrojených zložiek, armáda SR je považovaná za primárny nástroj vonkajšej bezpečnosti Slovenska (KDĽ, 2010, 63). Požiadavku zvýšenia zahraničnopolitického angažovania a geopolitického postavenia EÚ tak možno interpretovať opäť v rámci princípu subsidiarity. Malý štát má len obmedzené možnosti presadenia vlastných zahraničnopolitických a bezpečnostných záujmov vo svete. Prostredníctvom koordinovaného prístupu medzi členskými štátmi na úrovni EÚ tento cieľ dokáže zaistiť efektívnejšie.

3.5 Ekonomická prosperita

Vyjadrenia KDH o ekonomickom poriadku v EÚ majú podobu súboru požiadaviek sledujúcich dosahovanie národného záujmu, v tomto prípade definovaného ekonomicky. Prostredníctvom finančných prostriedkov EÚ, či už formou eurofondov alebo priamych dotácií, má byť dosiahnutá ekonomická úroveň Západu, konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárov a tiež zabezpečený blahobyť slovenských občanov (KDH, 2002, 2009, 6). Eurofondy sú spomínané v súvislosti s dosahovaním ekonomického pokroku všeobecne, ale aj v konkrétnych oblastiach, ako napr. regionálnom rozvoji (KDH, 2009, 4; 2010, 7), v infraštruktúre, energetike, inováciách, vzdelávaní i pri boji s nezamestnanosťou (KDH, 2004, 1). KDH neteoretizuje o funkcii eurofondov a ich vplyve na fungovanie ekonomického poriadku v EÚ. Ich formulácia má čisto technický charakter. Výhodnosť ich využívania pre slovenské hospodárstvo je až v poslednej fáze doplnená o ich úlohu v propagácii Únie medzi európskou verejnosťou. Ich vhodný spôsob využitia môže totiž ovplyvniť stupeň dôvery občanov k EÚ (KDH, 2010, 27; 2012, 67).

KDH požaduje liberalizáciu európskeho trhu, ale zároveň sa vyjadruje aj v prospech prijatia spoločnej meny, pričom nechýbajú zmienky o aktívnej úlohe SR a dôraz na zachovanie národnej suverenity pri formovaní ekonomických pravidiel (KDH, 2012, 7). Ideálnym ekonomickým poriadkom je podľa kresťanských demokratov slobodný trh, ktorý nie je poznačený akoukoľvek formou protekcionizmu (KDH, 2009, 4). KDH je za „*jasné a prísne pravidlá*“, ale zároveň by Slovensko nemalo chýbať pri ich formulácii (KDH, 2012, 7). Priaznivý vývoj v EÚ a eurozóne je prezentovaný ako kľúčový záujem štátu. Udržať spoločnú menu je možné len posilnením fiškálnych pravidiel v rámci Paktu rastu a stability, ale aj koordinovaním hospodárskej politiky. V snahe dosiahnuť stabilitu a dôveryhodnosť eura KDH pristupuje aj na rozšírenie sféry zásahov do suverenity štátov, ktoré nedodržiavajú fiškálnu zodpovednosť (KDH, 2012, 74). Harmonizácia daňovej politiky však neprichádza do úvahy (KDH, 2004, 5), pretože suverenita členských štátov v otázkach priamych daní je nedotknuteľná (KDH, 2006, 6). Všetky kroky vedúce k posilneniu európskej integrácie majú byť výsledkom súhlasu členských štátov a prispievať k napĺňaniu národných záujmov.

3.6 Identita

Ako kresťanskodemokratická strana sa KDH hlási k morálnym princípom vychádzajúcich z kresťanstva, ktoré je potrebné zachovať na národnej i na európskej úrovni. EÚ by mala garantovať ochranu tradičných hodnôt a rodiny, ale aj kultúrnych a etických tradícií členských štátov (KDH, 2009, 2). Keďže v EÚ dochádza k úpadku európskej politiky v súvislosti s nárastom pragmatizmu, absencie transparentnosti, solidarity a ďalších morálnych zásad, podľa kresťanských demokratov je dôležité, aby Slovensko prostredníctvom svojich reprezentantov prinášalo do EÚ „osvedčené hodnoty“ (KDH, 2002, 2). Konzervatívne hodnoty sú typické pre slovenskú kultúru, ktorá ich presadzovaním môže znamenať obohatenie aj pre Európu (KDH, 2004, 1). Kvôli obave z možného ohrozenia slovenskej kresťanskej tradície, KDH trvá na zachovaní suverenity členských štátov v kultúrno-etických záležitostiach (KDH, 2002, 3; 2004, 3; 2006, 2; 2009, 2). Konkrétnym príkladom snahy o zachovanie kresťanského hodnotového dedičstva Európy je požiadavka, aby preambula ZZEÚ obsahovala odkaz na európske kresťanské korene, ale aj „zodpovednosť pred najvyššou autoritou Boha“ (KDH, 2004, 5).

Vo vzťahu k mimoeurópskym štátom je Únia konštruovaná ako samostatný kultúrny celok založený na princípoch kresťanstva, demokracie, slobody, mieru, ľudských práv, solidarity a sociálnej spravodlivosti. Propagáciou týchto hodnôt vzniká spoločný európsky priestor, ktorý nie je vymedzený len geograficky a ekonomicky, ale aj kultúrne, historicky, právne a politicky (KDH, 2006, 10). Členmi spoločenstva založeného na „jedinečnej európskej kultúre a hodnotách“, ktoré vychádzajú z kresťanskej tradície (KDH, 2009, 3), sa môžu stať len krajiny podobného hodnotového razenia (KDH, 2004, 1). To je aj dôvod nesúhlasu so vstupom Turecka do EÚ (KDH, 2009, 3). Mimoeurópske štáty sú konštruované ako „tí druhí“ a vo vzťahu k nim sa nespomína úpadok európskych hodnôt, na ktorý KDH poukazuje pri debate o kultúrno-etickej suverinite vo vnútri Únie. Takto vzniká hierarchia identít – európska identita je relevantná vo vzťahu k neeurópskemu a nekresťanskému svetu, slovenská identita vo vzťahu k morálne upadajúcej Európe.

Záverčné obdobie sa nesie v znamení paralelnej existencie národnej a európskej identity, ktorá je definovaná pozitívne. Kresťanskí demokrati chcú prispieť k identifikácii slovenských občanov s EÚ: „*chceme kultivovať vedomie na Slovensku, „aj my sme EÚ“ ...*“

(KDH, 2010, 61; 2012, 74). Európu treba budovať ako „hodnotové spoločenstvo“ (KDH, 2012, 71), pretože existencia európskych hodnôt je zjednocujúcou silou Európy. Európa nestavia len na geografickom vyčlenení, ale predovšetkým na úcte k dôstojnosti človeka (KDH, 2010, 61; 2012, 74). Na Slovensku by mala byť rozprúdená diskusia o roli SR v spoločnej Európe, o našich koreňoch, mieste a identite. Vlastenectvo a európska spolupatričnosť sa nevyklučujú, naopak, sú nevyhnutné k úspešnému boju proti nacionalizmu, totalite a relativizmu hodnôt (KDH, 2010, 61). V porovnaní s predchádzajúcim obdobím sú hodnoty konštruované pozitívne a nie je tu prítomný strach z „tých druhých“, neuznávajúcich kresťanskú morálku, či už vo vnútri EÚ alebo z vonku.

3.7 Záver

Na základe počtu výrokov KDH v troch kategóriách splnilo kritériá FŠ. Treba však poukázať na zanedbateľný rozdiel medzi počtom výrokov, ktoré možno zaradiť do ideálneho typu MS a FŠ pre kategórie zahraničná politika a bezpečnosť a ekonomická prosperita. Jednoznačne federalisticky sa ukázali iba výroky v kategórii identita. Naopak, vo vyjadreniach priradených ku kategórii demokracia, práva a vnútorná bezpečnosť prevažoval medzivládny prvok. Priradenie ideálneho typu bolo komplikované nielen z hľadiska počtu zatriedených výrokov, ale aj kvôli početným „nezaradeným“ výrokom. Každý tretí výrok týkajúci sa EÚ mal totiž popisnú povahu. Postoje KDH k európskej integrácii pomohol objasniť kvalitatívny rozbor výrokov.

Európska integrácia je v diskurze KDH konštruovaná v zmysle úzkej koordinácie medzi členskými štátmi. V programoch dominuje princíp legitimizácie EÚ prostredníctvom suverenity štátov. Kládne sa dôraz na aktívne zapojenie Slovenska do rozhodovania v Únii, či už sa to týka SZBP, bezpečnosti alebo hospodárskej oblasti. Demokratický princíp je vyjadrený vo voľbách do národných parlamentov a vyzdvihuje sa ich kontrolná úloha v rozhodovacom procese EÚ. Otázka EP ako reprezentanta demokratickosti na európskej úrovni nie je adresovaná a slovenskí poslanci v EP sú prezentovaní v duchu presadzovania národných záujmov. Na základe výrokov k demokracii možno ku KDH priradiť ideálny typ *Medzivládna spolupráca*.

Predstavy KDH o fungovaní právneho poriadku a zaistení vnútornej bezpečnosti sú naviazané na úroveň štátu, hoci užšia koordinácia na európskej úrovni je vítaná.

Individuálne práva sú definované prevažne ako kultúrno-etické práva, určenie ktorých má naďalej zostať vo výlučnej kompetencii členských štátov. Obava nad stratou zvrchovanosti Slovenska nad kultúrno-etickými otázkami viedla KDĽH k odmietavému stanovisku k Charte základných práv EÚ. Rovnako kriticky sa kresťanskí demokrati postavili k ZZÚE a LZ, ktoré smerujú EÚ k federálnemu štátu, ktorý KDĽH vylučuje. Reformy inštitúcií by sa mali niesť v duchu zvyšovania ich efektivity a transparentnosti, čiže len v rámci napĺňania existujúcich kompetencií. Otázka práv a vnútornej bezpečnosti tak spadá do charakteristiky ideálneho typu *Medzivládna spolupráca*.

Výroky o zahraničnej politike a bezpečnosti a o ekonomickej prosperite netvorí ucelenú víziu o usporiadaní týchto oblastí na európskej úrovni, preto na ich základe nie je ani možné priradiť ku KDĽH ideálny typ. V súvislosti so SZBP sa KDĽH obmedzuje len na opakovanie výrokov žiadajúcich väčšiu akcieschopnosť EÚ v boji proti globálnym problémom. Zároveň je silné postavenie EÚ vnímané ako predpoklad silného postavenia SR. Výkonnosť je rozhodovacím kritériom aj pri hodnotení ekonomického poriadku. Kým vízia KDĽH o budúcnosti EÚ je spojená najmä s funkčným liberalizovaným trhom, nechýbajú ani výroky v prospech prijatia, a neskôr aj ochrany spoločnej meny, a pozitívneho dopadu eurofondov na národnú ekonomiku a jeho občanov. V týchto dvoch kategóriách nemožno hovoriť o existencii vízie, za čo môže aj forma výrokov. Vyjadrenia týkajúce sa kategórie ekonomická prosperita boli formulované skôr ako výpočet krokov, ktoré strana hodlá po voľbách uskutočniť.

KDĽH pripúšťa existenciu európskej identity, čím k strane možno priradiť ideálny typ *Federálny štát*. Identifikácia s Úniou bola spočiatku založená na hodnotách demokracie a slobodnom trhu. Národná identita bola naproti tomu definovaná ako ochranca tradičných hodnôt, ktoré sú v Európe na ústupe. Národná identita dominovala vo vnútroeurópskom priestore a európska identita sa prejavila vo vzťahu k mimoeurópskym štátom neuznávajúcim spoločné európske hodnoty. V povstupovom období sa KDĽH ešte viac vyhraňuje voči rozkladajúcemu európskemu hodnotovému systému a trvá na zachovaní suverenity v kultúrno-etických otázkach. Až v poslednej fáze 2010 – 2012 je možné pozorovať prekonanie napätia medzi národnou identitou a identifikáciou s EÚ. „*Aj my sme EÚ*“ je heslom kresťanských demokratov, ktorí hovoria o zjednocujúcej sile európskych

hodnôt. Treba poznamenať, že KDH nerozlišuje medzi „európskou identitou“ a „identitou EÚ“. Oba pojmy sú v diskurze strany používané v súvislosti s európskou integráciou.

4 Smer – Sociálna demokracia

Stranu Smer-SD založil na konci roku 1999 R. Fico, bývalý najpopulárnejší politik SDL¹⁹. Strana si ako cieľ vytýčila výmenu vtedajšej politickej garnitúry. V praxi to sledovala aj pomerne nízkym vekovým priemerom predsedníctva, keď väčšina členov bola v čase vzniku strany mladšia ako 50 rokov (Leška, 2006, 166). Smer sa staval do pozície strany, ktorá chce prekonať tradičné stranícke rozdelenie: „*Klasické delenie strán na ľavé, pravé či stredové je pre Slovensko v súčasnosti záhubou. Kriminalitu, nezamestnanosť, neporiadok vo veciach verejných nepovažujeme za ľavé ani pravé problémy. Tie treba riešiť racionálne a pragmaticky.*“ (in Leška, 2006, 166) Hlásením sa k programu *Tretej cesty* malo demonštrovať orientáciu programu na moderné európske politické prúdy (Smer-SD, 2002, 1). Takúto politickú stratégiu vo svojich programoch presadzovali napríklad britskí labouristi alebo nemecká SPD. Smer postupne integroval menšie stredo-ľavé strany, čím ovládol celý ľavicový priestor na slovenskej politickej scéne. V roku 2004 sa so Smerom zlúčila SDSS, SDL a Sociálnodemokratická aliancia. Pod novým názvom Smer – Sociálna demokracia tak vstúpil do kampane pred parlamentnými voľbami 2006 bez ľavicového konkurenta (Petruška, 2008). Napriek počiatkovej snahe o prekonanie ideologickej profilácie sa strana vo volebnom programe z roku 2006 definovala ako „*stredo-ľavá politická strana*“ s plnoprávnym členstvom v Strane európskych socialistov (PES²⁰) a Socialistickej internacionále (Smer-SD, 2006,1).

Členstvo v PES-e bolo pre Smer-SD po voľbách v roku 2006 pozastavené. Volebný výsledok v roku 2006 bol oproti parlamentným voľbám v roku 2002 viac ako dvojnásobný²¹. Koalíciu sa rozhodol sformovať s ĽS-HZDS a SNS, keďže strany bývalej koalície neprejavili záujem o spoluprácu. Práve koalíčná zmluva s nacionalistickou SNS mala pre Smer následky v podobe vylúčenia z PES-u. Kooperácia s európskymi socialistami mala pre Smer-SD význam z dôvodu medzinárodného „uznania“, ale aj z hľadiska vyhliadok niektorých politikov Smeru obsadiť posty v EÚ. Okrem toho aj PES hľadal medzi novými členskými krajinami podporu. Z tohto dôvodu je možné pochopiť aj

¹⁹ Dôvodom na vystúpenie z SDL mala byť nespokojnosť Fica s vývojom po voľbách v roku 1998. Pri zostavovaní vlády, ktorej súčasťou bolo aj SDL, mu nebola zverená zodpovednosť za žiadne ministerstvo a ani post vo vedení parlamentu (Petruška, 2008).

²⁰ Z angl. *Party of European Socialists*.

²¹ Kým v roku 2002 strana získala 13,5% (ŠÚ SR, 2002), v roku 2006 sa vyšplhala na 29,14% (ŠÚ SR, 2006).

podmienku opätovného prijatia Smeru do európskej socialistickej rodiny. PES podmienil obnovenie členstva listom, v ktorom sa mal koalíčný partner SNS zriecť prejavov diskriminácie a podpísať ho mal ako Ján Slota, tak aj Fico. (Haughton, Rybár, 2009, 546).

Smer sa zúčastnil volieb do EP v roku 2004 aj 2009, pričom v každých získal zastúpenie pre svojich poslancov. V 14-člennej slovenskej reprezentácii po voľbách v roku 2004 boli zvolení traja kandidáti. V druhých eurovoľbách, pri zníženom počte slovenských poslaneckých mandátov na 13, sa Smeru podarilo posilniť frakciu európskych socialistov o piatich zástupcov²².

Vývoj popularity Smeru mal stúpajúcu tendenciu, vyvrcholením ktorej bol zisk väčšiny v NR SR po parlamentných voľbách v roku 2012. V roku 2010 jej volebný výsledok činil 34,79% (ŠÚ SR, 2010). Smer v predvolebnej kampani často zdôrazňoval prvok stability, ktorým sa strana stavala do protikladu k fragmentovanej pravici. V období 2002 – 2010 z poslaneckého klubu neodišiel ani jeden člen (Smer-SD, 2010b, 5). Napriek jednoznačnému víťazstvu, vládu vytvoril „zlepenec“ pravicových strán (Smer-SD, 2011b, 4). Po necelých dvoch rokoch sa konali predčasné parlamentné voľby, ktoré otvorili cestu k doteraz najväčšiemu volebnému zisku slovenskej politickej strany od vzniku samostatnej SR. S výsledkom 44,41% (ŠÚ SR, 2012) sociálni demokrati neboli odkázaní na hľadanie koalíčného partnera.

Vzťah k európskej integrácii prešiel vývojom od skôr skeptickejšieho postoja k zastávaniu hlbšej integrácie. Ešte v roku 2006 bolo stanovisko Smeru k prijatiu eura kritické a až po prevzatí moci sa názor zmenil v prospech zavedenia novej meny (Bilčík, 2014, 168). Smer prevzal zodpovednosť za dokončenie integračného procesu a za jeho vlády sa Slovensko stalo súčasťou Schengenu a prijalo jednotnú menu, udalosť, ktorú Fico označil ako „*historický úspech SR*“ (SME, 2009). Treba podotknúť, že v rétorike Smeru hrala Európska únia rolu referenčného bodu. Inými slovami, strana odkazom na Úniu legitimizovala svoje návrhy zákonov (napr. pri prijímaní zákonníka práce v roku 2007) alebo obhajovala vlastné politické požiadavky (Haughton, Rybár, 2009, 554). V programe do parlamentných volieb z roku 2006 odsúdila zrušenie dane z dividend, ktorú označila za

²² V roku 2004 Smer reprezentovali Monika Beňová, Miloš Koterec, Vladimír Maňka (ŠÚ SR, 2004) a v roku 2009 Monika Flašíková-Beňová, Vladimír Maňka, Katarína Neveďalová, Monika Smolková a Boris Zala (ŠÚ SR, 2009b).

„európsky štandardní“ a iným príkladom bola požiadavka väčšej ochrany zamestnancov „tak ako je typické pre európske pracovno-právne vzťahy“ (Smer-SD, 2006, 4, 9).

Obsahovo sa Smer nevyhranil ani voči ZZÚE, ani Lisabonskej zmluve. Naopak, poslanci Smeru hlasovali za oba dokumenty. Hlasovanie o LZ Smer využil na demonštrovanie svojho „proeurópskeho“ postoja, ktorý kládol do protikladu k hlasovaniu „protinárodných a protieurópskych“ politikov. Po voľbách v roku 2012 Fico zaujal stanovisko obhajujúce prehlbovanie politickej, hospodárskej a finančnej integrácie. Podľa predsedu Smeru môže EÚ naplniť svoje ciele, vrátane konkurencieschopnosti, len vtedy, keď štáty obetujú svoje individuálne záujmy a odovzdajú časť svojej suverenity. V takomto prípade je strata suverenity pozitívna (SME, 2013).

V nasledujúcej časti sa budú analyzovať volebné a programové dokumenty, ktorými strana Smer-SD oslovila voličov v období 2002 – 2012. Na základe postojov sociálnych demokratov k demokracii, právam a vnútornej bezpečnosti, zahraničnej politike a bezpečnosti, ekonomickej prosperite a nakoniec identite k strane priradíme jeden zo štyroch ideálnych typov.

Pri výskume predstáv Smeru o ideálnom politickom poriadku v EÚ budú analyzované nasledujúce dokumenty:

- Volebný program Smeru. Voľte poriadok a slušný život! SMER – TRETIA CESTA. (2002)
- Silnejšie Slovensko v sociálnej Európe. Program SMERu pre voľby do Európskeho parlamentu. (2004)
- SMEROM K L'UĎOM. Volebný program SMER – sociálna demokracia. (2006)
- Volebný program: SOCIÁLNA EURÓPA – ODPOVEĎ NA KRÍZU. Volebný program strany SMER – sociálna demokracia pre voľby do Európskeho parlamentu 2009
- Programové zameranie strany SMER – sociálna demokracia pre volebné obdobie 2010 – 2014. (2010a)
- POLITICKÉ POSOLSTVO k Programovému zameraniu strany SMER – sociálna demokracia pre volebné obdobie 2010 – 2014. PRE L'UDÍ, ZA SLOVENSKO. SMER – sociálna demokracia. Stabilita a istota v ťažkých časoch. (2010b)

- Programové zameranie strany SMER – sociálna demokracia na volebné obdobie 2012 – 2016. (2011a)
- LUDIA SI ZASLÚŽIA ISTOTY. Volebné posolstvo snemu strany SMER – sociálna demokracia (2011b).

4.1 Konštrukcia európskej integrácie v programových dokumentoch strany Smer – sociálna demokracia

Viac ako polovica všetkých výrokov strany Smer-SD o európskej integrácii mala len opisný, deklaratívny charakter. Zo zaradených výrokov z hľadiska početnosti jednoznačne zvíťazila kategória ekonomická prosperita. Oproti ostatným kategóriám je počet výrokov týkajúcich sa ekonomickej stránky európskej integrácie trojnásobný. Na druhom konci sa nachádza len 14 výrokov v kategórii identita. V kategórii demokracia a v kategórii zahraničná politika a bezpečnosť prevládali výroky priradené k ideálnemu typu MS. Naopak, vo zvyšných troch kategóriách sa našlo viac výrokov zodpovedajúcich ideálnemu typu FŠ. Pri pohľade na päť tematických kategórií, zaradenie výrokov do jednotlivých ideálnych typov sa z časového hľadiska nemenilo. Pre lepšie pochopenie a interpretáciu výsledkov kvantitatívneho výskumu sa bude diskurz strany analyzovať kvalitatívne.

EÚ bola v diskurze slovenských sociálnych demokratov vykreslená ako garant sociálneho trhového hospodárstva. Európa má v sebe integrovať ekonomický rast, trhovú súťaž s modelom sociálnej trhovej ekonomiky, ktorá vychádza z princípov sociálnej spravodlivosti a rovnosti príležitostí. Zároveň sa Smer ostro vyhradzuje voči čisto ekonomickej integrácii, v ktorej existuje iba rámec pre fungovanie voľného trhu. Takéto, podľa Smeru, pravicové poňatie zvyhodňuje len „úspešných a bohatých“ (Smer-SD, 2004, 2-3). Presadenie sociálneho modelu nie je len otázkou národného štátu, ale „*boj o sociálny štát*“ sa zvädza aj na európskej úrovni (Smer-SD, 2009, 1). Do protikladu k pravicovým silám strana stavia víziu reprezentovanú európskymi socialistami, ku ktorým sa hlási. Podporuje takú reformu EÚ, ktorá zachová v spoločnosti sociálnu spravodlivosť (Smer-SD, 2004, 2-3). Ústavná a neskôr Lisabonská zmluva, ktorá predpokladá sociálne trhové hospodárstvo vychádzajúce z konkurencieschopnosti, plnej zamestnanosti, ochrany

životného prostredia a sociálneho pokroku, naplnili predstavu Smeru o reforme EÚ (Smer-SD, 2010a, 3). Sociálni demokrati obhajujú silnú sociálnu Európu a súhlasia s posilňovaním európskej úrovne, pokiaľ to korešponduje s ich politickými cieľmi.

Spoluprácou so stranou PES Smer nasledoval len napĺňanie sociálnej budúcnosti Európy, ale aj podporu pri presadzovaní vlastných iniciatív a záujmov Slovenska, pretože EÚ je „*aj o súboji záujmov*“ (Smer-SD, 2004, 3-4). Charakter záujmov, o ktoré sa podľa sociálnych demokratov treba biť, je čisto ekonomický. Hájiť záujmy je potrebné predovšetkým v oblastiach týkajúcich sa pozdvihnutia životnej úrovne slovenských občanov (Smer-SD, 2004, 3; 2009, 15). Na druhej strane Smer-SD pripúšťa európsku úpravu v otázkach, v ktorých je takéto riešenie efektívnejšie (Smer-SD, 2004, 3). EÚ je tak konštruovaná ako prostriedok na dosahovanie národných politických cieľov: „*Modernizácia štátu pre všestranný rozvoj spoločnosti musí vychádzať z členstva Slovenskej republiky v Európskej únii.*“ (Smer-SD, 2011a, 2). Vďaka členstvu v EÚ majú slovenskí občania možnosť žiť v politicky, ekonomicky a sociálne bezpečnom prostredí. Okrem rastu kvality života znamená EÚ aj posilnenie medzinárodného postavenia SR. V tejto súvislosti Smer poukazuje na princíp, podľa ktorého malé štáty získavajú silnejšie postavenie vďaka medzinárodným inštitúciám a normám, ktoré limitujú anarchiu v medzinárodných vzťahoch (Smer-SD, 2011b, 2, 4).

Tabuľka 4: Priradenie výrokov strany Smer-SD k jednotlivým ideálnym typom						
		FŠ	MS	ES	S	Ideálny Typ
Demokracia	Volebný program do parlamentných volieb 2002		7			
	Volebný program do volieb do EP 2004					
	Volebný program do parlamentných volieb 2006	1	7			
	Volebný program do volieb do EP 2009					
	Programové zameranie pre volebné obdobie 2010 – 2014					
	Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2010 – 2014	2	10			
Programové zameranie pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Súčet výrokov	3	24				MS
Práva a vnútorná bezpečnosť	Volebný program do parlamentných volieb 2002	3		1	1	
	Volebný program do volieb do EP 2004					
	Volebný program do parlamentných volieb 2006	4				
	Volebný program do volieb do EP 2009					
	Programové zameranie pre volebné obdobie 2010 – 2014					
	Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2010 – 2014	12	2		2	
Programové zameranie pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Súčet výrokov	19	2	1	3		FŠ
Zahraničná politika a bezpečnosť	Volebný program do parlamentných volieb 2002		5			
	Volebný program do volieb do EP 2004					
	Volebný program do parlamentných volieb 2006		2			
	Volebný program do volieb do EP 2009					
	Programové zameranie pre volebné obdobie 2010 – 2014					
	Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2010 – 2014	2	16			
Programové zameranie pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Súčet výrokov	2	23				MS
Ekonomická prosperita	Volebný program do parlamentných volieb 2002	9	3	1		
	Volebný program do volieb do EP 2004					
	Volebný program do parlamentných volieb 2006	17	2			
	Volebný program do volieb do EP 2009					
	Programové zameranie pre volebné obdobie 2010 – 2014					
	Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2010 – 2014	23	9			
Programové zameranie pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Súčet výrokov	49	14	1			FŠ
Identita	Volebný program do parlamentných volieb 2002	6				
	Volebný program do volieb do EP 2004					
	Volebný program do parlamentných volieb 2006	3				
	Volebný program do volieb do EP 2009					
	Programové zameranie pre volebné obdobie 2010 – 2014					
	Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2010 – 2014	5				
Programové zameranie pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Volebné poslanstvo pre volebné obdobie 2012 – 2016						
Súčet výrokov	14					FŠ
Nezaradené	Súčet nezaradených výrokov / súčet všetkých výrokov					174/330

4.2 Demokracia

V dokumentoch sa kladie dôraz na rolu poslancov EP ako zástupcov slovenských občanov a ochrancov slovenských záujmov (Smer-SD, 2004, 2009). Poslanci zvolení do EP za Smer-SD sú zárukou „*silnejšieho hlasu*“ SR v európskom spoločenstve, ochranou pred byrokratmi z Bruselu ako aj egoistickými veľkými štátmi (Smer-SD, 2009, 2). Smer sa vyslovene nebráni posilňovaniu právomocí EP. Strana podporila prijatie LZ, ktorá prostredníctvom riadneho legislatívneho postupu postavila EP na roveň Rady. Taktiež je tu vyjadrené odhodlanie aktívne implementovať tie články LZ, ktoré rozširujú vplyv EP aj národných parlamentov v legislatívnom procese EÚ (Smer-SD, 2010a, 37; 2011a, 5). Podľa slov Smeru po prijatí LZ bude Parlament rozhodovať o 95% „*európskych zákonov*“ (Smer-SD, 2009, 3), preto sociálni demokrati vyzývajú občanov, aby prostredníctvom účasti vo voľbách do EP rozhodli, akú Európu si želajú. EP je tak v prvom rade vnímaný ako priestor pre presadzovanie slovenských záujmov.

Protikladom princípu demokracie reprezentovanej zvolenými poslancami EP a národnými parlamentmi je byrokratický aparát zosobnený v EK. V programe do volieb do EP z roku 2009 sa strana vyhraňuje voči „*nepriateľom Európy*“, ktorí spochybňujú potrebu EP poukazovaním práve na Komisiu: „*Omnoho nákladnejšie by pre nás bolo, ak by (EP) nestrážil bruselských úradníkov, ak by nekontroloval Európsku komisiu, ak by nebránil podvodom.*“ (Smer-SD, 2009, 3) Vzhľadom na to, že EP je v diskurze Smeru konštruovaný ako predĺžená ruka členského štátu, je možné pochopiť aj požiadavku aktívnej účasti SR pri tvorbe európskych politík v Rade (Smer-SD, 2010a, 36; 2011a, 4). Na prvom mieste je aktivnosť štátu v sledovaní svojich záujmov v rámci EÚ a nezáleží, či na to využíva Radu alebo EP.

Strana sa stavia do pozície sprostredkovateľa medzi európskou úrovňou a občanmi na Slovensku. Za cieľ si kladie „*priblíženie*“ európskej politiky vrátane rozhodovania v inštitúciách občanom všetkých členských štátov. Podľa sociálnych demokratov je dôležité, aby sa občania zúčastňovali rozhodovacích procesov EÚ v rozšírenej miere (Smer-SD, 2010a, 4,37; 2011a, 5). Zvýrazňovaním právomocí EP a zvyšovaním angažovanosti občanov strana obhajuje demokratickejšiu Úniu, ktorá bude odvodzovať svoju legitimitu od suverenity ľudu. Spôsob, akým by sa účasť občanov na rozhodovaní mala rozšíriť nie je konkretizovaná.

Pri skúmaní volebných programov, ktoré vznikli v období koalického vládnutia Smeru v rokoch 2006 – 2010 bolo možné pozorovať častejší výskyt hesiel v prospech štátu a národa. Prvým príkladom je program do volieb do EP z roku 2009, v ktorom chcel Smer prostredníctvom svojich europoslancov bojovať proti bruselským byrokratom (Smer-SD, 2009, 2). Päť rokov nazad, v prvých slovenských voľbách do EP, bola rétorika opačná. Strana vtedy kritizovala „*odporcov*“ Európy za výroky o EÚ ako o „*obrovskom byrokratickom monštre*“ (Smer-SD, 2004, 6). Druhým prípadom zvýšeného dôrazu na štátnu úroveň je pojem „*suverenita*“, ktorý je počas skúmaného obdobia spomenutý v jednom dokumente, a to vo volebnom manifeste do parlamentných volieb v roku 2010. Na rozdiel od KDĽ sa suverenita nespomína priamo v súvislosti s EÚ: „*SMER – sociálna demokracia odovzdáva do nového volebného obdobia Slovenskú republiku ako štát...s plnou suverenitou vlády, parlamentu a samospráv na území Slovenskej republiky*“ (Smer-SD, 2010b, 1). Keby sa výrok posudzoval z hľadiska členstva v EÚ, tak by bol nepravdivý. Avšak, druhá zmienka suverenity v tom istom dokumente týkajúca sa odsúdenia „*veľkomad'arského šovinizmu*“ (Smer-SD, 2010b,6) ozrejmuje použitie tohto pojmu. Vládnutie s nacionalistickou SNS malo, zrejme, vplyv na diskurz sociálnych demokratov aj voči európskej integrácii.

4.3 Práva a vnútorná bezpečnosť

Ústrednou požiadavkou Smeru v celom skúmanom období je presadenie „*sociálneho modelu Európy*“. Zabezpečenie sociálnych práv občanov Slovenska, ktorí sú zároveň občanmi Európy, má byť úlohou nielen národného štátu, ale aj EÚ. Smer vníma príspevok LZ práve vo väčšej akcieschopnosti Únie v zaistovaní práv a potrieb občanov (Smer-SD, 2009, 2). Pozitívne je hodnotená Charta základných práv EÚ, ktorá posilňuje sociálnu dimenziu EÚ formou sociálneho dialógu medzi sociálnymi partnermi, predstaviteľmi štátov a Komisie (Smer-SD, 2010a, 33; 2011a, 41). Individuálne práva a ich ochrana tak nepatria len do sféry národného štátu, ale rolu zohráva aj nadnárodná európska úroveň. Vo väčšine prípadov sa výroky týkajú ochrany ekonomických a sociálnych práv, ktoré má EÚ garantovať aj pre slovenských občanov. Príkladom je požiadavka prijatia Európskeho zákonníka sociálneho zabezpečenia, ktorý by mal prispieť k sociálnemu zabezpečeniu nezamestnaných a práceneschopných (Smer-SD, 2010a, 32; 2011a, 41).

Rozdelenie kompetencií medzi členské štáty a európske inštitúcie je adresované len v zmysle aktívneho pôsobenia slovenských zástupcov. Smer nevyjadruje vlastnú predstavu o inštitucionálnom rámci, len pasívne prijíma zmeny, ktoré boli obsahom LZ. Ani v jednom skúmanom dokumente sa nespomína Európsky súdny dvor, a Smer sa vecne nezmenil ani o Ústavnej zmluve, ktorú podporil podobne ako neskôr LZ.

Problematika vzťahujúca sa k oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti nie je takmer vôbec zahrnutá v dokumentoch strany. Otázka ochrany spoločných hraníc sa obmedzuje na vyzdvihnutie úspechu slovenskej vlády začleniť SR do Schengenského priestoru (Smer-SD, 2009, 2; 2010a, 3, 36; 2010b, 1). Strana sa nevyjadruje k azylovej politike, prísťahovalectvu ani justičnej spolupráci.

4.4 Zahraničná politika a bezpečnosť

Zahraničná politika EÚ je v diskurze strany Smer prezentovaná ako prostriedok dosahovania národných záujmov s dôrazom na ekonomický rozmer (Smer-SD, 2006, 2010a, 2010b). Európska služba pre vonkajšiu činnosť je spomenutá len v súvislosti so sľúbenou aktivitou strany podieľať sa na jej formovaní. EÚ by na jednej strane mala hrať rolu „*skutočného globálneho politického hráča*“ (Smer-SD, 2010a, 36; 2011a, 5). Na druhej strane nechýbajú výroky podporujúce rozvoj zahraničných vzťahov na bilaterálnej báze, a to aj s členskými krajinami EÚ (Smer-SD, 2010a, 36; 2011a, 5). V niektorých prípadoch sa zdá, že strana inklinuje k spoločnému európskemu postupu, ako napr. v požiadavke globálneho postavenia EÚ (Smer-SD, 2010a, 36-37; 2011a,4-6). Jednako, vzťah s EÚ je zaradený do zahraničnopolitickej časti dokumentov a nechýbajú výroky, ktorými strana zdôrazňuje väčší vplyv Slovenska na medzinárodné vzťahy (Smer-SD, 2011a, 3). Silnejšie postavenie Slovenskej republiky ako malého štátu môže byť dosiahnuté práve prostredníctvom medzinárodných inštitúcií a noriem, ktoré limitujú anarchiu v medzinárodných vzťahoch (Smer-SD, 2011b, 2, 4). Na základe niekoľkých výrokov o európskej integrácii zaoberajúcich sa zahraničnou politikou a bezpečnosťou, ktoré sa navyše v jednotlivých dokumentoch opakujú, nie je možné k strane priradiť ideálny typ.

4.5 Ekonomická prosperita

V programových dokumentoch Smeru má ideálny ekonomický poriadok podobu sociálneho trhového hospodárstva, a to nielen na národnej, ale aj európskej úrovni. Sociálny model Európy má byť založený na vysokej konkurencieschopnosti, zamestnanosti, sociálnom pokroku a ochrane životného prostredia (Smer-SD, 2006, 2; 2010a, 3-4). Keď si všimame ďalšie výroky sociálnych demokratov ku konkurencieschopnosti, ich charakter už nie je európsky, ale národný. EÚ je len zdrojom finančných prostriedkov, ktorými sa pozdvihne, v porovnaní so západnými členmi, nízka úroveň slovenských regiónov. Takýto prístup je demonštrovaný v programe do parlamentných volieb 2006, v ktorom celá kapitola nesie názov „*Regionálne rozdiely a eurofondy*“ (Smer-SD, 2006, 22). Vo všetkých programoch sa nachádzajú početné odkazy na fondy EÚ²³ a potreba zefektívnenia a transparentnosti pri ich čerpaní. Smer sa vyjadril v prospech novej európskej politiky, ktorá by zohľadňovala potenciál regiónov (Smer-SD, 2010a, 34; 2011a, 43). Okrem toho strana požaduje uplatňovanie priamych platieb pre slovenských poľnohospodárov, ktoré im pomôžu konkurovať v rámci jednotného európskeho trhu (Smer-SD, 2010a, 16).

Téma zamestnanosti je pre Smer-SD kľúčová aj na európskej úrovni: „*Pozornosť vlády v oblasti európskych politík sa zameria na dosiahnutie vysokej úrovne zamestnanosti.*“ (Smer-SD, 2010a, 37; 2011a, 5) Na účel znižovania nezamestnanosti má vo vyššej miere slúžiť Európsky sociálny fond. Hospodárskym rastom a zamestnanosťou by sa mala zaoberať aj Európska centrálna banka, ktorá by sa nemala obmedziť len na zabezpečenie cenovej stability (Smer-SD, 2009, 1-2). Podľa Smeru je dôležité, aby bol odkaz na sociálny pokrok spomenutý v každom legislatívnom akte EÚ novú legislatívu je potrebné zhodnotiť z hľadiska sociálneho dopadu (Smer-SD, 2009,2). Predstava strany o sociálnom pokroku sa viaže na sociálne práva. Príkladom je podpora Európskeho zákonníka sociálneho zabezpečenia, ktorý by mal prispieť k sociálnemu zabezpečeniu nezamestnaných a práceneschopných (Smer-SD, 2010a, 32; 2011a, 41). V dokumentoch sa kladne hodnotí postlisabonská stratégia Európa 2020 (2010a, 33; 2010b, 2; 2011a, 41), ktorá predkladá víziu znalostnej, sociálnej a ekologickej Európy. Sociálni demokrati

²³ Výroky týkajúce sa čerpania fondov nehovoria nič o vízii strany o európskej integrácii a majú technický charakter. Napriek tomu vypovedajú o postoji strany k EÚ, preto boli zahrnuté v kategórii „nezaradené“.

súhlasia s cieľmi vytýčenými na európskej úrovni, ale nevyjadrujú sa k spôsobu ich dosiahnutia. Predstavy Smeru o adresovaní problému zamestnanosti a sociálneho zabezpečenia na európskej úrovni majú len deklaratórny charakter a nie formu ucelenej vízie.

S prepuknutím hospodárskej krízy sa posunul aj diskurz Smeru, a to častejšími argumentmi v prospech európskych riešení jej dopadov. Okrem vágnych fráz zdôrazňujúcich podporu len takým opatreniam EÚ, ktoré prinesú zamestnancom isté pracovno-právne podmienky (Smer-SD, 2009, 1), Smer požaduje aj určitý stupeň regulácie vo finančnom sektore a vyššiu mieru koordinácie rozpočtovej politiky (Smer-SD, 2010a, 37; 2011a, 5). Presadením dane z finančných transakcií v EÚ by sa mohlo predchádzať špekuláciám vo finančných transakciách, ktoré poškodzujú ekonomiky európskych štátov. Regulácia, transparentnosť a dohľad vo finančnej sfére je preto žiaduca (Smer-SD, 2011a, 9-10; 2011b,2-3). Napriek tomu, že spočiatku v dokumentoch nie sú prítomné hlbšie predstavy o fungovaní EÚ v ekonomickej sfére, v poslednej skúmanej fáze Smer používa výroky obraňujúce silnejšiu finančnú reguláciu.

Spoločná mena je, paradoxne, spomínaná až po jej prijatí a v dokumentoch jej Smer-SD nevenuje viac ako jednu vetu. Vstup do eurozóny sa uskutočnil počas vládnutia koalície pod vedením Smeru, preto je tento krok vykresľovaný ako jej úspech. Prijatie eura je označené ako „*strategický cieľ*“, ktorý sa vláde podarilo dosiahnuť (Smer-SD, 2009, 2; 2010a, 3; 2010b, 1). Vo volebnom poslanstve pred predčasnými voľbami sociálni demokrati obhajujú Eurozónu aj napriek prebiehajúcej kríze. Strana síce najskôr nehlasovala za navýšenie EFSF, čo viedlo k páde vlády Ivety Radičovej, v programe do volieb v roku 2012 sa jeho prijatie vníma pozitívne vzhľadom na potrebu udržania „*našej spoločnej meny*“ (Smer-SD, 2011b, 1-2).

4.6 Identita

Smer-SD sa hlási k spoločným európskym hodnotám, ktoré sú základom európskej identity. Z časového hľadiska sa katalóg európskych hodnôt v diskurze strany mierne mení s dôrazom na solidaritu v každom programovom dokumente. Okrem solidarity ako „*základného fundamentu európskej civilizácie*“ (Smer-SD, 2010a, 31; 2011a, 39) sa spomína ľudská dôstojnosť, sloboda, demokracia, rovnosť a právny štát. Ako reakcia na

hospodársku krízu sa dôraz presunul na spolupatričnosť štátov Európy (Smer-SD, 2009, 1). Po skončení volebného obdobia 2006 - 2010 sa do volebného programu dostal aj výrok zaraďujúci medzi európske hodnoty ochranu ľudských práv a práv menšín (Smer-SD, 2010a, 36), čo má možný súvis so snahou vylepšiť svoj obraz poznačený vládnutím s SNS. Strana nevyjadruje strach z ohrozenia spoločných hodnôt vo vnútri Únie a pozornosť nevenuje ani hrozbám z mimoeurópskeho kultúrneho prostredia. Slovenskí občania sú považovaní za európskych hlavne vtedy, keď sa to týka rovnakých práv a výhod. Strana sa stotožňuje so spoločnými hodnotami, aj keď pri pohľade na početnosť a obsah vyjadrení, nie sú prioritnou politickou oblasťou.

4.7 Záver

Počtom výrokov, ktoré splnili kritériá zaradenia do ideálneho typu, k strane Smer-SD možno v troch kategóriách priradiť ideálny typ *Federálny štát*. Diskurzívna analýza ukázala, že v kategóriách demokracia a zahraničná politika a bezpečnosť, ktoré obsahovali viac výrokov charakteristických pre *Medzivládnu spoluprácu*, chýbala ucelená predstava o usporiadaní na európskej úrovni. Vysoký počet nezaradených výrokov taktiež indikuje, že strana absenciu vízie často nahrádza opisom súčasného stavu integrácie. Najviac výrokov v kategórii ekonomická prosperita a podstatne menej výrokov v ostatných kategóriách, s najmenším počtom v kategórii identita, svedčí o politickej prioritte socioekonomických tém.

Zdôrazňovanie legitimacy EÚ cez jej výkonnosť vo forme ekonomických výhod pre Slovensko a jej občanov môže evokovať príklon strany k ideálnemu typu ES. Ekonomická a politická sféra v diskurze sociálnych demokratov sú však úzko prepojené, preto k strane tento ideálny typ nemožno priradiť. Naopak, strana apeluje na demokratickosť Únie prostredníctvom zvyšovania úlohy EP ako sprostredkovaného hlasu občanov. EP má byť protiváhou byrokratickosti, ktorú zosobňuje EK. Posilnenie vplyvu EP sa vníma pozitívne len do tej miery, do ktorej budú mať prevahu návrhy zodpovedajúce politickým cieľom sociálnej demokracie, ktorá je schopná najlepšie zastupovať záujmy slovenských občanov. Politické záujmy slovenských sociálnych demokratov sú prezentované v súlade s postojmi európskych sociálnych demokratov, čím Smer-SD posúva politickú súťaž z národnej na európsku úroveň. Treba však podotknúť, že takýto diskurz je

prítomný vyslovene v programoch do volieb do EP a zmienky o legitimita a demokracii v ostatných programových dokumentoch sú neporovnateľne zriedkavejšie.

Počtom aj obsahovo je najviac rozvinutý postoj strany k zabezpečeniu ekonomickej prosperity. Sociálni demokrati si predstavujú budúcnosť EÚ ako sociálnej trhovej ekonomiky, ktorá bude prispievať k stieraniu regionálnych rozdielov a zvyšovaniu životnej úrovne jej občanov. Smer-SD tak argumentuje v prospech federalizácie, hoci dôležité postavenie v rozhodovaní o využívaní eurofondov či politike zamestnanosti si naďalej zachovávajú národné štáty. Sociálni demokrati požadujú silnejšiu reguláciu EÚ hlavne v súvislosti s riešením dôsledkov hospodárskej krízy. Európske riešenia sú prezentované ako správne, keďže sú v duchu LZ aj „sociálne“. Predstavy strany o usporiadaní EÚ možno zaradiť k *Federálnemu štátu*, ale je otázne, či nezávisia len od aktuálneho politického vývoja na európskej úrovni, ktorý zodpovedá programovému profilu sociálnych demokratov.

Výroky sociálnej demokracie k právam a vnútornej bezpečnosti sa obmedzujú na podporu ZZÚE a LZ vrátane Charty základných práv EÚ. Smer-SD je naklonený k ochrane individuálnych práv na európskej úrovni, pričom pod týmito právami si predstavuje najmä ekonomicke a sociálne práva. K strane tým možno priradiť ideálny typ *Federálny štát*, hoci sa nedá hovoriť o ucelenej predstave vzhľadom na chýbajúce postoje k Európskemu súdnemu dvoru alebo k problematike azylu, migrácie či justičnej a policajnej spolupráci.

Zahraničná a bezpečnostná politika sa zdá byť konštruovaná ako sféra pôsobenia národného štátu. Výroky sa týkajú posilňovania vplyvu a pozície Slovenska v medzinárodných vzťahoch. Úlohou EÚ ako medzinárodnej inštitúcie je uľahčovať presadenie sa malého štátu, akým je aj SR. Tieto výroky zodpovedajú skôr ideálnemu typu *Medzivládna spolupráca*. Na jednoznačné určenie typu je počet výrokov príliš nízky, výroky sa opakujú a neriešia inštitucionálne zabezpečenie zahraničnej a bezpečnostnej politiky.

Sociálni demokrati sa identifikujú so spoločnými európskymi hodnotami, čím k nim možno priradiť ideálny typ *Federálny štát*. Z 330 výrokov o európskej integrácii len 14 bolo možné zaradiť do kategórie identita. To svedčí o zanedbateľnom význame tejto témy pre stranu Smer-SD. Vyzdvihovanie národnej identity v dokumentoch, ktoré vznikali

počas vládnutia so stranou SNS, okrem toho poukazujú na fakt, že postoje sociálnych demokratov ovplyvňoval aj vývoj na domácej politickej scéne.

5 Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana

Vznik SDKÚ-DS je úzko spojený s vývojom vo vnútri KDĽ. Zakladajúci líder slovenských demokratov, M. Dzurinda, bol jeho dlhoročným členom, reprezentujúc tzv. umiernené krídlo. Už v roku 1996 sa Dzurinda postavil ako kandidát na predsedu kresťanských demokratov, ale Čarnogurský jednoznačne obhájil svoje vodcovstvo. Priestor pre zviditeľnenie získal Dzurinda v kampani pred voľbami do NR SR v roku 1998, v ktorej vystupoval ako hovorca a neskôr aj predseda päťčlennej „antimečiarovskej“ koalície SDK. Po sformovaní koalície tvorenej SDK, SMK, SOP a SDĽ, prevzal Dzurinda kreslo premiéra. Z tejto pozície sa pokúšal pretransformovať SDK do jednotnej strany, krok, ktorý sa stretol s odporom členov KDĽ aj DS. Výsledkom nezhody bolo rozhodnutie založiť novú stranu – SDKÚ, ktorej ustanovujúci kongres sa konal v novembri roku 2000 (Haughton, Rybár, 2004, 125-126). Jej zakladajúci členovia pochádzali zo všetkých materských strán SDK, ale najviac ich prešlo z KDĽ a DÚ, ktorá sa s novou stranou zlúčila (Kopeček, 2007, 382). Za predsedu bol zvolený Dzurinda a podpredsednícke posty obsadili Eduard Kukan, Ľubomír Harach, Milan Kňažko, Juraj Kopčák a Zuzana Martináková (SME, 2006).

Od svojho vzniku má SDKÚ ambíciu reprezentovať pravicu, ktorá v sebe zjednocuje ako kresťanských demokratov, tak aj „moderných“ konzervatívcoch a liberálov. Odmieťa socialistický paternalizmus, politický extrémizmus, ale aj absenciu hodnôt. Jej cieľom je spájať kresťanské duchovné korene s liberálnym dôrazom na slobodu a toleranciu (SDKÚ, 2002, 2). Ekonomicky strana presadzuje trhovú ekonomiku, nie však v zmysle neobmedzenej samoregulácie, ale s podporou princípu solidarity (SDKÚ-DS, 2010, 1).

Obdobie od prvých parlamentných volieb, ktorých sa strana zúčastnila v roku 2002, až po posledné voľby do NR SR v roku 2012 bolo poznačené striedaním koaličného a opozičného pôsobenia. Kým volebný výsledok 15,1% v roku 2002 SDKÚ stačil na zostavenie koalície spolu s KDĽ, ANO a SMK, o tri percentá lepší výsledok vo voľbách v roku 2006 (ŠÚ SR, 2002, 2006) nebol dostatočný na vytvorenie protiváhy voči koalícii Smer-SD, HZDS a SNS. V nasledujúcich voľbách do NR SR v roku 2010 percentuálny výsledok strany poklesol, približujúc sa výsledku vo voľbách z roku 2002 (ŠÚ SR, 2010).

Lídrom kandidátnej listiny SDKÚ-DS do parlamentných volieb v roku 2010 nebol jej predseda Dzurinda, ale Iveta Radičová²⁴. Reprezentujú najsilnejšiu pravicovú stranu, bola Radičová poverená sformovať koalíciu, čo sa jej podarilo po dohode s KDĽK a novými parlamentnými stranami Most-Híd a SaS. Toto spojenie trvalo len rok a pol. Po zlúčení hlasovania o navýšení EFSF s hlasovaním o dôvere vláde, bolo volebné obdobie ukončené (Kern, Mihaliková et al., 2011). Predčasné voľby znamenali pre SDKÚ-DS viac ako polovičný pokles volebného zisku. S 6,1% platných hlasov SDKÚ-DS stratila druhé miesto v celkových výsledkoch a prvé miesto medzi pravicovými stranami, ktoré si držala od volieb v roku 2002. Predbehli ju KDĽK, Most-Híd, ale aj parlamentný nováčik OĽaNO (ŠÚ SR, 2012). Dzurinda sa po neúspešnom volebnom výsledku rozhodol nekandidovať na post predsedu strany a na jeho miesto bol v máji 2012 zvolený Pavol Frešo (Tódová, 2012).

Strana sa od začiatku svojej existencie usilovala o začlenenie do medzinárodných štruktúr, osobitne do EPP. Od roku 2002 mala SDKÚ v EPP pozorovateľský status a za plnoprávneho člena bola prijatá v roku 2004 (Kopeček, 2007, 396). V tomto roku frakciu európskych ľudovcov v EP posilnila o troch poslancov²⁵. Vo voľbách do EP v roku 2009 zastúpenie SDKÚ-DS oslablo o jedného poslanca. Svoj mandát si obhájil len Peter Šťastný a novým poslancom EP zvoleným za SDKÚ-DS sa stal E. Kukan (ŠÚ SR, 2009b). Okrem toho sa strana v roku 2003 stala členom Kresťanskodemokratickej internacionály (CDI), v ktorej o rok neskôr Dzurinda prevzal post viceprezidenta (TERAZ, 2014). Ešte pred odchodom z SDKÚ-DS v roku 2014 bol Dzurinda zvolený za prezidenta politickej nadácie EPP²⁶.

Od svojho vzniku si strana SDKÚ-DS pripisuje zásluhu za vstup Slovenska do EÚ (SDKÚ, 2002, 1; 2003, 1; 2004, 1; 2009, 1; 2012, 4). Slovenskí demokrati sa stavajú do role vzorného európskeho člena, a to nielen odkazovaním sa na svoju rozhodujúcu úlohu v začleňovaní do západných štruktúr. Ďalšími príkladmi eurooptimizmu je pozitívne stanovisko k Ústavnej a neskôr Lisabonskej zmluve (SDKÚ-DS, 2002, 3; 2004, 4; 2009, 17). V nasledujúcej analýze programových dokumentov SDKÚ-DS do parlamentných

²⁴ Radičová kandidovala v prezidentských voľbách v roku 2009, v ktorých skončila v druhom kole volieb za víťazom Ivanom Gašparovičom. Rozdiel v podpore oboch kandidátov bol relatívne nízky, Radičová dosiahla výsledok 44,46% (988 808 platných hlasov) (ŠÚ SR, 2009a).

²⁵ Peter Šťastný, Milan Gaľa, Zita Pleštinová boli zvolení na kandidátke SDKÚ-DS vo voľbách do EP v roku 2004 (ŠÚ SR, 2004).

²⁶ Politická nadácia a think-tank EPP je *Wilfried Martens Centre for European Studies*.

volieb a volieb do EP v období 2002 – 2012 sa ukáže, ako si strana predstavovala ideálny spôsob politického poriadku v EÚ. Najskôr sa zhodnotia dokumenty z hľadiska počtu výrokov o európskej integrácii a ich zaradenia do piatich kategórií. Potom bude nasledovať kvalitatívna diskurzívna analýza výrokov o povahe demokracie, práv a vnútornej bezpečnosti, zahraničnej politike a bezpečnosti, ekonomickej prosperite a identite v EÚ.

Pre účely práce budú analyzované nasledujúce dokumenty:

- Volebný manifest SDKÚ. Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002. PRÍLEŽITOSŤ PRE LEPŠÍ ŽIVOT (2002)
- Vyhlásenie Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie (SDKÚ) k základným aspektom Európskej únie (EÚ) (2003)
- Manifest SDKÚ pre novú Európu (2004)
- Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006 (2006)
- ZA PROSPERUJÚCE SLOVENSKO V SILNEJ EURÓPE. Program SDKÚ-DS pre voľby do Európskeho parlamentu 2009
- Volebný program SDKÚ-DS. Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko (2010)
- SILNÁ STREDNÁ VRSTVA. SPRAVODLIVÉ SLOVENSKO. PROGRAMOVÉ VÝCHODISKÁ SDKÚ-DS (november 2012)

5.1 Konštrukcia európskej integrácie v programových dokumentoch SDKÚ-DS

Pri pohľade na počet výrokov sa predstavy strany o ideálnom usporiadaní na európskej úrovni líšili v závislosti od skúmanej kategórie. Kým v kategórii práva a vnútorná bezpečnosť a kategórii identita prevládali výroky charakteristické pre ideálny typ *Federálny štát*, v kategórii demokracia to bol ideálny typ *Medzivládna spolupráca*, a v kategórii ekonomickej prosperita *Ekonomické spoločenstvo*. Okrem toho počet výrokov v kategórii zahraničná politika a bezpečnosť je rovnaký pre FŠ a MS, čo znemožňuje priradenie ideálneho typu. Vzhľadom na nízky počet výrokov roztrúsených medzi päť skúmaných kategórií a vysoký podiel nezaradených výrokov sa zdá byť predstava SDKÚ-DS o európskej integrácii nekonzistentná.

Vstup Slovenska do EÚ bol vnímaný ako zaradenie Slovenska medzi moderné demokratické štáty. V diskurze dominovala predstava pozitívneho vplyvu EÚ na budúcnosť krajiny, a to v symbolickej ako aj praktickej rovine. Už samotný akt vstupu bol prezentovaný ako naplnenie národného záujmu. Slovensko sa ním začlenilo do „rodiny“ slobodných, demokratických a prosperujúcich štátov Západu. Zároveň SDKÚ je ten politický subjekt, ktorý za to nesie najväčšiu zásluhu (SDKÚ, 2002, 1-2). Zdá sa, že alternatíva členstva v EÚ pre SDKÚ neexistovala, resp. bola stotožňovaná s autoritárskou politikou slovenskej vlády do roku 1998, kvôli ktorej bolo Slovensko na čas vyradené z integračného procesu.

Členstvo v prosperujúcom a mierovom spoločenstve znamenalo príležitosť aktívne ovplyvňovať jeho smerovanie, ale predovšetkým využívať materiálne výhody vo forme eurofondov (SDKÚ, 2003, 3). Takýto prístup vystihuje názov kapitoly v programe SDKÚ-DS do volieb do EP z roku 2009 (9): „*Pre rýchlejšie a lepšie rozhodnutia a viac európskych peňazí*“. V centre pozornosti je blahobyt občanov, ich sebarealizácia, ale aj celkový hospodársky rast, ktorý je možné dosiahnuť prostredníctvom slobodného trhu (SDKÚ-DS, 2009, 18). Slobodný pohyb osôb, tovarov, služieb a kapitálu je prezentovaný ako jeden z najdôležitejších prínosov európskej integrácie (SDKÚ-DS, 2009, 3). Ekonomická výkonnosť je z tohto dôvodu kľúčovým prvkom pri hodnotení EÚ.

Napriek vyzdvihovaniu ekonomickej prosperity ako definujúcej kategórie vo vzťahu k európskej integrácii, na jej dosiahnutie nestačí len ekonomický inštitucionálny rámec. Naopak, SDKÚ-DS v diskurze neopúšťa rovinu štátnosti. Nebráni sa prehľbovaniu integrácie, vrátane posilňovania kompetencií európskej úrovne. Podmienku, ktorú strana vyslovuje na margo pokračujúceho integračného procesu je dôsledné dodržiavanie princípu subsidiarity (SDKÚ-DS, 2002, 3). Subsidiarita v prípade SDKÚ-DS neznamená odmietnutie nadnárodnej úrovne. Tam, kde národný štát nie je schopný konať efektívne, môže prevziať iniciatívu EÚ. Jej sila zároveň musí vychádzať z rešpektovania rôznorodosti, ktorú v sebe nesú jednotlivé členské štáty (SDKÚ, 2003, 1). Predstava usporiadania EÚ je spojená s čo najväčšou mierou decentralizácie, lebo to je spôsob, akým je možné odbúravať byrokratickosť inštitúcií (SDKÚ, 2004, 4). EÚ sa má zaoberať aj politickými otázkami, ale v prvom rade by mala nechať riešenie problémov na najnižšej úrovni, najlepšie samotným občanom (SDKÚ-DS, 2009, 9).

Hoci SDKÚ-DS neodmieta prenos kompetencií na európsku úroveň, dôraz sa kladie na zachovanie práva štátov rozhodovať o budúcnosti Európy: „*V budúcej Európskej únii by mala mať každá krajina možnosť slobodne rozhodovať o svojom osude*“ (SDKÚ, 2004, 3). V programových dokumentoch z poslednej skúmanej fázy sa rétorika zužuje na aktívne presadzovanie záujmov Slovenska v rozhodovaní na pôde EÚ. Európska únia ani v období 2010 – 2012 neprekročila svoje miesto v dokumentoch vyhradené pre zahraničnú politiku (SDKÚ-DS, 2010, 52; 2012, 35).

Tabuľka 5: Priradenie výrokov SDKÚ-DS k jednotlivým ideálnym typom						
		FŠ	MS	ES	S	Ideálny Typ
Demokracia	Volebný manifest SDKÚ. Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002 Vyhlásenie SDKÚ k základným aspektom Európskej únie Manifest SDKÚ pre novú Európu	4	6			
	Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006 Program SDKÚ-DS pre voľby do Európskeho parlamentu 2009	3	2			
	Volebný program SDKÚ-DS. Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko PROGRAMOVÉ VÝCHODISKÁ SDKÚ-DS	1	2			
	Súčet výrokov	8	10			MS
Práva a vnútorná bezpečnosť	Volebný manifest SDKÚ. Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002. Vyhlásenie SDKÚ k základným aspektom Európskej únie Manifest SDKÚ pre novú Európu	13	7			
	Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006 Program SDKÚ-DS pre voľby do Európskeho parlamentu 2009	5	1	6		
	Volebný program SDKÚ-DS. Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko PROGRAMOVÉ VÝCHODISKÁ SDKÚ-DS					
	Súčet výrokov	18	8	6		FŠ
Zahraničná politika a bezpečnosť	Volebný manifest SDKÚ. Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002 Vyhlásenie SDKÚ k základným aspektom Európskej únie Manifest SDKÚ pre novú Európu	9	7			
	Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006 Program SDKÚ-DS pre voľby do Európskeho parlamentu 2009	2	3			
	Volebný program SDKÚ-DS. Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko PROGRAMOVÉ VÝCHODISKÁ SDKÚ-DS	1	2			
	Súčet výrokov	12	12			FŠ/MS
Ekonomická prosperita	Volebný manifest SDKÚ. Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002 Vyhlásenie SDKÚ k základným aspektom Európskej únie Manifest SDKÚ pre novú Európu	6	1	5		
	Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006 Program SDKÚ-DS pre voľby do Európskeho parlamentu 2009	7	5	16		
	Volebný program SDKÚ-DS. Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko PROGRAMOVÉ VÝCHODISKÁ SDKÚ-DS			3		
	Súčet výrokov	13	6	24		ES
Identita	Volebný manifest SDKÚ. Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002 Vyhlásenie SDKÚ k základným aspektom Európskej únie Manifest SDKÚ pre novú Európu	9				
	Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006 Program SDKÚ-DS pre voľby do Európskeho parlamentu 2009	3				
	Volebný program SDKÚ-DS. Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko PROGRAMOVÉ VÝCHODISKÁ SDKÚ-DS	1	1			
	Súčet výrokov	13	1			FŠ
Nezaradené	Súčet nezaradených výrokov / súčet všetkých výrokov					119/250

5.2 Demokracia

Ako jeden z najväčších problémov efektívneho fungovania EÚ je vnímaná byrokracia a uplatnenie demokratického princípu je jedným z riešení, ako ju obmedziť. Nadmernú administratívnu záťaž európskych inštitúcií je potrebné odstrániť v prvom rade kvôli tomu, že komplikuje život európskych občanov (SDKÚ-DS, 2009, 10). Reforma inštitúcií má z tohto dôvodu usilovať o dosiahnutie väčšej efektívnosti, transparentnosti a väčšej miery demokratickosti. Pod demokratizáciou európskych inštitúcií sa myslí dôsledná delba moci a vzájomné vyvažovanie (SDKÚ, 2004, 4). Zabezpečenie rovnováhy medzi EP, EK a ER je podľa SDKÚ-DS v záujme fungovania EÚ (SDKÚ, 2003, 1). Vo vyhlásení k Ústavnej zmluve (SDKÚ, 2003, 2) strana podporuje posilnenie právomocí EP v rozhodovacom procese prostredníctvom spolurozhodovania a vo vzťahu ku Komisii požaduje voľbu jej predsedu Parlamentom. Demokratický charakter Únii dáva aj zapojenie národných parlamentov, ktoré využitím systému „*včasného varovania*“ predstavujú ďalšiu protiváhu k návrhom Komisie. Predstava SDKÚ-DS o politickom vládnutí v EÚ viacmenej kopíruje rozloženie moci v štáte. Aj keď len implicitne, EK je stavaná do roly výkonnej moci a jej zloženie je, aspoň prostredníctvom voľby predsedu, výsledkom volieb do EP. Parlament tak spolu s Radou predstavujú zákonodarnú moc.

Pri bližšom rozbere diskurzu do popredia vystupuje pretrvávajúci dôraz na národné štáty. EP by vo federálnom štáte predstavoval tú komoru zákonodarného zboru, ktorá zastupuje ľud, čiže je reprezentantom jeho suverenity. Jednako, v programoch do volieb do EP sú slovenskí europoslanci vykreslení ako nástroj v rukách národného štátu: „*SDKÚ v týchto voľbách ponúka kandidátov, ktorí dokážu dobre reprezentovať a presadzovať záujmy Slovenska a politické hodnoty, ku ktorým sa SDKÚ hlási.*“ (SDKÚ, 2004, 1) Poslanci za SDKÚ-DS sa budú usilovať o zvyšovanie slovenského vplyvu v rozhodovacom procese EÚ, a to prostredníctvom získavania „*spojencov*“ pre svoje postoje, ale aj zvyšovaním počtu slovenských zamestnancov v európskych inštitúciách (SDKÚ-DS, 2009, 17). Popri Rade a národných parlamentoch aj EP zosobňuje skôr medzivládny prvok. EÚ je naďalej konštruovaná ako „*Európska únia rovnoprávných štátov*“, ktorá nerozlišuje medzi malými a veľkými, starými a novými, bohatými a chudobnými (SDKÚ, 2003, 4). Rovnosť štátov má byť zachovaná aj udržaním princípu jeden štát - jeden komisár (SDKÚ, 2003, 1).

Nejasnosť v predstave o ideálnom usporiadaní v EÚ je podčiarknutá skôr federalistickým postojom SDKÚ-DS k EPP. SDKÚ-DS sa totiž vyslovene hlási k hodnotám, ktoré európski ľudovci presadzujú (SDKÚ-DS, 2006,1; 2010, 8-9). EPP vo svojom programe formuluje cieľ postupnej transformácie Európskeho spoločenstva na „skutočnú politickú úniu federálneho modelu“ (EPP, 1992, 9). Z tohto dôvodu by na vyhodnotenie stanoviska SDKÚ-DS bolo užitočné, keby slovenskí demokrati konkretizovali, či sa stotožňujú s takouto predstavou.

V programových dokumentoch naráža princíp suverenity ľudu na princíp suverenity štátov s rastúcou tendenciou uprednostňovať štátnu úroveň. Kým pred vstupom do Únie strana poukazovala na potrebu zvýšenia legitimacy rozhodovacieho procesu v EÚ prostredníctvom posilnenia EP a národných parlamentov (SDKÚ, 2002), po vstupe sa diskurz posunul k zdôrazňovaniu slovenského postavenia v EÚ a presadzovania národných záujmov (SDKÚ-DS, 2010, 52; 2012, 35). V období 2010 – 2012, čiže po nadobudnutí účinnosti LZ, sa SDKÚ-DS sústredila na rovnosť národných štátov, a aj keď nie explicitne, suverenita štátu v rozhodovaní v EÚ je tu na prvom mieste.

5.3 Práva a vnútorná bezpečnosť

SDKÚ-DS podporila prijatie Ústavnej a neskôr aj Lisabonskej zmluvy ako nástrojov zefektívnenia fungovania EÚ a sprehľadnenia medziinštitucionálnych vzťahov. ZZÚE by podľa strany mala jasne vymedziť kompetencie európskych inštitúcií a národných štátov, s osobitným dôrazom na zákonodarnú a výkonnú moc (SDKÚ, 2002, 3). V záujme vzájomného vyvažovania síl európskej a národnej úrovne, prvoradým záujmom by malo byť rovnocenné postavenie medzi EP, ER a EK. Hoci strana víta spojenie zakladajúcich zmlúv do jedného dokumentu a povýšenie EÚ na subjekt medzinárodného práva, primárna úloha členských štátov má zostať zachovaná. Bez súhlasu štátov nemôžu byť prijaté žiadne rozhodnutia ani v rámci medzivládnej konferencie (SDKÚ, 2003, 1). Preto sa právo určovať kompetencie, tzv. *Kompetenz-Kompetenz*, zdá byť v poňatí strany naďalej výsadou členských štátov. Prenos kompetencií na európsku úroveň sa nevyklučuje, ba v predvstupovom období je vnímaný pozitívne, ale za dôsledného rešpektovania princípu subsidiarity (SDKÚ-DS, 2002, 3). Keďže LZ obsahuje ustanovenia, ktoré umožňujú rozhodovanie na základe princípu subsidiarity, SDKÚ-DS podporuje jej

prijatie (SDKÚ-DS, 2009, 17). ZZÚE a neskôr LZ sú v programoch vykreslené primárne nie ako právne dokumenty upravujúce inštitucionálny rámec EÚ, ale ako prostriedky na dosiahnutie efektívnosti a transparentnosti fungovania európskych inštitúcií (SDKÚ, 2002, 3; 2004, 4).

Ochrana individuálnych práv sa v programoch SDKÚ-DS vzťahuje ako na základné ľudské práva, tak aj na práva v zmysle štyroch ekonomických slobôd. Na rozdiel od KDH, SDKÚ-DS vyjadruje bezvýhradnú podporu prijatiu Charty základných práv EÚ, ktorá predstavuje „európsky štandard ľudských práv“ (SDKÚ, 2002, 3). Európska civilizácia je charakterizovaná práve ochranou základných práv a slobôd človeka, preto by mala byť Charta právne záväzná a mala by tiež nadobudnúť „ústavný status“. Najlepším spôsobom, ako to dosiahnuť, je jej včlenenie do Ústavnej zmluvy (SDKÚ-DS, 2003, 1), čím SDKÚ-DS jednoznačne vyjadrili súhlas s existenciou európskeho právneho poriadku upravujúceho práva jednotlivca. Existencia systému práv na úrovni EÚ zároveň nevyklučuje existenciu národných právnych systémov. Naopak, je potrebné reformovať slovenský ústavný poriadok, a to tak, aby zodpovedal európskym štandardom (SDKÚ-DS, 2002, 16).

Po prijatí LZ, a tým aj Charty, sa diskurz posunul viac k otázke ochrany ekonomických slobôd jednotlivca. Osobitne sa zdôrazňuje rovnaký nárok na výhody a práva vyplývajúce z členstva pre slovenských občanov ako pre občanov starých členských štátov (SDKÚ, 2004, 4; 2009, 4). Sloboda pohybu tovarov, služieb, kapitálu a osôb a prijatie spoločnej meny uľahčili podnikanie, obchodovanie, finančné transakcie, ale aj možnosť uchádzať sa o prácu kdekoľvek v EÚ (SDKÚ-DS, 2009, 3). Právne predpisy prijaté na európskej úrovni by mali v prvom rade zjednodušiť život európskych občanov, stimulovať podnikateľov, pričom by sa nemalo zabúdať na ochranu práv jednotlivca (SDKÚ-DS, 2009, 10).

Riešenie otázok migrácie, azylu, či justičnej a policajnej spolupráce je v programových dokumentoch spomenuté len okrajovo. Schengenský priestor je na jednej strane vnímaný ako oblasť slobodného pohybu občanov EÚ, čiže ako právo (SDKÚ-DS, 2009, 14). Na druhej strane sa zdôrazňuje jeho ohraničenie, ktoré tvorí vonkajšiu hranicu EÚ. Túto hranicu, ktorá prechádza aj východným Slovenskom, je nevyhnutné chrániť pred prílevom nelegálnych migrantov. EÚ by mala mať jednotný systém správy a ochrany svojich hraníc, no v otázke postupu proti nelegálnym imigrantom má byť jej úsilie len

výsledkom koordinácie členských štátov. Konkurencia medzi štátmi, ktorá je prínosom v daňovej a sociálnej politike, musí byť v oblasti bezpečnostnej politiky nahradená koordináciou (SDKÚ-DS, 2004, 6-7).

5.4 Zahraničná politika a bezpečnosť

Aby bola Európa bezpečná, nevyhnutne potrebuje spolupracovať so Severoatlantickou alianciou (SDKÚ-DS, 2002, 3; 2003, 2; 2004, 2; 2006, 5). NATO a osobitne USA zdieľajú s EÚ spoločný hodnotový systém, ktorý je predpokladom pre spoločnú obranu proti súčasným a budúcim hrozbám (SDKÚ, 2004, 2). Bezpečnostný systém Severoatlantickej aliancie a EÚ nie sú konkurenčné, ale komplementárne systémy. Okrem toho spolupráca s NATO je dôležitá aj pre medzinárodné postavenie EÚ (SDKÚ, 2003, 2). V programe do volieb v roku 2006 sa už EÚ spomína ako externý aktér a zdôrazňuje sa aktívna zahraničná politika Slovenska v EÚ a v NATO (SDKÚ-DS, 2006, 5).

SDKÚ-DS podporuje budovanie SZBP, ale len ako výsledku koordinácie členských štátov (SDKÚ-DS, 2002, 3; 2003, 2; 2004, 2). SZBP môže byť súčasťou prehlbujúceho sa procesu európskej integrácie, ale len za podmienky, že všetky členské štáty vyjadria vôľu hľadať spoločné stanovisko. Vysoký predstaviteľ pre SZBP je vnímaný pozitívne, no v prvom rade by mali byť stanovené spoločné ciele v oblasti zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky. Naopak, zriadenie zahraničnej služby pre vonkajšiu činnosť nie je potrebné a väčšia akcieschopnosť EÚ vo sfére obrany a bezpečnosti by nemala protirečiť národnému záujmu SR (SDKÚ, 2003, 2). Túžba SDKÚ-DS po „jednotnom hlase“ EÚ, ktorý je silnejší ako hlasy jednotlivých členských štátov (SDKÚ, 2004, 2), je však veľmi všeobecný výrok, ktorý nehovorí nič o možnom budúcom prehĺbení inštitucionalizácie na európskej úrovni. SZBP je vnímaná skôr v zmysle subsidiarity. Európsky postup je efektívnejší ako v prípade riešenia zo strany národných štátov (SDKÚ, 2004, 2). Posledné obdobie 2010 – 2012 je navyše poznačené takmer úplnou absenciou zahraničnopolitických otázok a spomína sa len podpora ďalšieho rozširovania (SDKÚ-DS, 2012, 34).

5.5 Ekonomická prosperita

Výhody jednotného trhu tvoria ústrednú tému predstáv SDKÚ-DS o ekonomickom fungovaní európskej integrácie. „*Jeden z najväčších výdobytkov*“, aj tak je označený slobodný pohyb osôb, tovarov, služieb a kapitálu (SDKÚ-DS, 2009, 3). Treba podotknúť, že otázka slobodného trhu nabrala na sile najmä v programoch vytvorených po vypuknutí hospodárskej krízy. Slobodný trh je ústrednou témou programu do volieb do EP z roku 2009, kde je prezentovaný ako „*základ pre ekonomickú obnovu Európy*“. SDKÚ-DS vystríha pred protekcionizmom a zdôrazňuje, že riešením krízy môže byť práve zvýšená konkurencia v rámci európskeho trhu (SDKÚ-DS, 2009, 3). Stále pretrvávajú nedostatky vo fungovaní slobodného trhu, ktoré treba odstrániť aj prostredníctvom opatrení, ako napr. celoeurópske uznávanie živností vydaných v jednom členskom štáte, zrušenie roamingu, poplatkov za prevody v bankách a i. (SDKÚ-DS, 2009, 4). Okrem toho sa majú ekonomické slobody rozšíriť aj na oblasť energií (SDKÚ-DS, 2009, 14), čo možno chápať ako priamy dôsledok plynovej krízy z januára 2009.

Zatiaľ čo slobodný trh v rámci EÚ je vnímaný ako najlepší spôsob dosiahnutia hospodárskej výkonnosti a blahobytu občanov, oblasť daňovej a sociálnej politiky má zostať vo výlučnej kompetencii národných štátov (SDKÚ-DS, 2003, 2; 2004, 9; 2009, 4; 2010, 8; 2012, 35). Konkurencia v daňovej politike medzi členskými štátmi prispieva k zlepšovaniu podmienok pre podnikateľov, a tým aj k hospodárskemu rastu (SDKÚ, 2003, 2; 2004, 9). Ani hospodárska kríza nezmenila názor strany na reguláciu daní. Naopak, nové finančné normy EÚ by nemali obmedzovať ekonomickú slobodu členských štátov alebo zasahovať do ich daňových systémov. Spoločný postup v boji proti následkom krízy je žiaduci, ale len v zmysle medzivládnej spolupráce (SDKÚ-DS, 2009, 2). Inštitucionálny rámec stanovujúci podmienky pre rozpočtovú disciplínu, najmä vo forme Paktu stability a rastu, je pre SDKÚ-DS prijateľným spôsobom regulácie na európskej úrovni (SDKÚ-DS, 2010, 8; 2012, 35).

Dôsledné presadzovanie trhovej ekonomiky bez rozšírenia integrácie do oblasti daní pripomína ES, zatiaľ čo dôraz na dôležitosť koordinácie vlád členských štátov sa viac podobá MS. Pri týchto dvoch typoch ekonomické predstavy SDKÚ-DS nekončia. Postoje strany k menovej politike, ale aj sociálnej oblasti sú v súlade s niektorými prvkami FŠ. Prijatie spoločnej meny bolo od začiatku prezentované ako vrchol integračného procesu

Slovenska do skupiny vyspelých štátov sveta (SDKÚ, 2002, 8). Euro bolo spájané s hospodárskym rastom, pokrokom a približovaním sa krajinám Západu (SDKÚ-DS, 2010, 3). Za vybočenie z rámca slobodného trhu možno považovať aj postoj strany k poľnohospodárskej a regionálnej politike, ktoré sú vnímané nie len ako nástroj na zvyšovanie konkurencieschopnosti členských štátov, ale aj ako prejav solidarity EÚ (SDKÚ, 2002, 8; 2004, 2, 10). Finančná podpora EÚ vo forme fondov nie je predstavená v zmysle deformovania slobodného trhu, ale ako solidárne riešenie rozdielov medzi „silnými“ a „slabými“ regiónmi európskych štátov (SDKÚ-DS, 2009, 9).

5.6 Identita

Ako bolo spomenuté na začiatku, vstup do EÚ bol konštruovaný symbolicky v zmysle začlenenia do „*rodiny demokratických národov Európy a sveta*“. Slovensko zdieľa históriu a kultúru západnej civilizácie. Sloboda, rešpektovanie ľudských práv, spravodlivosť, zodpovednosť, demokracia, vláda zákona a voľný trh sú hodnoty vlastné aj Slovensku. Práve EÚ je v súčasnosti aktér, ktorý tieto hodnoty zosobňuje (SDKÚ, 2002, 2; 2004, 5). Národné kultúry a identity sa však nerozplynú prijatím identity európskej: „*Chceme Európsku úniu, pevne stojacu na zdieľaných hodnotách...Chceme Európsku úniu mnohorakosti. Európsku úniu obohatenú o kreativitu a skúsenosť jej členov.*“ (SDKÚ, 2004, 2) Budúcnosť Európy má byť priestorom, ktorý je otvorený pre „vlastencov“, ktorým záleží na spoločnej Európe (SDKÚ, 2004, 8).

Aj v programoch SDKÚ-DS sa nájdu výroky, ktoré definujú spoločnú európsku identitu negatívne, a to v súvislosti s obranou Európy voči externým hrozbám. Primárne je však EÚ konštruovaná ako mierový projekt, priestor demokracie, bezpečnosti a stability (SDKÚ-DS, 2009, 16). EÚ by sa mala snažiť svoje hodnoty rozširovať za vonkajšiu hranicu, či už formou zahraničnej politiky (SDKÚ-DS, 2012, 33), alebo podporou integrácie nových členov (SDKÚ-DS, 2009, 17).

5.7 Záver

Ako ukázala kvantitatívna analýza dokumentov SDKÚ-DS, priradenie jedného zo štyroch ideálnych typov je zložité vzhľadom na nízky počet zatriediteľných výrokov a ich

rozloženie v rámci jednotlivých kategórií. Takmer polovica všetkých výrokov mala popisný charakter alebo len formu odkazu na niektorý aspekt európskej integrácie, ktorý nešpecifikoval predstavu strany o preferovanej povahe európskej integrácie. Dôkladná analýza diskurzu potvrdila, že postoje strany k EÚ sa pohybujú na rozmedzí *Medzivládnej spolupráce, Federálneho štátu a Ekonomického spoločenstva* v závislosti od tematickej oblasti.

Uplatňovanie princípu demokracie je na európskej úrovni žiaduce, pretože vyvažuje byrokratickosť EK. Posilňovanie právomocí EP a vyvažovanie jeho postavenia v procese tvorby európskych rozhodnutí je znakom FŠ. K takejto orientácii prispieva aj zdôrazňovanie ďalších aspektov európskej parlamentnej súťaže, napr. aktívne členstvo v EPP, vyzdvihovanie vplyvu sprostredkovaného občianskeho hlasu na budúcnosť EÚ. Na druhej strane slovenskí poslanci majú byť zárukou presadzovania národných záujmov a do popredia sa kladie aj rola národných parlamentov, či rovnoprávnosť Slovenska v rozhodovaní v Rade. Takéto výroky jednoznačne patria k ideálnemu typu *Medzivládna spolupráca*.

Čo sa týka kategórie práv a vnútornej bezpečnosti, k strane možno priradiť ideálny typ *Federálny štát*. SDKÚ-DS podporilo prijatie Ústavnej a neskôr aj Lisabonskej zmluvy, prínosom ktorých je dôraz na subsidiaritu v EÚ. Princíp subsidiarity je prezentovaný tak, že neodporuje konštruovaniu EÚ ako FŠ, ktorý má decentralizovaný charakter. Najviac sa federatívny postoj prejavil v požiadavke ochrany základných práv, ktoré by boli zaistené prijatím Charty základných práv EÚ. Po prijatí LZ sa výroky strany posunuli viac k obhajobe ekonomických práv, ktoré súvisia s dôkladným implementovaním slobodného trhu. Tým sa prejavila tendencia k ideálnemu typu ES.

Najväčšiu váhu získalo *Ekonomické spoločenstvo* vo výpovediach strany ku kategórii ekonomická prosperita. Trhová ekonomika bola v dokumentoch prezentovaná ako najlepšia forma usporiadania ekonomických vzťahov. Rámec pre slobodný trh vytvorený na úrovni EÚ má byť dôkladne implementovaný, aby občania členských štátov mohli využívať výhody konkurenčného prostredia a slobodného pohybu tovarov, služieb, kapitálu a osôb. Napriek prevahe výrokov vychvaľujúcich slobodný trh, SDKÚ-DS bola priaznivo naklonená prijatiu spoločnej meny a nenamietala ani európskej solidarite vo

forme finančnej pomoci najmenej rozvinutým regiónom EÚ. Takéto postoje posúvajú diskurz skôr k FŠ.

Federálny štát vystihuje predstavy SDKÚ-DS v otázke identity, hoci početnosťou výrokov je táto kategória najmenej zastúpená. EÚ je konštruovaná ako „rodina demokratických štátov“, ktorá vyznáva hodnoty slobody, práva, ľudských práv a slobodného trhu. Paralelná existencia národnej a európskej identity je možná.

V kategórii zahraničná politika a bezpečnosť sa prejavila absencia ucelenej vízie strany. SDKÚ-DS víta novú pozíciu vysokej predstaviteľky pre SZBP a jednotný hlas EÚ na svetovej scéne je viac než potrebný. V ďalších výrokoch je však tento „hlas“ prezentovaný iba ako výsledok koordinácie členských štátov. Predstavy strany tak kolíšu medzi ideálnym typom *Federálny štát* a *Medzivládna spolupráca*.

Záver

Cieľom tejto práce bolo pochopiť, akým spôsobom bola európska integrácia konštruovaná v diskurze slovenských politických strán v období 2002 – 2012. Vychádzajúc zo sociálneho konštruktivismu, ktorý vyzdvihuje rolu ideí vo formovaní identít aktérov a zároveň aj európskych inštitúcií, pre účely výskumu sa ako vhodný javil koncept normatívnych ideí o legitímnom politickom poriadku, ktorý vytvoril M. Jachtenfuchs. Vzhľadom na to, že politické strany sú hlavnými nositeľmi ústavných ideí, v politických programoch troch slovenských politických strán KDĽ, Smer-SD a SDKÚ-DS sa hľadali predstavy strán o politickom usporiadaní EÚ, konkrétne k piatim tematickým kategóriám: demokracia, práva a vnútorná bezpečnosť, zahraničná politika a bezpečnosť, ekonomická prosperita a identita. Aplikovaním metódy diskurzívnej analýzy, bol tak k politickým stranám priradený jeden zo štyroch ideálnych typov ústavných ideí: Federálny štát, Medzivládna spolupráca, Ekonomické spoločenstvo a Sieť.

Hlavným zistením výskumu je absencia jasne formulovanej predstavy o legitímnom politickom usporiadaní v EÚ, a to pre každú skúmanú politickú stranu. Výroky o európskej integrácii mali v značnej miere opisný charakter, resp. podobu požadovaného cieľa bez bližšieho špecifikovania spôsobu jeho dosiahnutia. Bolo tu možné sledovať rozdiel medzi stranami, keď v programoch Smeru-SD tvorili nezaradené výroky viac ako polovicu všetkých výrokov o európskej integrácii. Naopak, približne dve tretiny výrokov KDĽ bolo možné kategorizovať. Postoje strán sa líšili v závislosti od tematickej kategórie a ani pri jednej strane nebolo možné priradiť ten istý ideálny typ pre každú z piatich kategórií. Napriek tomu bolo možné sledovať príklon strán k určitému ideálnemu typu, a to v prípade KDĽ k Medzivládnej spolupráci, v prípade Smeru-SD k Federálnemu štátu a v prípade SDKÚ-DS bola pozorovaná tendencia k Ekonomickému spoločenstvu, hoci dominantná len v kategórii ekonomická prosperita. Ani jedna strana nevnímala EÚ v zmysle ideálneho typu Sieť.

Najvýraznejšie sa ideálny typ *Medzivládna spolupráca* prejavil v diskurze KDĽ. Podľa kresťanských demokratov EÚ predstavuje „zmluvu medzi štátmi“, ktoré si zachovávajú zvrchovanosť predovšetkým v kultúrno-etických otázkach, ale aj v oblasti daní, azylu, či rodinného práva. EÚ je legitimizovaná prostredníctvom suverenity štátov,

ktoré majú hlavné slovo v rozhodovacom procese na európskej úrovni. K prijatiu Ústavnej a neskôr aj Lisabonskej zmluvy sa KDH postavilo kriticky, pretože znamenajú federalizáciu Únie, čo je v zásadnom rozpore s predstavou kresťanských demokratov o budúcnosti EÚ. Kým v kategórii zahraničná politika a bezpečnosť a kategórii ekonomická prosperita sa výroky KDH tesne prikláňali k Federálnemu štátu, rozdiel bol zanedbateľný na jednoznačné vyvodenie záveru. Len v kategórii identita možno bezpečne vyhodnotiť predstavy strany ako „federatívne“. Identity majú v diskurze KDH hierarchické postavenie. Vo vzťahu k ostatným členským štátom sa zdôrazňuje národná kresťanská identita, ale voči tretím krajinám sa už hovorí o spoločnej európskej identite. Vzhľadom na výraznú argumentáciu v prospech roly členských štátov v kategórii demokracia a kategórii práva a vnútorná bezpečnosť možno ku KDH priradiť ideálny typ *Medzivládna spolupráca*.

V prípade Smeru-SD sa, naopak, výraznejšie prejavil charakter ideálneho typu *Federálny štát*. EÚ bola konštruovaná ako garant sociálneho modelu trhového hospodárstva. Podľa sociálnych demokratov prijatie Lisabonskej zmluvy povedie k priblíženiu sa tomuto solidárnemu systému usporiadania, preto je hodnotená pozitívne. Európska integrácia je tak výrazne legitimizovaná efektivitou jej výstupov. To by mohlo indikovať príklon strany k Ekonomickému spoločenstvu, avšak prehlbovanie integrácie v politickej sfére a boj s byrokraciou EK cez posilňovanie právomocí EP posúvajú diskurz strany jednoznačne k *Federálnemu štátu*. Nielen národný štát, ale aj európska úroveň je zodpovedná za zaisťovanie sociálnych práv občanov a zvyšovanie ich ekonomickej prosperity. V diskurze strany dominovali socioekonomické témy a predstavy o zahraničnej politike a bezpečnosti a identite boli nielen menej početné, ale v prípade zahraničnopolitických otázok aj obsahovo nekoherentné.

Napriek tomu, že si SDKÚ-DS pripisovalo zásluhy za úspešnú integráciu Slovenska do EÚ, jeho predstavy o fungovaní európskeho politického poriadku neumožňujú jednoznačné priradenie ideálneho typu. EÚ bola konštruovaná ako „rodina“ demokratických štátov, ktorej súčasťou je aj SR. Od začiatku tak v diskurze dominuje identifikácia s európskymi hodnotami, a tým aj federalistický charakter kategórie identita. Okrem toho strana sa hrala na bezproblémového partnera EÚ aj svojim súhlasným stanoviskom voči ZZÚE a neskôr LZ, vrátane Charty základných práv EÚ. Takéto výroky priradujú k SDKÚ-DS tiež ideálny typ *Federálny štát*. Na druhej strane v diskurze je

zdôrazňovaná problematika dôsledného implementovania slobodného trhu, ktorý je prezentovaný ako najlepšia forma zabezpečenia efektivity a slobody jednotlivca. Príklon k ideálnemu typu Ekonomické spoločenstvo narúšajú výroky vyzdvihujúce úlohu členských štátov a konštruovanie EÚ ako „únie rovnoprávných štátov“, čo je charakteristické pre ideálny typ Medzivládna spolupráca.

Z časového hľadiska došlo v jednotlivých kategóriách k zmene ideálneho typu, a to v prípade KDĽ a SDKÚ-DS. Keďže zmeny v postojoch pozorované v piatich kategóriách neznamenali prechod k tomu istému ideálnemu typu, nedá sa usúdiť, žeby to malo súvis so zmenou celkovej predstavy strany o politickom poriadku v EÚ.

Aplikovanie konceptu ideálnych typov ústavných ideí v slovenskom politickom kontexte sa zdá mať limitované využitie. Problematickosť použitia konceptu pre slovenské politické strany tkvie jednak v spôsobe formulácie výrokov v programových dokumentoch, jednak v rôznom poňatí európskej integrácie v rámci jednotlivých tematických kategórií. Výroky o európskej integrácii mali vo veľkej miere všeobecný charakter, t.j. netýkali sa obsahovej stránky európskej integrácie, konkrétne piatich skúmaných kategórií. Predpoklad pre uplatnenie konceptu je však prítomnosť jasne formulovaných predstáv strán vo vzťahu k EÚ. Okrem toho predstavy strán zaradené do jednotlivých kategórií nespĺňali kritériá toho istého ideálneho typu. Príkladom je postoj strán k princípu demokracie a k identite. Všetky strany vidia legitimitu EÚ v suverenite členských štátov a princíp demokracie primárne na národnej úrovni, čím sa prikláňajú k ideálnemu typu Medzivládna spolupráca. Na druhej strane sa KDĽ, Smer-SD aj SDKÚ-DS hlásia k spoločným európskym hodnotám a existencia európskej identity v ich diskurze neodporuje paralelnej existencii národnej identity. Identifikovaním sa s EÚ (resp. s Európou, keďže tieto pojmy sú v diskurze zameniteľné) možno strany priradiť k ideálnemu typu Federálny štát.

Ďalším problémom sociálno-konstruktivistického prístupu vo výskume programov slovenských politických strán je pretrvávajúci dôraz na inštrumentálne aspekty integrácie. V predstavách KDĽ, Smer-SD a SDKÚ-DS vzťahujúcich sa na EÚ naďalej pretrváva hodnotenie na základe racionálnej kalkulácie výhod. Všetky politické strany vnímajú EÚ cez prizmu napĺňania národných záujmov, ktoré sú definované väčšinou ekonomicky. Jedine v prípade KDĽ výraznejšie postavenie získali aj kultúrno-etické otázky. Vychádzajúc z predpokladu, že sociálny konstruktivizmus a racionalizmus nie sú smery

protichodné, ale dopĺňajúce sa, vo vyjadreniach slovenských politických strán prevažuje kalkulovanie očakávaných výsledkov (napr. eurofondy). Z tohto dôvodu je obtiažne zhodnotiť rolu ideí v predstavách strán o politickom usporiadaní v EÚ.

Priestor pre ďalší výskum sa ukazuje predovšetkým v súvislosti so vznikom nových politických subjektov. V parlamentných voľbách v roku 2010 sa do NR SR dostali dve nové politické strany Most-Híd a SaS, pričom práve táto strana sa profiluje okolo „európskych“ tém. Od volieb do NR SR v roku 2012 poslanecký mandát získali aj zástupcovia zoskupenia OĽaNO, ktoré zdôrazňuje princíp priamej demokracie. Diskurzívna analýza dokumentov týchto politických strán by mohla ukázať, či predstavy o politickom poriadku v EÚ zostávajú v rovine štátnosti alebo dochádza k posunu k zložitejším systémom vládnutia.

Summary

The focus of this thesis is put on ideas prevalent in discourse about European integration in Slovakia. Departing from the social constructivist assumption of mutual constitutiveness of structures and agents, the primary goal of this thesis is to analyse how the European Union was constructed in discourse of three Slovak political parties: Christian Democratic Movement, Direction – Social Democracy and The Slovak Democratic and Christian Union – Democratic Party from 2002 to 2012. A concept of „polity ideas“ or normative ideas about legitimized political order is applied in the thesis. The key assumption behind this concept by Markus Jachtenfuchs is that the European Union represents a specific political order that is legitimized in discourse. The notion of statehood and legitimization is the main factor of differentiation among four ideal types of polity ideas: *Federal state*, *Intergovernmental cooperation*, *Economic community* and *Network*. By applying discursive analysis to political programmes, utterances about European integration are analysed. In particular, expressed beliefs about democracy, rights and internal security, foreign policy and security, welfare and identity are relevant for assigning an ideal type to political parties.

The conducted research showed that KDH, Smer-SD and SDKÚ-DS still lack a coherent vision of how the legitimate political order should be arranged at the European level. Beliefs of all political parties were to a great extent formulated generally, without an explicit reference to any of five thematic categories. Moreover, categorised parties' utterances varied in their assignment to four ideal types. As a result, neither of the political parties presented their beliefs in terms of a single ideal type. However, on the basis of qualitative analysis of parties' discourse it was observed that political parties adhered more to one ideal type with exception of the ideal type Network. Firstly, the KDH's focus on the role of the Member States in decision making in the EU and maintaining states' sovereignty in cultural-ethical issues, taxes or family law are characteristic for *Intergovernmental cooperation*. Secondly, construction of the EU as a model of social economy with the task to provide for social rights and welfare of citizens can be evaluated as *Federal state* in discourse of Smer-SD. Lastly, underlining the importance of the free European market by SDKÚ-DS can be seen as a move towards *Economic community*. Nevertheless, for the concept of polity ideas to be successfully applied clear views of the

character of the EU need to be expressed. Since there was no clear articulation of political parties' beliefs in their political programmes, the concept appears to be unsuitable for the analysis of Slovak political parties' ideas about European integration.

Použitá literatúra

Monografie a odborné články

Adler, Emmanuel (1997). Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*. Vol.3, No.3, s. 319-363. ISSN: 1354-0661/199709.

Bilčík, Vladimír a Világi, Aneta (2007). *Slovensko a limity európskej integrácie*. [online]. [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/172>

Bilčík, Vladimír (2014). Vieme, akú EÚ chceme? In Mesežnikov, Grigorij a Bútorová, Zora a Kollár, Miroslav (eds.). *Desať rokov v Únii: Slovenská a česká cesta*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2014, s.167-174. ISBN 9788089345502.

Bobula, Peter (2000). *História KDH - rok 1990 - ROK VZNIKU KDH. Kresťanskodemokratické hnutie*. [online]. [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://staryweb.kdh.sk/article.php?historia::1990>

Checkel, Jeffrey T. (1999). Social Construction and European Integration. In Thomas Christiansen, Knud Erik Jørgensen and Antje Wiener. *The Social Construction of Europe*. London: SAGE Publications, 2001, 50-84. ISBN 076197265x.

Christiansen, Thomas a Jørgensen, Knud Erik a Wiener, Antje (2001). *The social construction of Europe*. 1st pub. London: SAGE Publications, 2001, iv, 242 s. ISBN 076197265x.

Diez, Thomas (1999). Speaking Europe: the politics of integration discoursse. In Thomas Christiansen, Knud Erik Jørgensen and Antje Wiener. *The Social Construction of Europe*. London: SAGE Publications, 2001, S. 85-100. ISBN 076197265x.

Diez, Thomas (2001). Europe as a Discursive Battleground: Discourse Analysis and European Integration Studies. *Cooperation and Conflict*. Vol.36, No. 1, s. 5-38. DOI:10.1177/0010836713514148.

Fiala, Vlastimil a kol. (2007). Teoretické a metodologické problémy evropské integrace. 1. vydání. Olomouc: Periplum, 2007, 343 s. ISBN 978-80-86624-37-2.

Figel', Ján, Adamiš, Miroslav (2003). *Slovensko na ceste do Európskej únie: Kapitoly a súvislosti*. Bratislava: SFP, Centrum pre európsku politiku, 2003, 204s. ISBN 80-968148-4-2.

Gyárfášová, Oľga (2014). Európanstvo na slovenský spôsob. In Mesežnikov, Grigorij a Bútorová, Zora a Kollár, Miroslav (eds.). *Desať rokov v Únii: Slovenská a česká cesta*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2014, s.143-152. ISBN 9788089345502.

Haughton, Tim (2003). 'We'll finish what we've started': The 2002 Slovak parliamentary elections. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. Vol. 19, No. 4, s.65-69. ISSN 2159-9165.

Haughton, Tim a Rybář, Marek (2004). All Right Now? Explaining the Successes and Failures of the Slovak Centre-right. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. Vol. 20, No.3, s. 115-132. ISSN 2159-9165.

Haughton, Tim a Rybář, Marek (2009). A Tool in the Toolbox: Assessing the Impact of EU Membership on Party Politics in Slovakia. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. Vol.25, No.4, s. 540-563. ISSN 2159-9165.

Henderson, Karen (2001). *Euroscepticism or Europhobia: Opposition attitudes to the EU in the Slovak Republic*. Opposing Europe Research Network Working Paper No. 5. Brighton, UK: Sussex European Institute. ISSN 1350-4649.

Henderson, Karen (2006). Slovak Political Parties and the EU: From Symbolic Politics to Policies. In Paul G. Lewis a Zdenka Mansfeldová. *The European Union and party politics in Central and Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2006, xvi, 260 s. ISBN 0230001831.

Jackson, Robert a Sørensen, Georg (2007). *Introduction to International Relations Theories and Approaches*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press, 2007, 342 s. ISBN-10: 0199285438.

Jachtenfuchs, Markus (1995). Theoretical perspectives on European Governance. In *European Law Journal*. Vol.1, No.2,s. 115-133. ISSN: 0948-0099.

Jachtenfuchs, Markus a Diez, Thomas a Jung, Sabine (1998). Which Europe? Conflicting Models of a Legitimate European Political Order. *European Journal of International Relations* [online]. 1998, Vol.4, No. 4, s. 409-445 [cit. 2015-05-10]. DOI: 10.1177/1354066198004004002.

Jachtenfuchs, Markus (2001). The Governance Approach to European Integration. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. Vol. 39, No.2, s. 245-264. DOI: 10.1111/1468-5965.00287.

Jachtenfuchs, Markus (2002). *Die Konstruktion Europas. Verfassungsideen und institutionelle Entwicklung*. 1. Vydanie. Baden-Baden: Nomos, 2002, 302 s. ISBN 3-7890-7906-5.

Just, Petr (2004). Slovenská republika. In Cabada, Ladislav a Vladimíra Dvořáková. *Komparace politických systémů III*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Oeconomica, 2004, 330 s. ISBN 80-245-0806-0.

Kielmansegg, Peter Graf (1971). Legitimität als analytische Kategorie. *Politische Vierteljahresschrift*. Vol.12, No. 1, s. 367- 401. ISSN: 00208183.

Kopeček, Lubomír (2000). Nová politická strana Smer ve slovenském stranickém systému. Ohrožení vstupu země do Evropské unie? *Středoevropské politické studie* [online]. Vol.3 (zima 2001) [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=99>

Kopeček, Lubomír (2007). *Politické strany na Slovensku 1989 až 2006*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 628 s. ISBN 978-80-7325-113-0.

Kubini, Kamila a Kučerová, Lucie (2010). *Evropská integrace, evropeizace a politické strany – Česká republika a Slovensko*. Praha: FSV UK, 2010, 44 s. Pražské sociálně vědní studie. Politologická řada, POL-002. ISSN 1801-5999.

Kundera, Milan (1984). The Tragedy of Central Europe. *The New York Review of Books* (pre-1986) [online]. 26.4.1984 . [cit. 2015-02-04]. Dostupné z:

<https://www.scribd.com/doc/97337943/The-Tragedy-of-Central-Europe-Kundera#scribd>

Ladrech, Robert (2010). *Europeanization of national politics*. 1st pub. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2010, x, 238 s. European Union series. ISBN 9781403918758.

Leška, Vladimír (2006). Slovensko 1993-2004: léta obav a nadějí, Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 427s. ISBN 80-86506-57-6.

March, James G. a Olsen, Johan P. (1998). The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, Vol.52, No.4, s. 943-969. ISSN: 00208183.

Mesežnikov, Grigorij a Bútorová, Zora a Kollár, Miroslav eds. (2014). *Desať rokov v Únii: Slovenská a česká cesta*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2014, 185 s. ISBN 9788089345502.

Miháliková, Silvia (2004). Slovensko v rokoch 1993 – 2003 optikou politickej symboliky. In: Grigorij Mesežnikov, Oľga Gyárfášová (eds.). *Slovensko: Desať rokov samostatnosti a rok reforiem*. Bratislava: IVO, 2004, s. 113-131. ISBN 80-88935-59-8.

Onuf, Nicholas Greenwood (2013). *Making sense, making worlds: constructivism in social theory and international relations*. New York: Routledge, 2013, 256 s. The new international relations. ISBN 9780415624176.

Parsons, Craig (2002). Showing Ideas as Cause: The Origins of the European Union. *International Organization*. Vol.56, No.1,s. 47-84. ISSN: 00208183.

Risse, Thomas et al. (1998). To Euro or Not to Euro? The EMU and Identity Politics in the European Union. *EUI Working Paper RSC No. 98/9* [online]. Badia Fiesolana, San Domenico (FI): European University Institute. [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: http://www.arena.uio.no/publications/wp98_1.htm

Risse, Thomas (2004). Social Constructivism and European Integration. In Antje Wiener and Thomas Diez. *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2004, s.159-176. ISBN 0-1992-5248-3.

Rovná, Lenka a Wessels, Wolfgang, eds. (2006). *EU constitutionalisation: from the convention to the constitutional treaty 2000 – 2005: anatomy, analysis, assessment*. 1. vyd. Praja: Europeum Institute for European Policy, 2006, 298 s. ISBN 80-86993-00-0.

Szomolányi, Soňa (2004). Cesta Slovenska k demokracii: od “devianta” k štandardnej novej demokracii. In: Grigorij Mesežnikov a Oľga Gyárfášová eds. *Slovensko: Desat' rokov samostatnosti a rok reforiem*. Bratislava: IVO, 163 s. ISBN 80-88935-59-8 s 9-24.

Váška, Jan (2008). The Attitude of Key Czech Political Parties Towards European Integration – Comparative Discourse Analysis. In Tomáš Cahlík, et al. *European Union Governance – Challenges and Opportunities*. Praha: MATFYZPRESS. s.111-124. ISBN 978-80-7378-040-1.

Wæver, Ole (2004). Discursive Approaches. In Antje Wiener and Thomas Diez. *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2004. s. 197-215. ISBN 0-1992-5248-3.

Wendt, Alexander (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization* [online]. Vol.46, No.2, s.391-425. [cit. 2015-02-04]. Dostupné z <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2706858?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=21106351620281>

Wendt, Alexander (1994). Collective Identity Formation and the International State. *The American Political Science Review*. 1994. Vol.88, No.2, s. 384-396. ISSN 00030554.

Primárne pramene a ďalšie zdroje

KDH

Volebný program Kresťanskodemokratického hnutia (2002)

Volebný program KDH do volieb do Európskeho parlamentu – 2004 (2004)

Volebný program KDH Za slušný život na Slovensku (2006)

Volebný program KDH do Európskeho parlamentu 2009 (2009)

Volebný program KDH 2010 Cesta pre Slovensko (2010)

Volebný program KDH 2012 Silnejšie Slovensko. Začína to prácou. Cesta pre Slovensko (2012)

SDKÚ-DS

Volebný manifest SDKÚ. Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002. PRÍLEŽITOSŤ PRE LEPŠÍ ŽIVOT (2002)

Vyhlasenie Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie (SDKÚ) k základným aspektom Európskej únie (EÚ) (2003)

Manifest SDKÚ pre novú Európu (2004)

Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006 (2006)

ZA PROSPERUJÚCE SLOVENSKO V SILNEJ EURÓPE. Program SDKÚ-DS pre voľby do Európskeho parlamentu 2009

Volebný program SDKÚ-DS. Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko (2010)

SILNÁ STREDNÁ VRSTVA. SPRAVODLIVÉ SLOVENSKO. PROGRAMOVÉ VÝCHODISKÁ SDKÚ-DS (november 2012)

Smer-SD

Volebný program Smeru. Voľte poriadok a slušný život! SMER – TRETIA CESTA. (2002)

Silnejšie Slovensko v sociálnej Európe. Program SMERu pre voľby do Európskeho parlamentu. (2004)

SMEROM K ĽUDOM. Volebný program SMER – sociálna demokracia. (2006)

Volebný program: SOCIÁLNA EURÓPA – ODPOVEĎ NA KRÍZU. Volebný program strany SMER – sociálna demokracia pre voľby do Európskeho parlamentu 2009

Programové zameranie strany SMER – sociálna demokracia pre volebné obdobie 2010 – 2014. (2010a)

POLITICKÉ POSOLSTVO k Programovému zameraniu strany SMER – sociálna demokracia pre volebné obdobie 2010 – 2014. PRE ĽUDÍ, ZA SLOVENSKO. SMER – sociálna demokracia. Stabilita a istota v ťažkých časoch. (2010b)

Programové zameranie strany SMER – sociálna demokracia na volebné obdobie 2012 – 2016. (2011a)

LUDIA SI ZASLÚŽIA ISTOTY. Volebné poslanstvo snemu strany SMER – sociálna demokracia (2011b).

EPP (1992). Basic Programme adopted by the IXth EPP Congress, Athens, November 1992. [online]. [cit. 2015-08-04]. Dostupné z: http://www.saltandlight.eu/EPP-athene-BASIC_PROGRAM.pdf

Figeľ, Ján (2011). Figeľ pre HN: Som si istý, euroval prejde. In *Hnonline.sk* [online]. 12.10.2011. [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://hn.hnonline.sk/slovensko-119/figel-pre-hn-som-si-isty-euroval-prejde-467128>

Hrušovský, Pavol (2008). Pavol Hrušovský: Vyčítam koalícii, že opovrhla opozíciou. In *Hnonline.sk* [online]. 4.2.2008. [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://hn.hnonline.sk/slovensko-119/pavol-hrusovsky-vycitam-koalicii-ze-opovrhla-opoziciou-270898>

Kern, Miroslav a Mihaliková, Mária et al. (2011). Minúta po minúte (utorok): Vláda padla, euroval neprešiel. In *Sme.sk* [online]. 11.10.2011. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/6091870/minuta-po-minute-utorok-vlada-padla-euroval-nepresiel.html>

MZV SR (1993). EURÓPSKA DOHODA O PRIDRUŽENÍ uzatvorená medzi Európskymi spoločenstvami a ich členskými štátmi na strane jednej a Slovenskou republikou na strane druhej. [online]. In *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. 1997, č. 72, strana 1126. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.build.gov.sk/mvrrsr/source/legislation/002476.pdf>

MZV SR (2003). *Stanoviská Slovenskej republiky na Medzivládnej konferencii Európskej únie v rr. 2003-2004* [online]. [cit. 2015-11-01]. Dostupné z: <http://lrv.rokovania.sk/5893/4/>

NR SR (2005). 42. Schôdza, streda 11. Mája 2005. In *Spoločná česko-slovenská digitálna parlamentní knihovna* [online]. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002nr/stenprot/042schuz/s042015.htm>

Palko, Vladimír (2010). Ticho v KDH. In *Blog.tyzden.sk* [online]. 30.5.2010. [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: <http://blog.tyzden.sk/vladimir-palko/2010/05/30/ticho-v-kdh/>

Petruška, Michal (2008). Smer-SD - profil politickej strany. In *Sme.sk* [online]. 27.5.2008. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/3890343/smer-sd-profil-politickej-strany.html>

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky (1992). In *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna* [online]. [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1990snr/stenprot/002schuz/s002002.htm>

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky (1994). [online]. In *Úrad vlády Slovenskej republiky* [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/1183/1-zahranicne-vztahy.html>

SME (2009). Fico: Euro sme zaviedli v ideálnom čase. In *Sme.sk* [online]. 14.12.2009. [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://ekonomika.sme.sk/c/5153479/fico-euro-sme-zaviedli-v-idealnom-case.html>

SME (2013). Fico: Nemáme na výber, sme za hlbšiu integráciu Únie. In *Sme.sk* [online]. 15.4.2013. [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://ekonomika.sme.sk/c/6768324/fico-nemame-na-vyber-sme-za-hlbsiu-integraciju-unie.html#ixzz3T9GBrfZQ>

ŠÚ SR (1992). VÝSLEDKY VOLIEB ROK 1992. Podiel hlasov pre politické strany v roku 1992. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/nrsr/snr1992/volby92s/php92.htm>

ŠÚ SR (2002). Voľby do NR SR 2002.: Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2002/webdata/slov/tab/tab3.htm>

ŠÚ SR (2004). Voľby do Európskeho parlamentu 13. Júna 2004.: Zvolení poslanci Európskeho parlamentu. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/ep/ep2004/ep2004s/obvod/results/tab6.html>

ŠÚ SR (2006). Voľby NR SR 2006.: Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01].

Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2006/slov/obvod/results/tab3.jsp.htm>

ŠÚ SR (2009a). Voľba prezidenta SR 2009.: Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre kandidátov na prezidenta Slovenskej republiky za Slovenskú republiku. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z:

<http://volby.statistics.sk/prez/prez2009/jsp/okres/tab13.jsp.htm>

ŠÚ SR (2009b). Voľby do Európskeho parlamentu 6.júna 2009.: Zvolení poslanci Európskeho parlamentu. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/ep/ep2009/sr/tab608c7.html?lang=sk>

ŠÚ SR (2010). Voľby do NR SR 2010.: Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01].

Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2010/sr/tab3.jsp@lang=sk.htm> 1.3. 2015

ŠÚ SR (2012). Voľby do NR SR 2012.: Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre politické strany. In *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. [cit. 2015-05-01].

Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2012/sr/tab3.jsp@lang=sk.htm>

SME (2006). História SDKÚ-DS. In *Sme.sk*. [online]. 17. 11. 2006. [cit. 2015-07-05].

Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/3006249/historia-sdku-ds.html>

SME (2009). Pred sedemnástimi rokmi bola prijatá Deklarácia o zvrchovanosti SR. In *Sme.sk* [online]. 17. 7. 2009. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z:

<http://www.sme.sk/c/4938157/pred-sedemnastimi-rokmi-bola-prijata-deklaracia-o-zvrchovanosti-sr.html#ixzz3ZmHBLHzY>

TERAZ (2014). Profil a história politickej strany SDKÚ-DS. In *Teraz.sk* [online]. 4.6.

2014. [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://www.teraz.sk/slovensko/profil-historia-sdku-ds-udalosti/86779-clanok.html>

Tódová, Monika (2012). SDKÚ: vyhral Frešo a staré tváre. In *Sme.sk* [online]. 19. 5. 2012. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/6382576/sdku-vyhral-freso-a-stare-tvare.html>

TREND (2011). Premiérka spojila euroval s hlasovaním o dôvere. In *Trend.sk* [online]. 10. 10. 2011. [cit. 2015-05-01]. Dostupné z: <http://www.etrend.sk/ekonomika/radicova-spojil-euroval-s-hlasovanim-o-dovere.html>

Záborská, Anna (2009). 10. Vysvetlenie hlasovania.: Správa: Kathalijne Buitenweg (A6-0149/2009). In *Európsky parlament* [online]. [cit. 2015-1-05]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20090402+ITEM-010+DOC+XML+V0//SK&query=INTERV&detail=4-295>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

**Diskurz slovenských politických strán o európskej integrácii v
období 2002 - 2012**

Vedúci práce: Doc. PhDr. Jan Karlas, M.A., Ph.D.

Marianna Karcolová
Medzinárodné vzťahy, 2. Ročník
2013/2014

Téma a cieľ práce

Témou diplomovej práce je integrácia v Európskej únii (EÚ), konkrétne otázka inštitucionálneho vývoja. Vychádzajúc z konštruktivistického prístupu, kladúceho dôraz na úlohu ideí, noriem, symbolov a hodnôt v procese európskej integrácie, obsahom môjho výskumu budú predstavy slovenských politických strán o EÚ.

Základným argumentom konštruktivistov je vzájomné konštituovanie štruktúry a agenta. Sociálne prostredie definuje identitu aktérov a zároveň títo aktéri formujú sociálne komunity, v ktorých sa nachádzajú (Risse, 2004). V rámci tohto kritického smeru je väčší význam pripisovaný ontológii než epistemológii. Avšak z epistemologického hľadiska možno rozlíšiť viacero prístupov (Christiansen et al., 2001; Risse, 2004). Rozhodujúcim kritériom je, či autori orientujú svoj výskum smerom k pozitivizmu alebo reflektivismu. Táto práca bude viac inklinovať k reflektivistickému „táboru“ sociálneho konštruktivismu, ktorý kladie dôraz na pochopenie nie vysvetlenie (Christiansen et al., 2001).

Okrem toho v sociálnom konštruktivizme existuje pomerne značná rozmanitosť v obsahu výskumu. Kým niektorí autori, zaoberajúci sa európskou integráciou, sa zameriavajú na formovanie identít (Risse, 1998,2003), iní skúmajú proces socializácie (Checkel, 1999). Ako uvádza Vlastimil Fiala a kol. (2007), do popredia sa čoraz viac dostáva úloha ideí v procese európskej integrácie. Ideami sa v sociálnom konštruktivizme zaoberá napr. Markus Jachtenfuchs (1998, 2002) a Craig Parsons (2002). M. Jachtenfuchs je zástupca tzv. Školy vládnutia, ktorá skúma európsky integračný proces pomocou diskurzívnej analýzy. Vzhľadom na využitie tejto metódy pri výskume predstáv slovenských politických strán k európskej integrácii, práve jeho práca bude kľúčová pre vytvorenie analytického rámca práce.

Obdobie skúmania európskeho integračného procesu perspektívou sociálneho konštruktivismu²⁷ je pomerne krátke, čo sa odráža aj v nedostatku, resp. neexistencii prác aplikujúcich socio-konštruktivistický prístup na prípade Slovenskej republiky (SR). Na

²⁷²⁷ Dôležitým príspevkom v tomto smere bolo špeciálne vydanie *Journal of European Public Policy*, 1999, 6 (4), na základe ktorého bola v roku 2001 vydaná publikácia *The Social Construction of Europe* editovaná Thomasom Christiansenom, Knudom Erikom Jorgensenom a Antje Wiener (Fiala a kol., 2007).

porovnanie, diskurz českých politických strán vo vzťahu k európskej integrácii skúmal Jan Váška (2008) a Mats Braun (2008). Empirické práce zaoberajúce sa začleňovaním SR do EÚ (napr. Figel', 2005; Leška, 2006) kladú dôraz na integráciu v zmysle napĺňania národných záujmov, ale opomínajú dôležitosť ideí v integračnom procese. Vychádzajúc z chápania EÚ ako systému vládnutia, aj slovenské politické strany si v priebehu integračného procesu formovali predstavy, ako by mala vyzerat' európska integrácia. Cieľom tejto práce je preto určiť, aké idey o európskej integrácii prevládali v diskurze slovenských politických strán v období od 2002 až 2012. Berúc do úvahy prevládajúce debaty na úrovni EÚ, pre účely tejto práce možno toto obdobie rozdeliť na tri fázy:

1. Fáza konštitucionalizácie EÚ (2002 – 2005) – toto obdobie zahŕňa debaty o budúcnosti EÚ počnúc Konventom o budúcnosti Európy (2002) po odmietnutie Zmluvy o Ústave pre Európu (2005) (Rovná, Wessels, ed., 2006). Na národnej úrovni diskurz ovplyvňovali prípravy na vstup a samotný vstup do EÚ.
2. Fáza reflexie a Lisabonská zmluva (2005 – 2007/2009) – po neúspechu Ústavnej zmluvy prebehla diskusia o „reformnej zmluve“, ktorej výsledkom bol podpis a ratifikácia Lisabonskej zmluvy. Od roku 2008 sa do popredia dostáva otázka finančnej krízy. Medzníkom pre SR bolo zavedenie eura v roku 2009.
3. Dlhová kríza Eurozóny (2009/2010 – 2012) – debata o príčinách krízy a nástrojoch jej riešenia. Hoci dlhová kríza ešte pokračuje, v tejto práci ju ohraničíme rokom 2012, kedy bol podpísaný tzv. fiškálny pakt a vznikol Európsky stabilizačný mechanizmus.

Zameranie sa na tri obdobia možno odôvodniť myšlienkou Kielmansegga (1971), ktorý tvrdí, že normatívne modely legitimizácie politického poriadku sú väčšinou mobilizované v období krízy existujúceho poriadku. Okrem toho, rozdelenie na tieto približne rovnako dlhé fázy nám pomôže identifikovať prípadnú zmenu v predstavách slovenských politických strán o európskej integrácii.

Výber konceptu

Pri skúmaní vzťahu slovenských politických strán k európskej integrácii aplikujem koncept „ústavných ideí“, resp. normatívnych ideí o legitímnom politickom poriadku, ktorý

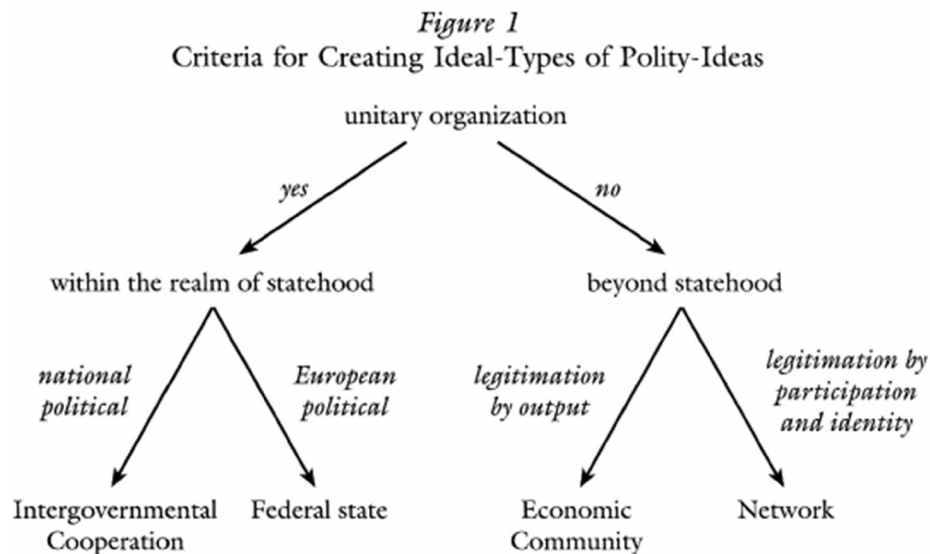
vo svojej práci uplatnil Markus Jachtenfuchs, Thomas Diez a Sabine Jung (1998). Títo autori patria do tzv. Školy vládnutia, ktorá považuje EÚ za politický systém, v ktorom sa rozhoduje bez existencie jedného rozhodovacieho centra. Centrálnou otázkou je legitimizácia tejto formy vládnutia. Diskurz určuje spôsob legitimizácie, vychádzajúc z kombinácie troch kritérií: participácie, výstupu a identity. Vlády vstupujú do rokovaní s určitou štruktúrou preferencií, ktorá je výsledkom diskurzívne dostupnou škálou budúcich predstáv európskeho vládnutia (Diez, 2001).

Podľa autorov na vývoj európskej inštitucionalizácie neovplyvujú len záujmy aktérov, ale aj systémy významov a symbolické štruktúry. Idey o inštitúciách, ich efektívite, demokratickosti, legitimitate patria do symbolických štruktúr a môžu byť samostatne analyzované. To môže zároveň prispieť k určeniu stability je existujúceho poriadku, po prípade naznačiť možnú zmenu a ďalší vývoj (Jachtenfuchs, 1995).

Ako už bolo spomenuté, otázka legitimacy je v popredí výskumu európskeho vládnutia. Je dôležitá z hľadiska zaistenia stabilného a fungujúceho politického systému. Presvedčenia o legitimitate politického poriadku vznikajú len prostredníctvom ich reprodukovania v štruktúrach významov. Na základe toho sú ústavné idey definované ako „*normatívne poriadky, v ktorých sú špecifické konštrukcie legitimacy politického poriadku (re)produkované prostredníctvom pripisovania účelu a významu* (Jachtenfuchs et al., 1998, 413). Tento proces reprodukcie legitimacy autori nazývajú legitimácia.

Politické strany sa javia ako vhodní adepti pre inštrumentálne využitie konceptu ideí (Jachtenfuchs, 2002). Autori vytvorili štyri ideálne typy ústavných ideí, ktoré aplikovali na skúmanie politických strán vo Francúzsku, Nemecku a Veľkej Británii. Federálny štát, Medzivládna spolupráca, Ekonomické spoločenstvo a Sieť sú vnímané ako heuristické modely, čiže podobnosť s typmi politického zriadenia je len zdanlivá (Jachtenfuchs et al., 1998). Na to, aby mohli určiť, k akému ideálnemu typu jednotlivé strany inklinujú, v politických dokumentoch sa hľadali elementy ústavných ideí. Celkovo bolo určené 180 elementov, ktoré autori zatriedili do podskupín a skupín.

Tak ako v prípade Francúzska, Nemecka a Veľkej Británie, aj pri analýze slovenských politických strán sa budem opierať o nimi vytvorený analytický koncept. Na zaradenie politickej strany do jednej zo štyroch ideálnych typov si v prvom rade budem všímať, či aktéri presadzujú poňatie štátu ako teritoriálne jednotného a hierarchicky organizovaného, viac-menej centralizovaného systému vládnutia (Jachtenfuchs et al., 1998, 417). Ak áno, tak ďalším rozlišovacím kritériom bude, kde aktéri vidia ťažisko takejto formy vládnutia. Preferencia národnej úrovne bude indikátorom Medzivládnej spolupráce a uprednostnenie európskej úrovne Federálneho štátu. Ak strany nevyjadria podporu teritoriálnej jednotnosti, ich zaradenie do ústavných modelov bude založené na ich dôraze na ekonomickom výstupe (Ekonomické spoločenstvo) alebo participácii a identite (Sieť) (Jachtenfuchs et al., 1998). Pre presnejšie určenie modelu budem prihliadať na postoje politických strán k dimenzii práv, demokracie, vonkajšej a vnútornej bezpečnosti, blahobytu, identity (Jachtenfuchs, 2002).

Zdroj: Jachtenfuchs, Markus; Diez, Thomas; Jung, Sabine (1998). Which Europe? Conflicting Models of a Legitimate European Political Order. In *European Journal of International Relations*. 4(4): 409-445.

Výskumná otázka

Ako slovenské politické strany vnímali európsku integráciu v období rokov 2002 až 2012, resp. ktoré ústavné idey je možné identifikovať v diskurze slovenských politických strán v tomto období?

Metóda

Odpoveď na výskumnú otázku budem hľadať pomocou diskurzívnej analýzy. Sociálny konštruktivizmus chápe diskurz ako nástroj konštituovania intersubjektívnych významov, noriem, pravidiel a identít, a tým je prostriedkom formovania sociálnej reality (Váška, 2008). Predovšetkým reflektivistický prístup sociálneho konštruktivizmu chápe diskurz ako „*proces konštrukcie významov dovoľujúci určité interpretácie a vylučujúci iné*“ (Risse, 2004, 165). Thomas Diez tvrdí, že idey a inštitúcie nemôžu existovať mimo diskurzu a realitu môžeme poznať len cez linguistickú konštrukciu (Diez, 1999). Na rozdiel o tradičného, historického prístupu, diskurzívna analýza neskúma príčiny a motivácie, ale dopady vyjadrení, ako je konštruovaná Európa a ako to ovplyvňuje diskusiu (Diez, 2001). V diplomovej práci sa nebudem sústreďovať na SR ako jednotný priestor, pretože z diskurzívneho hľadiska je tento priestor sporný (Diez, 2001). Pozornosť venujem skúmaniu politických strán v snahe identifikovať, ako bola EÚ konštruovaná v ich politickom diskurze.

Zdroje

Jachtenfuchs et al. (1998) považuje za najlepší zdroj pre výskum rekonštrukcie legitímneho politického poriadku dokumenty z prostredia politických strán. Prostredníctvom nich politické strany artikulujú ústavné idey prítomné v spoločnosti ako aj zdôvodnenia svojej zahranično-politickej činnosti týkajúcej sa vytvárania európskych inštitúcií. Politické a volebné programy sú navyše ľahko dostupné, dobre zdokumentované, komplexné a podrobné. Podobne sa vyjadril aj Diez (2001), ktorý argumentuje, že vlády členských štátov sú nútené ospravedlňovať ich politiky vlastným občanom, a to v parlamentných vystúpeniach, volebných programoch, rozhovoroch, brožúrach a i.

Pre účely tejto práce boli vybrané programové a volebné dokumenty politických strán SMER- Sociálnej Demokracie (SMER-SD), Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie – Demokratickej strany (SDKÚ-DS), Kresťanskodemokratického hnutia (KDH) a Slovenskej národnej strany (SNS). Ďalej do analýzy zahrniem vystúpenia predsedov strán v Národnej rade SR. Kritériom pre výber strán bolo ich zastúpenie v Národnej rade SR po štyroch parlamentných voľbách medzi rokmi 2002 a 2012. Vzhľadom na pomerne nestabilnú politickú scénu SR a relatívne veľké množstvo politických subjektov, ktoré v tomto období prekročili päťpercentné kvórum, sústredím sa na tie politické strany, ktoré boli prítomné v parlamente minimálne v troch volebných obdobiach.

Predpokladaná štruktúra práce

Úvod

V úvode vymedzím problematiku práce a odôvodním jej výber. Stanovím cieľ a výskumné otázky.

Teoretická časť

V tejto časti objasním teoretické východiská práce. Najprv predstavím pohľad sociálneho konštruktivizmu na európsku integráciu. Potom priblížim diskurzívne prístupy k európskej integrácii. Nakoniec definujem Jachtenfuchsov koncept „ústavných ideí“.

Vlastná analýza

Analytický rámec vymedzený v teoretickej časti aplikujem na slovenské politické strany KDH, SDKÚ-DS, SMER-SD, SNS. Budem skúmať ich programové a volebné dokumenty ako aj stanoviská a prejavy predsedov jednotlivých strán v období od 2002 – 2012.

Záver

V závere zhrniem zistenia výskumu. Pokúsim sa zodpovedať výskumné otázky a zhodnotiť splnenie cieľa práce.

Literatúra

Adler, Emmanuel (1997). Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. In *European Journal of International Relations*. 3: 319-363.

Braun, Mats (2008). *Modernisation Unchallenged: The Czech Discourse on European Unity*. Prague: Institute of International Relations. 151s.

Checkel, Jeffrey T. (1999). Social Construction and European Integration. In Thomas Christiansen, Knud Erik Jorgensen and Antje Wiener (2001). *The Social Construction of Europe*. London: SAGE Publications. 50-84.

Diez, Thomas (1999). Speaking Europe: the politics of integration discourse. In Thomas Christiansen, Knud Erik Jorgensen and Antje Wiener (2001). *The Social Construction of Europe*. London: SAGE Publications. 85-100.

Diez, Thomas (2001). Europe as a Discursive Battleground: Discourse Analysis and European Integration Studies. In *Cooperation and Conflict*. 36(1): 5-38.

Fiala, Vlastimil a kol. (2007). *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*. Olomous: Periplum. 343 s.

Figel', Ján (2006). *Dozrievanie pre Európu*. Prešov: Michal Vaško – Vydavateľstvo. 300 s.

Jachtenfuchs, Markus (1995). Theoretical perspectives on European Governance. In *European Law Journal*. 1(2): 115-133.

Jachtenfuchs, Markus; Diez, Thomas; Jung, Sabine (1998). Which Europe? Conflicting Models of a Legitimate European Political Order. In *European Journal of International Relations*. 4(4): 409-445.

Jachtenfuchs, Markus (2001). The Governance Approach to European Integration. In *Journal of Common Market Studies*. 39(2): 245-264.

Jachtenfuchs, Markus (2002). *Die Konstruktion Europas*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft. 302 s.

Kielmansegg, Peter Graf (1971). Legitimität als analytische Kategorie. In *Politische Vierteljahresschrift*. 12 (1): 367- 401.

Leška, Vladimír (2006). *Slovensko 1993-2004: léta obav a nadějí*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů. 427s.

Parsons, Craig (2002). Showing Ideas as Cause: The Origins of the European Union. In *International Organization*. 56(1): 47-84.

Risse, Thomas (2004). Social Constructivism and European Integration. In Antje Wiener and Thomas Diez. *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press. 159-176.

Risse, Thomas et al. (1998). To Euro or Not to Euro? The EMU and Identity Politics in the European Union. *EUI Working Paper RSC No. 98/9*. Badia Fiesolana, San Domenico (FI): European University Institute. Last accessed 13 June at: http://www.arena.uio.no/publications/wp98_1.htm

Risse, Thomas (2003). The Euro between national and European identity. In *Journal of European Public Policy*. 10 (4): 487-505.

Rovná, Lenka - Wessels, Wolfgang, ed. (2006). *EU constitutionalisation : from the convention to the constitutional treaty 2000-2005 : anatomy, analysis, assessment*. 1. vyd. Prague: Europeum, 2006.

Váška, Jan (2008). The Attitude of Key Czech Political Parties Towards European Integration – Comparative Discourse Analysis. In Tomáš Cahlík, et al. *European Union Governance – Challenges and Opportunities*. Praha: MATFYZPRESS. 111-124. ISBN 978-80-7378-040-1

Wiener, Antje; Diez, Thomas (2004). Introducing the Mosaic of Integration Theory. In Antje Wiener and Thomas Diez. *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press. 1-21.

Stranické dokumenty:

SDKÚ-DS

Volebný manifest SDKÚ: Program pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2002.

<http://www.sdku-ds.sk/content/volebny-manifest-sdku-2002>

Konferencia SDKÚ – Slovensko v európskom kontexte. 2003.

<http://www.sdku-ds.sk/content/kniznica>

Volebný program SDKÚ-DS pre parlamentné voľby 2006.

<http://www.sdku-ds.sk/content/volebny-program-2006>

Pre silnejšiu strednú vrstvu, pre moderné Slovensko. Volebný program SDKÚ-DS 2010.

<http://www.sdku-ds.sk/content/volebny-program-2010>

Silná stredná vrstva. Spravodlivá Slovensko. Programové východiská SDKÚ-DS 2012.

<http://www.sdku-ds.sk/content/dokumenty-sdku-ds>

SMER-SD

Volebný program 2002: Voľte poriadok a slušný život! SMER – Tretia cesta.

<http://www.sme.sk/c/602127/volebny-program-smeru.html>

Volebný program 2006: Smerom k ľuďom.

<http://www.strana-smer.sk/375/volebny-program-2006>

Volebný program pre voľby do Európskeho parlamentu: SOCIÁLNA EURÓPA – ODPOVEĎ NA KRÍZU.

<http://www.strana-smer.sk/937/volebny-program-socialna-europa-odpoved-na-krizu>

Programové zameranie strany SMER-SD pre volebné obdobie 2010 – 2014.

POLITICKÉ POSOLSTVO k Programovému zameraniu strany SMER-SD pre volebné obdobie 2010 – 2014.

<http://www.strana-smer.sk/1350/politicke-posolstvo-k-programovemu-zameraniu-strany-smer-socialna-demokracia-pre-volebne>

Programové zameranie strany SMER – sociálna demokracia na volebné obdobie 2012 – 2016.

Volebné posolstvo.

<http://www.strana-smer.sk/3261/programove-zameranie-strany-smer-socialna-demokracia-na-roky-2012-2016>

SNS

Volebný program 2002: Program národnej obnovy – pre volebné obdobie 2002 – 2006.

Volebný program 2006: Program Slovenskej Národnej Strany 2006.

Slota, Ján (2009): Eurovoľby sú pre Slovensko rovnako dôležité ako každé iné. Bez vlastenectva neprežijeme [online]. Dostupné na:

<http://www.sns.sk/aktuality/jan-slota-eurovolby-su-pre-slovensko-rovnako-dolezite-ako-kazde-inebez-vlastenectva-neprezijeme/>

Volebný program 2010. Politika kontinuity.

Volebné memorandum 2012. Vernosť Slovensku.

<http://www.sns.sk/dokumenty/program-strany/>

KDH

Volebný program KDH 2002.

Volebný program KDH 2006: Za slušný život na Slovensku.

Volebný program KDH do Európskeho parlamentu.

http://www.verime.kdh.sk/program_kdh_ep/?id=2

Volebný program KDH 2010: Cesta pre Slovensko.

Volebný program KDH 2012: Začína to prácou. Cesta pre Slovensko

<http://kdh.sk/dokumenty/>

Spoločná Česko – Slovenská Digitálna parlamentná knižnica

<http://www.nrsr.sk/dl/>